

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIunii Scriitorilor

23 — 29 aprilie 1992

(Anul XXV)

14

Oportunismul ca principiu

VAD din nou, în ultima vreme, oameni citind cărți în autobuz. Poate că și din pricina prețurilor tot mai usturătoare, clienții tarabelor cu ziare nu-și mai umplu brațul cu gazete. În orice caz, marele spectacol al libertății presei, care timp de doi ani a fascinat publicul, a devenit o treabă obișnuită. Foamea de fapte a cititorului a început să scadă, la fel cum a scăzut și apetitul pentru discuții politice, după această perioadă de școlarizare rapidă. Nu cred că s-au format convingeri solide în răstimpul care a trecut și că acesta ar fi deci motivul pentru care discuțiile politice au scăzut și ca număr și ca intensitate. Pur și simplu s-a ajuns la satietate, ca după o cură prelungită cu untură de pește. Dacă ruptura din FSN ar fi avut loc anul trecut, probabil că am fi văzut manifestații de stradă, iar simpatizanții celor două fracțiuni ar fi intrat în conflict deschis. Înțepenit, alegătorul îl lasă pe activiști să-și facă numărul, fără să se mai amestece în certurile lor. N-aș numi indiferență politică ceea ce se întâmplă acum, ci înțelegerea regulilor jocului. Și cred că această înțelegere a apărut după alegerile locale. Ideea că eu, omul de pe stradă, sint, în cele din urmă, cel care decide, cu ajutorul buletinului de vot a prins neașteptat de repede. Loviturile de partid și delimitările, declarațiile din Parlament din ultimele săptămâni se lovesc de scepticismul alegătorilor. Lupta pentru putere a început să fie privită ca atare, spre disperarea acelor care continuă să mizeze pe pasionalitatea omului obișnuit.

S-ar putea însă ca ruptura din Front să fie urmată de încercarea noii aripi de a amîna alegerile, indiferent de ponoasele economice pe care această amînare le ar aduce pe capul întregii țări. Dacă lucrurile vor sta astfel, cei care vor încerca să tragă de timp, indiferent de pretextele pe care le vor invoca, își vor tăia singuri creanga de sub picioare. Oricît de scurtă ar fi memoria noastră colectivă, n-a uitat nimeni că cei care vorbesc azi de eventualitatea amînării alegerilor „pînă vor fi îndeplinite toate condițiile ca electoratul să se poată exprima în deplină cunoștință de cauză” sint aceiași care în '90 le-au precipitat, în pofida argumentelor opoziției. Atunci, din punctul lor de vedere, aceste condiții erau îndeplinite. Ce i-a împiedicat să se reorganizeze, în perspectiva acestei despărțiri, previzibilă încă din toamna anului trecut? Dacă jocul ar fi fost deschis și s-ar fi purtat în numele unor principii de conduită politică și nu între cutele unor certuri de circumstanță, oportuniste, la ora asta sediile Frontului n-ar fi pázite de poliție ca ambasadele vizate de teroriști. Deprînși cu politica ucazurilor, cei care vor să amîne alegerile, „în vederea clarificărilor”, încearcă să subordoneze interesele naționale dorinței lor de a nu scăpa din mînă puterea. Și privilegiile.

E vorba aici de mentalitatea celui care nu acceptă că în politică nu există învingători dinainte cunoscuți. Ajunși în situația de a concura pentru locurile în Parlament, cei care vor să amîne alegerile își amintesc de sportivii deprînși să cîștige prin neprezentarea adversarului. Sau aranjînd jocul în prealabil. Nu știu ce impresie a produs asupra alegătorilor decizia să susțină Frontul această sciziune. Presupun că una de limpezire; de o parte sau de alta. Dar sint aproape sigur că puși în fața ipotezei amînării alegerilor, și aceștia, indiferent cu cine ar simpatiza, ar avea o reacție de împotrivire.

Cînd criza amenință să gîtule întreaga economie din pricină că lipsesc creditele externe, iar acestea întîrzile fiindcă orice aranjamente economice se fac atunci cînd îți cunoști cu precizie partenerii, ceea ce, în cazul nostru, vrea să însemne alegeri corect desfășurate, orice încercare de a amîna alegerile seamănă mai curînd cu o sinucidere politică. Asta cu atît mai mult cu cît grupul de inițiativă al noului partid n-are nici măcar scuza că n-ar fi cunoscut de electorat.

Dacă lumea a reînceput să citească altceva decît ziare, acesta e un semn că politicienii trebuie să învețe să-și cunoască lungul nasului. N-au fost aleși în calitate de vedete naționale cu drepturi pe viață. Cei care n-au fost în stare în acești doi ani să-și convingă alegătorii că n-au ajuns degeaba în Parlament mă îndoiesc că vor reuși acest lucru în următoarele luni, trăgînd demagogic de timp.

Cristian Teodorescu

ION VLAD : Luchian. Număr ilustrat cu lucrări de artă plastică din Salonul municipal de primăvară deschis în sala de expoziții a Teatrului Național

Din sumar:

Ștefan Aug. Doinaș — 70

Articole de Cornel Regman, Doina Uricariu, Romanița Constantinescu și Gabriel Dimisianu

Fragmente din AȘA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

în traducerea lui Ștefan Aug. Doinaș

● Poetic și politic ● Vintilă Horia — in memoriam ● OMAGIU întreprindere privată de Mircea Horia Simionescu ● Proză de Titus Popovici ● „Aștept telegramele Havas...”

Politicianul yuppie

UM CITAT, nu de mult, în cadrul acestor pagini, o frază celebră a lui Constantin Noica, din *Jurnalul său filozofic*. Constatat de absența unei școli de gândire națională, viitorul pălănișan prevedea, la 1944, că odată cu modernizarea va apărea la noi și o pleiadă de tineri filozofi. Simpla rostire a numelor unor filozofi scoși la iveală de „obsedanul deceniu” — Gulian, Trăsnea, Gogonea — contrariază, la modul burlesc, așteptările lui C. Noica. Promițătoarea generație a anilor '30 a rămas, pînă astăzi, singura cifră de a împlini filozofic. Iar discipolii nicasieni sînt, și ei, flori rare de aspiranți la titlul de „filozof”.

Aminteam acea frază într-un context radical schimbat. Constatînd absența în continuare a filozofiei, spuneam că, totuși, acările de bloc și betonul au dat, după '89, o numeroasă clasă politică. Să încercăm să-i deslușim identitatea.

Fără îndoială, majoritatea politicianilor „de profesie” de azi sînt urmașii politicianilor de ieri, în cazurile rarissime cînd nu sînt tot aceiași. Sistemul comunist nu crea oameni politici propriu-zisi, ci o clasă de slugi investite cu pomposul titlu de propagandisti. Adică o pătură de mercenari ideologici, arătînd aceeași disponibilitate pentru activitatea în cîmpul culturii, ca și aceea în cîmpul agriculturii. Policalificarea aberantă e una din sursele falimentului comunist. Privită istoric, ea are rațiuni precise, perpetuînd o situație pe cît de reală, pe atît de absurdă. Pe de o parte, numărul infim de membri de partid, la începuturile ideologiei bolșevice în România, îi obliga pe conjurați să îndeplinească cele mai diverse misiuni. Oamenii buni la toate, ei erau adepții dictonului **„dacă vrei, poți”**. Fără prea multă știință de carte, ei se amestecau în domenii care, în mod evident, le depășeau capacitățile intelectuale. Ușurința cu care treceau dintr-un sector al spiritului în altul avea dezvoltarea inepată a semidoctului. În această mentalitate a lui **„tot o apă și-un pămînt se află și explicația așa-numitei „rotiri a cadrelor”**. Neoxigenîndu-se deloc, alegîndu-și reprezentanții după criterii draconice, organismul de partid n-a întîrziat să intre în metastază. Rotirea cadrelor era aberantă prin însuși conținutul materiei prime: un ficat hepa-

tic era înlocuit cu un plămîn fizic, un stomac ulcerat lua locul unei măduvi a spinării putrede. Ca să nu mai vorbim că însuși creierul era o simplă plasmă mucilaginoasă.

Împropiatarea cadrelor, atunci cînd se făcea, avea loc în conformitate cu o grilă foarte precisă. Degradarea sistemului activistic se realiza de la sine. Fiecare activist cu funcții de decizie avea grijă să-și aleagă subalterni care să nu-i poată pune în primejdie scaunul. Novicele activiste trebuia să îndeplinească două condiții de căpătîi: să fie alcătuit după chipul și asemănarea șefului, și, totodată, să fie mai prost decît acesta. Astfel se explică numărul imens de nulități cu funcții incredibil de importante în partid și stat. Din punctul de vedere al coeficientului de inteligență, imaginea partidului comunist poate fi reprezentată printr-o piramidă răsturnată. Cu cît te apropii de vîrf, riscul de a întîlni oameni inteligenți scadea vertiginos. În decembrie '89, partidul comunist era, practic, un organism anihilat de propria prostie congenitală. Dispariția sa aproape instantanee se explică și prin rezistența minimă de care erau capabili funcționarii politici abrutizați, aduși în pragul timpenei de o ideologie devastatoare intelectual și moral.

Pe de altă parte, structura mafiotă nu dădea oricui acces la putere. Ea trebuia să rămînă cu orice preț, în cadrul Familiei, al Cupolei. Rotirea dintr-un post în altul, cu minime urcușuri și coborîșuri, trebuia să bareze pătrunderea oricărui posibil element perturbator. Conservatorismul maladiv, incapacitatea funciară de schimbare a dus la ridicolele „rotiri” ale mafiotilor din jurul secretarului general dintr-un post în altul, dintr-o funcție în alta.

În afară instilării mitului comunismului multilateral calificat, aceste rotiri nu aveau altă funcție. Ea prevenea, totuși, icsirea unor pasiuni prea mari, a unei uri care, în final, ar fi putut duce la distrugerea sistemului. Prin urmare, cel admis în interiorul castei putea fi sigur că nu i se mai poate întîmpla nimic rău. Cazurile în care comunisti de primul ordin au fost expulzați din interiorul Familiei sînt rarissime.

În clipa de față, locul mamuților preistorici a fost luat de fostii lor subalterni. Însăși postularea piramidalismului răsturnat ca nivel al

I.Q.-ului activistic ne scutește să demonstrăm că aceștia sînt, cel puțin în aparență, mai inteligenți decît înaintașii lor. Cineva făcea o socoteală și ajungea la concluzia că, practic, două treimi din numărul parlamentarilor de azi nu s-au manifestat, în doi ani de magistratură legislativă, prin absolut nimic. Exceptînd somnolența pe care o propăgă în chip spontan și fatal, ei nu sînt altceva decît roțițele insignifiante ale mașinii de votat. Ei au pierdut pînă și dreptul de a fi niște trupuri: ei sînt doar minile de lemn care se ridică ori rămîn coborîte în funcție de voința superioară a partidului. Ciudat e că ei nu se recrutează doar din rîndul feseniștilor — excepțional dotați, de altfel, la acest capitol. Acest plancton politic are coloraturi diverse. Într-o altă societate, și într-un alt sens, el formează clasa așa-zisilor yuppies.

Un yuppie este, în general, tînărul care a reușit în viață. El e plasat pe orbita succesului încă din ultimele clase ale școlii. El știe cu exactitate ce va face, cum va trăi și cît va câștiga. El știe ce trebuie să aștepte din partea patronului și știe cît să-i dea în schimb. Robuști pe dinafară, dar erodați pe dinăuntru de viermele depersonalizării, ei furnizează, se pare, numărul cel mai mare de sinucigași. Eficienți în cel mai înalt grad, iramplasabili și, invariabil, hipercorecți, ei au aerul ireal-hăbăuc al vedetelor de cinema. Amestecul de eficiență și neajutorare face din ei personaje aproape tragice ale societății post-moderne.

Firește, yuppie-ul român a adăugat calmăților colegului său transoceanic farmecul discret al smecheriei. Deși prost școlit, ori educat la cursurile de la „Ștefan Gheorghiu”, el are pretenția să rivalizeze cu eficiența omologului american. Capabil e — de orice. Cel mai adesea, îl descoperim în varianta liberală, pe care a privat-o de-o aripă — cea tînără. În această formulă, el pare mai aproape de imaginea clasicizată a yuppie-ului. Dl. Tăriceanu, ca și Dinu Patriciu (pe vremea cînd nu se lăsase încă doborît de avalanșa de lipide), Petre Roman, Adrian Severin, Cazimir Ionescu se apropie, în grade diferite, de idealul politicianului yuppie. Surprinzător de puține personalități la tărîniști, și încă mai puține la U.D.M.R. Oricum, invazia mahalalei în viața

noastră politică reduce impactul unei specii umane destinată, în societatea occidentală, unui rol precis.

La o analiză mai atentă, probabil că nici personajele citate nu sînt capabile să joace, cît de cît onorabil, rolul descris. Nici calitățile personale, nici scena pe care evoluează nu le îngăduie prea multe mișcări. Mai mult: mercenariatul pe care-l practicăm taie din start orice șansă de a se ridica la înălțimea modelului. Manevrelor dubioase prin care d-nii Tăriceanu și Patriciu s-au desprins din P.N.L. nu trădează, neapărat, o dezamăgire față de programul liberal — chiar dacă la noi dl. Cămpeanu nu îl reprezintă tocmai cu brio. Înainte de a fi politician, yuppie-ul e om de afaceri sau reprezentant al intereselor corporatiste (vezi cazul Cataramă, alt demn exemplar al genului), și care folosește mijloace politice pentru a dobîndi putere economică.

Cît despre domnii Roman și Ionescu, yuppie-smul lor se reduce, în mare parte, la vestimentație și la retorică. Diferențele — și ar fi destule — sînt rezolvate de dl. Roman printr-o persistență promovare a minciunii, iar de către dl. Cazimir Ionescu prin furnizarea unor scheme de extracție ștefangheorghistă.

Ce n-au americanii și avem din abundență noi este yuppie-ul în țară. Populismul debordant al d-lui Surdu acoperă cu prisosință cerințele conceptului. Cu nuanțările de rigoare: agrarian infocat, dl. Surdu nu-și propune să ofere sateanului în primul rînd pămîntul care i-a aparținut cîndva, ci televizoare color la care să urmărească discursurile fulminante ale agronomului atomic V.S.

Între aceste două extreme, adică între activistul de școală veche, limitat, însă disciplinat, și arabescurile yuppie-ului autohton se întinde o faună demnă de imaginația Fanarului. Campania electorală din ianuarie-februarie ne-a familiarizat cu mulți dintre ei. Probabil că alegerile care se apropie vor aduce în prim plan o diversitate încă mai uluitoare. Chiar dacă revoluția n-ar fi avut și alte consecințe, cercul merită toți banii. Păcat că pînea tot noi trebuie s-o furnizăm.

Mircea Mihăieș

Ce hram poartă unii independenți

FĂRĂ a avea cituși de puțin intenția unei generalizări, sînt convins că, în portretul pe care voi încerca să-l schitez, cititorul va recunoaște o galerie întreagă de așa-zisi independenți. Sub această etichetă se ascund cîteva categorii de candidați/aleși:

1. Cei mai puțini sînt persoane onorabile, competente, care nu doresc să se angajeze politic fie dintr-o frică persistentă încă la doi ani după revoluție, fie din deznădă, dar care acceptă să candideze ca independenți pe listele unei formațiuni (sau coaliții de formațiuni) politice pentru că își recunosc în ideologia și programul respectivului partid propriile idei și gânduri și pentru că au convingerea că nu putem ieși din situația gravă în care ne aflăm dacă nu punem toți umărul, fiecare după puterile lui, la roata căruței înfundate în glod.

2. Cei care nu au putut candida pe listele unei formațiuni politice sau coaliții de partide deoarece — mai mult decît compromiși anterior — nu s-au încurcat nimeni cu ei. Totuși cîțiva s-au aruncat — ca totdeauna — la os; aceștia sînt foștii de atîtea ori deputați, responsabili cu învățămîntul politic, măruntii turnători și nomenclaturisti ori alte specimene.

3. Membrii unor formațiuni politice care nu au avut dreptul să participe la alegerile locale, P.S.M.-iștii în speță.

4. Cei care au convingeri politice foarte ferme, chiar dogmatice, dar din oportunism și lășitate nu le afișează. Despre această din urmă categorie vreau să vorbesc. Cei mai mulți dintre ei au candidați, chipurile, ca independenți-independenți, însă nu au lipsit situațiile cînd o persoană și-a depus candidatura pentru funcția de primar ca independent (cu semnături) și pentru cea de consilier tot ca independent dar pe lista F.S.N.-ului. Nu au putut păcăli prea mulți, și pentru investitura în funcția de primar au avut un eșec de proporții. „S-au ales” totuși pe lista de consilieri, grație locului frunțas pe care îl ocupau.

Dar să revenim. Nu înainte de a face o precizare: portretul care urmează este particular, dar în el se pot recunoaște (sau pot fi recunoscute) numeroase — din păcate — exemple. Este tipul care a suferit totdeauna că nu este luat în sea-

mă, că nu este promovat; ros de invidie pe vremea împușcării, măcinat de ambiguități refulate, intrigant mărunt și meschin, pozînd în neîndreptăți, dînd mereu din coate, deloc cîrtoș față de cei mari, dar birfitor al celor egali sau mai mici în funcție, vesnic nemulțumit pe la colțuri, dar oportunistic în ședințe și amintînd tuturor ce a spus Tovarășul, ce ne învață partidul, după Revoluție i s-a părut că, în sfîrșit, i-a venit timpul. De fapt, cîteva zile după 22 decembrie a stat ascuns: abia pe 26, după încheierea răfuielii dintre emanații și dictatori, s-a dus la Primărie și și-a depus, zgomotos, carnetul roșu, făcîndu-și public gestul de mare bravură. A încercat apoi să intre în noile organisme, așa-zise Provizorii, dar în adunările populare nu s-a ales decît cu huițuie. Cînd, mai tîrziu, a văzut omul cum stau lucrurile, adică tot ca înainte, și că tot vechii oameni s-au reinstalat pe vechile posturi, s-a dus la primar și l-a rugat ca — discret, fără să mai spună culva — să-i restituie carnetul. A constat că e la fel de roșu. Și și-a continuat vechile deprinderi, birfe, intrigi, reclamații, sperînd că, măcar în instituția unde lucra, va fi uns șef. N-a fost să fie așa, deși și-a exprimat dorința și în fața „organelor superioare”. S-a supărat a amenințat cu demisia, dar pînă la urmă... „pupat Piața Independenți” cu noul-vechii șef al instituției.

Si a început omul campania electorală pentru funcția de primar. Încă din octombrie anul trecut. Făcînd uz de toate mijloacele: a denigrat potențialii concurenți și a împulsat oamenilor capul cu promisiuni, multe din ele care depășesc competențele legale ale unui primar. Unele gospodine au înțeles că va face helesu și va aproviziona populația localității cu pește (de fapt ei vorbise despre o piscină, dar nu știe tot omul de la țară că piscina este altceva decît helesu). A birfit și calomniat, în doze diferite dar cu efecte bine calculate, atît contracandidații din partea F.S.N.-ului (mizînd pe compromiterea acestora prin chiar lipsa lor de activitate în anii administrării țării, a localităților în speță, dacă nu și prin reacredință), cît și de cei din partea Convenției Democratice. În cazul celor din urmă, a făcut apel la minciună, la calomnia grosolană, speculînd campania de denigrare și dezinformare inițiată și dusă la nivel național de puterea feseniștă. Astfel, candidații opoziției democratice au fost prezentați, în

funcțiile de urechea în care se turna otrava minciunilor, cînd legionari și vînzători de țară cînd securiști și înrîiți comunisti. Cît din toate acestea a prins nu se poate spune cu precizie: în unele locuri (la țară, îndeosebi) foarte mult, în altele, foarte puțin. Cert este că mulți dintre „independenții” din această categorie s-au văzut aleși.

Acum a venit timpul trecerii de la vorbe la fapte. Care va fi comportamentul unui asemenea individ se va vedea de aici încolo așa cum se va vedea și cît de independent este. Un prim examen al adevăratei independențe îl vor constitui alegerile generale de peste cîteva luni. Își vor schimba ei odată cu părul și nărvul? Greu de crezut!

Ștefan Badea

Primim: Anotimpurile dictaturii

S-A VORBIT despre mentalități, nostalgii și vechi reflexe ale actualei cliki conducătoare de la noi. A fost nevoie mai întîi să se tragă sforile unei revoluții și apoi să se instaleze clika. După al doilea război mondial, întîi s-au instalat în scaun comunistii (prin forță și fraudă), apoi, pe parcursul a mai bine de un deceniu, a urmat „revoluția” sin-geroasă a puterii împotriva propriului popor. Evoluția galopantă și irațională a industrializării forțate, în salturi stahanoviste, avea mai mult sau mai puțin scopuri economice. Pentru comunisti, țelul era întărirea armatei partidului, proletariatul, în detrimentul celorlalte clase, în special țărănimii. Planul a reușit iar în ultimii ani ai dictaturii ceaștise se duceau lupte pentru stergerea ultimelor urme de conservatorism ale țărănimii: tradițiile etnografice. Satul românesc de azi arată în bună parte așa cum și l-au dorit comunistii. Nu mai există țărani ci pseudotărani, navetiști și lucrători cooperatiști. În condițiile actualei Legi a fondului funciar, populista dar nepopulară, va fi greu sau imposibil de revigorat acea clasă mijlocie de sine stătătoare. Chiar dacă șomajul a devenit un flagel, în concepția d-lui Iliescu, această categorie socială nu trebuie orientată către zona rurală. De altfel, dl. Preșe-

dinte, a avut grijă să-i instige la timp pe țărani împotriva orașenilor care au min-cat salam cu soia (de data asta privile-giu!) și acum vin să-și ia moștenirile la sate. Diversitatea, ca orice piatră aruncată în lac, prinde. Dar cum comunismul s-a dovedit a fi o mamă care își devoră propriii ei fiu, lată și reversul: fii devorîndu-și părinții! Aceasta a fost caracteristica anului de grație 1989. Din păcate, proletariatul s-a dovedit a fi în continuare o masă dirijabilă. Pacturile repetate cu diavolul ale minerilor confirmă aceasta. Mai mult, s-au dovedit a fi o armată nu atît a unui partid (F.S.N.) cît a unui singur om în sensul dictatorial al cuvîntului. S-a văzut ce s-a întîmplat în toamna trecută vizavi de debarcarea lui Petre Roman. Sosirea avangardei minerilor în această primăvară la București, pe fondul disputelor din sinul Frontului, nu e întîmplătoare. În-tîmirea la vîrf a F.S.N.-ului, unde se pune în discuție candidatura la președîntie ar trebui să se desfășoare ori în Valea Jiului (propriul sos!) ori la București în prezența delegației largite a minerilor. Cert e că după ce n-au mai vrut un prim-ministru și au reușit să-l destituie, minerii vor să impună acum și un președinte, pe care l-au ales și cu doi ani în urmă. Un președinte, în orice caz, pentru neînșteia lor.

Anton Jurebie
sat Balta Verde, jud. Mehedinți

APEL

■ PENTRU a da posibilitatea tuturor celor care doresc să-și exprime dragostea pentru Eminescu și altfel decît prin cuvinte Memoria-lul Eminescu de la Ipotești, devenit acum **Centrul Național de studii eminesciene**, pune la dispoziție numărul său de cont: **B.C. BOTOȘANI 655161253**. Orice contribuție, de la persoane particulare sau instituții, este binevenită și va fi înregistrată nominal într-o carte de onoare. Prima investiție a fondurilor rezultate va fi consacrată sîrbătoririi poetului, la Ipotești, în 15 iunie 1992, moment destinat să deschidă o nouă etapă a relației dintre cultura românească și poetul ei național.

PETRU CREȚIA

Poetic și politic

NU CU MULT înainte de sfârșitul lui 1989, începusem să lucrez la o viitoare carte, numită — din rațiuni strategice ușor de înțeles — *Virtele realismului* și tratind, în fapt, despre proza atît de hultel (pînă nu demult) promoției '80. Urmărind, printre altele, descoperirea rădăcinilor autohtone sau a reperelor comparatiste, utile în radiografia unei formule aparte de proză, proiectul unei asemenea sinteze — mai curînd academice — a stîrnit un val impetuos de ostilitate, luînd și forme administrative agresive. De ce? Fiîndcă sub aparentele provocatoare ale unei autoreferențialități de alură gidiană (numite cu o vocabulă lunecoasă și cel mai adesea trădătoare „textualism”) autorii în cauză își ascundeau rezistența în fața rețetelor impuse de sistem, compunînd literatură, în multe sensuri și în multe privințe, subversivă.

Aceasta este, de altfel, numai una dintre simetriile mistificante care grevează literatura promoției — unele dintre ele create în scopuri diversioniste de autorii înșiși, altele întreținute strategic de putere.

Iată, de pildă, **tam-tam-ul inovator**, proclamînd rupura brutală cu trecutul și mascînd, ca o perdea de fum, afilierea reală la o anumită „tradiție a modernității românești”. Este în legea „firii” literare ca orice promoție nouă să respingă ipotezele de continuitate; și optzeciștii n-ar face excepție, dacă lucrurile n-ar fi ceva mai complicate. În contextul în care apare, fronda lor vizează un fel particular de a scrie — instituționalizat după război, sub presiunea dictaturilor comuniste succesive — manifestîndu-se, în mod radical, la toate nivelele textului, de la sfera conținutist-tematică la cea strict formală.

Trebuie înregistrat, după aceea, clișajul frapant existent între condiția economică și socială precară a optzeciștilor (marginalizați, cînd nu de-a dreptul declassați: în cel mai fericit caz, profesori navetiști în colțuri de lume oculte de drumuri, librari, instructori de cîmin cultural, funcționari umili, implicați de mișcare, muncitori necalificați ș.a.) și, respectiv, condiția lor intelectuală de elită (absolvenți ai unor facultăți umaniste, inițiați în domenii conexe, poliglotti, polistați cultural), ca să nu mai vorbim de prestigiul lor în cercurile avizate.

În sfîrșit, e demnă de atenție neconcordanța între formalismul adeseori aulic al acestor proze și reacția cenzurii — consecvent politică și administrativă — declanșată prompt de o simplă „formulă literară”. Ea se explică printr-un decalaj, mai profund, între **camuflajul tehnicist al literaturii optzeciste** (mizînd frecvent pe termenul-umbrelă de „textualism”) și forța ei de împotrîvire politică, raport asupra căruia voi stăruii aici.

Textul este — în sensul său tehnic, nu în cel comun, nespecific — o scriere cu fund dublu: el spune ceva și presupune, mai mult sau mai puțin evident, altceva. Ceea ce se spune se poate referi la real; ceea ce este presupus, vorbește totdeauna și în ultimă instanță despre sine, adică despre propria realitate poetică. În varianta optzecistă, conceptul se îmbogățește cu sensuri noi. Pe de o parte, autoreferența este înțeleasă într-o accepție radicală și „tare”, ajungînd uneori să se erijeze în evenimentul esențial de care se ocupă ficțiunea. Iar, pe de altă parte, operația de „textualizare” depășește considerabil limitele metaliteraturii: ea poate fi înțeleasă nu atît cu pornire de la practicile autoreflexive brevetate între războaie la noi și poate nici de la ipotezele teoretice ale grupului *Tel Quel*, cum s-a spus. Ci, mai curînd, ca o practică socială producătoare (ce e drept, de sens), înglobînd literatura unui orizont, sau gen proximal, mai larg.

Dacă așa stau lucrurile, atunci termenul de textualism se relaxează semantic pînă într-atît, încît devine absolut nefuncțional. Unica sa utilitate rămîne aceea de „umbrelă”. Să vedem ce se ascunde dincolo de ea.

La urma urmei, ceea ce unește între ei autori atît de diferiți ca Ioan Groșan și Gheorghe Crăciun, Daniel Vișnițchi, Adina Kenereș, Bedros Horasangian și Mircea Nedelciu, Alexandru Vlad, Ștefan Agopian și Ioan Lăcustă, Ștefan Tănase, Florin Sloice, Hanibal Stănculescu, Gheorghe Cușnărenu, Adriana Bittel, Cristian Teodorescu și încă alții, este rezistența la inerția convențiilor, aplicația cu care deconstruiesc realul, scriitura, funcția reflexivă și pe cea reprezentativă a ficțiunii — adică la afirmă, comentîndu-le critic din interior.

Așa încît, într-o dimensiune însemnată, proza lor este mai curînd de factură **metarealistă**. Ea se ocupă cu mișcarea de real, dar și de discursurile care îl comentează: în primul rînd de **ficțiunea realistă** și de rețetele ei consacrate, luate în derizivitate și răstălmăcite parodic.

Alături de tema realului și a realismului, o temă a literaturii se află în producția promoției '80. Procesul fabricării, corporalitatea încăpățînată a limbajului — de care se face atîta caz — sînt numai unele dimensiuni ale literaturii, vizate, alături de altele, într-o rețetă de creație decisă să problematizeze pe față tot ce ne pare oîbîșnuită „natural”, tot ce se trece sub tăcere sau se camuflează în strategia curentă a ficțiunii. De la obsesia interbelică a vieții ca literatură, se deviază către așa zisa experiență brută — viața ca viață. Accesul direct, priza nemediată la realitate este himera multor personaje ale lui Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, Bedros Horasangian, Ioan Groșan ș.a., care, într-un fel sau în altul, au de a face cu scrisul. O himeră abandonată fără false probleme de conștiință, îndată ce se dovedește că singura experiență de viață integral captată și restituită de scris e șular scrisul.

Prin urmare, autorii promoției '80 scriau nu numai altfel ci și altceva decît se aștepta de la ei, adoptînd o poziție particulară în fața scrisului ca și în fața lumii.

PROZATORII promoției încearcă o revizuire a perspectivei literare asupra socialului, într-un mod care contravenea viziunii autorilor, tare asupra lumii, acreditate de literatura oficială. Transmisiunile în direct ale lui Nedelciu, prozele în doi peri ale lui Groșan, fandașile epice ale lui George Cușnărenu, cu, Cristian Teodorescu sau Hanibal Stănculescu, crochiurile incisive ale Rodică Palade sau ale Adrianei Bittel, **remake**-urile lui Gheorghe Crăciun etc. abandonează perspectiva de sus — supra-saturată de stereotipii, de clișee, de reziduuri ideologice sau de șabloane anestezizante — optînd pentru orizontul sufocant al cotidianului. O lume marginală și excentrică (un subprodus al universului festiv, bine machiat care se lăfăie în versiunile oficiale) contrazice linia culturală „de sus”. În aceeași direcție merge preferința optzeciștilor pentru proza scurtă, în paguba romanului.

Avem aici o situație în care forma în sine devine purtătoare de sens și semnificativul preia o parte din încărcătura semnificativului. Refuzînd universul monolit și întregul articulat al romanului, literatura în discuție refuză unitatea compactă de sens postulată de el. Și, în același timp, îi opune alternativa unei existențe problematice, fragmentare, cu „goluri”, unde se cuibărește viermele neliniștii, al angoasei și al indoielii, unde roade harnic cariul întrebării incomode.

Lumea navetiștilor și a existențelor boeme, a provinciei „fagocitante” și a cartierelor misere, a piețelor sordide și a blocurilor-dormitor, foala de gospodine guralive și de pensionari toropiți, de declassați sau de ratați profesional faș derizorii certitudinile solemne, punînd sub semnul indoielii, odată cu viabilitatea formală a romanului, lui, validitatea axiomei acreditate de el și girate cu mină forte de autoritatea comunistă.

Iată, deci, un caz în care opțiunile poetice dobîndesc semnificație politică.

În ultima sa carte, *A Theory of the Secondary*, Virgil Nemoianu consacră analize revelatoare impactului unui plan asupra celuilalt, în timpul luminilor franceze. Literatura postmodernistă reactualizează în mod original ecuația, pe fondul unei acțiuni concertate de articulare productivă a incompatibilelor. Poeticul și, respectiv, politicul se prenumără printre acestea. Indiferent de oportunitatea etichetei de postmodernism pentru literatura română a ultimei decade, proza promoției '80 obligă pe critic să mediteze asupra relației în chestiune.

Mai clar, întrebarea care se pune este: Care sînt acele opțiuni, în sfera aparent cea mai pură a poeticului, trînd însă o determinare subtextuală de nuanță politică?

Înainte de orice, poeticele — „textualiste”?! — aflate în discuție, inventează căi ingenioase de neutralizare, de blocare a canalelor tehnice, artistice, formale, deschise potențial vocațiilor narative totalitare.

Pulverizînd constrîngerile convenționale (printre care și fetișul romanului, de preferință monumental), poetica subversivă a optzeciștilor incurajează pluralismul opțiunilor formale, concretizate adesea în formule deconcertante. De pildă, coexistența insolită a autoreferinței hipertrofiate cu extrovertirea netă, care deschide larg ferestrele edificului narcisist către context. (Vezi pseudo-romanele istorice ale lui Ștefan Agopian). Să nu scăpăm din vedere predilecția autorilor pentru jocurile cu alternative multiple, provocînd migrene persistente cititorului neavizat. (Nicolae Iliescu, Mircea Nedelciu, din nou Ștefan Agopian excelează în astfel de acrobații formale). Sau fragmentarismul de tip puzzle, lăsînd, cu studiată neglijență, întregul la discreția cui la cartea în mînă. O armă imbatabilă în lupta cu ispita autoritarismului în literatură se dovedește parodia (Gheorghe Cușnărenu, Hanibal Stănculescu, Ștefan Agopian). Luînd calea relativizării, a parodiei, a structurilor hibride etc., literatura optzeciștilor bruschează așteptările și certitudinile, face improbabilă confirmarea și imposibil consensul. Este și aceasta o opțiune politică, în măsura în care, în orice societate, utopia puterii rămîne consensul.

De aici atitudinea **duplicitară** a puterii față de literatura promoției. În fond, totalitarismul comunist a perceput ca pericol incompatibilitatea acestui fel de literatură cu orice fel de narațiune dominantă, mistificatoare, servind scopuri legitime. Ceea ce a deranjat efectiv în legătură cu ea a fost orientarea pluralistă și împotrîvirea de principiu în fața discursului puterii. Pe față, însă, a fost declarat război așa zisei frivolități a prozei optzeciste, înclinării sale tehniciste, ludico-parodice. Așa se explică de ce autorii în cauză au fost puși la zid ca ironiști, cosmopoliti, „textualiști”, cînd în cauză era caracterul anti-totalitar al literaturii lor.

Textualismul — o umbrelă adaptată intemperțiilor ocazionale — ascunde un adevăr, pe atunci imposibil de spus, acum necesar. Anume că în literatură totul poate să semnifice politic.

Monica Spiridon

P.S. Afirmatia cu care îmi închei articolul nu îl ridică, automat, pe optzeciști la bursa valorică și nu i-ar fi descalificat ca scriitori în caz contrar. Autorii promoției actualizează, de fapt, virtualități perene ale literaturii, radicalizîndu-le în semn de împotrîvire. O opțiune de grup, ce trebuie înregistrată și explicată corect de istoriile literaturii. Asupra fiecărei opere în parte va trebui să se pronunțe critica. Este, de altfel, o remarcă de bun simț, de o simplitate quasi-tautologică.

MARGARETA STERIAN : Scenă de circ

Mă întrebi uneori

Mă întrebi uneori
ce mai facem noi poetii,
de ce nu ne mai aude azi nimeni
ca altă dată cînd era de ajuns
ca un poet să iasă în lume
și oamenii îi ascultau poemul
bîntuit de miresme și triluri de păsări,
dar mai ales de nostalgia amorului sub clar
de lună.

Poate că lumea s-a săturat de cuvinte frumoase.
Poetii ascultă acum ploile,
tăcerea zăpezilor, înțeleapta tăcere
acoperind munții de la un capăt la altul al
lumii..

Muntele Alb

Gîndind bucuria,
lumina de spirit coboară
peste ființa ta de gheață
descătușînd-o.
Sîngele tău alungă umbrele
iar depărtarea de adevăr se scurtează.
De umărul tău se atinge un inger.
Tu ești muntele Alb,
din care țîsneste izvorul divin,
Lumină de dragoste revărsînd peste lume.

În adîncul singurătății

Pînă în adîncul sferelor se întind
ochii singurătății mele.
Pînă acolo unde cerul
e o muzică tristă,
pînă acolo unde steaua e lacrimă.
Pînă acolo unde lumina
se îmbrățisează cu întunericul.
Acolo inima mea se face stîncă,
peste care un vultur s-a oprit
și fumegă din aripi peste zilele mele..

Trecere spre nicăieri

Trecere spre nicăieri,
umbră cu miros de ceară,
te topești încet și pieri
printr-un ochi adînc de seară.

Te-am iubit din răspuțeri,
gînd din pulbere primară...
Si-acum treci spre nicăieri,
Norule invins de vară.

Te grăbești și fugi spre ieri
pe un plai dumnezeiesc...
Trecerea spre nicăieri,
ce n-ai da să le opresc !..

George Băjenaru
Wuppertal, 1982 — Boston, 1990

Intrare în atelier

NI SE SPUNE că Ștefan Aug. Doinaș ar implini șaptezeci de ani. Nu-i arată. Și nu pentru că moda actuală favorabilă bărbilor, adoptată de unii de timpuriu, ar împinge prin contrast spre cote incredibile părelnicia de tinerețe pe care o afișează fețele netede. (Ar fi o explicație prea... materialistă și oricum dezmințită de multele situații în care meșteri invizibili au intervenit și intervin fără crutare spre a remodela fizionomia ce ne sunt familiare.) Ci pentru că în cazul anume al lui Doinaș se poate vorbi și de o autentică tinerețe spirituală care-l consolidează „forma” și se exprimă la rându-i în modul cel mai specific: spontaneitate și mobilitate. Se mai poate vorbi — trebuie spus — și de absența unei anumite uzuri înțipărite fără voie pe nu puține fețe ale celor care în „ani-lumină” au fost deținătorii unei citimi oricât de reduse de putere, uzură accentuată azi de discreditul operind ca un mucegal.

Alteceva, însă, ne poate uimi cu adevărat: faptul că cel șaptezeci de ani al poetului sunt receptacolul unei jumătăți de secol de creație neîntreruptă. Perioadă în care scriitorul a dispus sau nu de mijloacele publicării, ba chiar de unele scrisoruri... Din fericire, în cazul său, coerența (a se citi: detenția!) n-a durat decât un an, timp în care memoria, pusă să suplinească hirtia și plajvazul, s-a descurcat admirabil, ce-l drept și cu concursul inspirației care s-a profilat pe poeme rigurose încatenate formal, îndeosebi sonete. Din ele s-a și constituit un ciclu aparte, care sub numele enigmatic „Anul scufundat” figurează în ultima selecție a autorului, cea din 1987.

Creație neîntreruptă, am zis. La care trebuie de îndată să adăugăm: identitate tot atât de devreme cucerită. Adaosurile, experiența, cultura, evoluția gustului au modificat fără încetare datele din pornire, dar pe o constantă doinașiană imbatibilă ca un tatuaj. Cel mult putem vorbi de stiluri, ca în vechile castele ce cunosc din timp în timp reamenajări și chiar modernizări, cu încăperi mobilete diverse, dintre ele nelipsind „camera japoneză” (există și la Doinaș!), sau, ca în cazul pictorilor, de perioade, mai scurte sau mai lungi, definite prin culoarea sau tehnicile care predomină. La Doinaș perioadele acestea poartă nume de patroni spirituali, în genere uniți în familii de spirite, prin acea latură a lor care conștină cu căutările și preocupările din acel moment ale artistului: Platon, Eminescu, Arghezi, Baudelaire, Valéry, Radu Stanca, Mallarmé, Barbu, Hölderlin, Goethe, Blaga, în interstiiți putind lua

loc poezii americani și latino-americani și nu în ultimul rind înamorații de fizica, metafizică și paradoxurile textului și ale poematizării, ca și de aventura limbajului, povestită bunăoară în *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte* (1972) și nu numai acolo. (Ca să și se „întimple” ceva „cu două cuvinte” trebuie să fii și o leacă suprarealist, ceea ce Doinaș a reușit din cînd în cînd să fie, în intervalele cînd umorul și ironia, chiar nevoia stilcării caricaturale și sarcasmul, bine reprezentate în poezia lui, au reușit să scape de sub supravegherea coerenței nemiloase.)

Aceasta ne aduce la tehnici. Care, în funcție și de modelele care l-au stîrnit, dar mai ales de presiunea unor impulsuri și a unor nevoi de stilizare, în acord cu ceea ce avea de exprimat poetul, s-au perindat constituind la început o fază post-impressionistă, fovistă, explozivă și amplu coloristă, coincidentă cu baladele, unde se materializează totodată și o „dureros de dulce” aspirație formativă: de a supune supremația epicului prin ritual și ceremonie; a urma, odată cu majoritatea parabolilor, perioada metafizică, preocupată să palpeze misterul, să facă sensibil neantul; apoi dezlănțuirea barocului, stîmpărat prin concettism și prețiozitate, în etapa *Anotimpului discret*, care numai discret nu e dacă luăm mai ales seama la poemele ample care l-au precedat și pe care le continuă în spirit (*Hierofantia*, *Poemul nupțial*, *Izvoarele* etc., reluate mai târziu în volumul *Poeme*, 1983); și ultima fază fiind una gnomică, epigramatică, exercitându-se asupra existențialului, în alternanță și opoziție cu tendințele reflexiv-sarcastice și ermetice-caricaturale exprimate tot acum, care se hrănesc preponderent din segmentul de istorie aberantă la care poetului i-a fost dat să asiste.

FOAMEA DE UNU” (titlu de poem, trecut apoi și unul volum al autorului), implantată pe cit se pare din începuturi în ființa umană, ne-ar putea împinge să ne întrebăm care din toți aceștia e autenticul Doinaș? Răspunsul nu poate fi — deși paradoxal — decât tot unul: multi-formul Doinaș, în reușitele lui uluitoare, cel care într-o creație bogată nu s-a asemnat să-și fie propriul epigon, ba chiar și-a asumat riscul să abordeze adesea tărîmuri un pic sterile pentru a proba, sieși și altora, că germeii poeziei încolțesc peste tot. Lucrul a fost cu puțință și pentru că prin structură poetul nostru e o natură de explorator, mai înclinat să cetească în juru-i, să descifreze

și nu să se destăinule. „Lirism obiectiv” se obișnuiește a se spune, cu aerul trimiterii la formulele tradiționale, omîtîndu-se a se arăta că lirismul modern agreează astfel de „lecturi”, dar că trăirea tensionată dacă nu e în „eu” n-ar putea fi nici în intruchipările simbolice cărora poetul le-a dat viață și cu alit mai puțin în actul a cărui noimă o descifrează. Așa se face că imperialismul erosului (capitol distinct al poeziei lui Doinaș încă de pe cînd își prezenta la premiul „Fundatiilor” manuscrisul debutului) apare mai deloc ca numărare „din bob în bob” a dulcilor momente și la fel de puțin ca delușare elegiac-analizată a stărilor de contrariere; locul acestora luîndu-l proiectarea pe un ecran cosmic a semnificației pămîntestii întîmplări, fie ea fenomen, gest sau i-postază, ori, dimpotrivă, incizia fin practică în infinitul clipei, cu o detașare „inumană” impusă de chiar dificultatea operației. Nu e poate o întîmplare că două din cele mai frumoase poeme de dragoste „cîntă” sfîșietoare despărțiri, accentul punîndu-se însă nu pe emoția ca atare, ci pe sensibilizarea ineluctabilului, înălțat la proporții astrale, de felul desprinderii și răcirii planetelor. Incit avea perfectă dreptate I. Negoieșcu să observe că „Dragostea (la Doinaș) este, ca la Empedocle, principiu cosmic, mult dincolo și mult înăuntrul oricărei umanități; metafizic, ea își găsește expresia în geologie, în ere, în începuturi de începuturi”, dar și în ambianța Olimpului, am adăuga, ceea ce e un alt mod de a ne afla în proximitatea „vechilor greci” inspiratori. Căci iată un scurt poem din familia gravelor elegii eminesciene-argheziene tratat cinetic și... olímpic: „Distanța dintre noi se face fulger, / Și păsări zboară prin cenușa caldă / cu tipete livide. Și străluc / ce trece iute ca alergătorul, / nu simte, vai! că pieptul lui a rupt / o panglică subțire, ce luca, / cu disperare, între ochii noștri...” (*Clipa despărțirii*).

Celălalt poem vizat, și el o capodoperă, *Astăzi ne despărțim* (1942), ne apare cu atât mai prețios cu cît atestă vechimea majoratului liric al poetului, ceea ce numeam dobîndirea identității sale, dimpreună cu deplina suveranitate. Din perioada aceasta care e una de gestație fabuloasă (ne aflăm în primii doi ani sibiieni, 1941—1943, ai poetului) au răzbătut la lumina notorietății și alte piese remarcabile, majoritatea tirzii cunoscute prin intermediul volumelor succesive care eliberau de fiecare dată, în cite o „anexă”, și un număr de poeme de tinerețe. Examinarea lor aparte ca individualități formînd totuși o familie unită ar

merita să fie făcută și pentru că producția acestei perioade intruneste, pe de o parte, cele mai multe dintre virtuțile ce se vor actualiza în creația de mai târziu: idei, tonuri, atitudini, modalități, stiluri, tehnici; pe de altă parte, e cu totul uimitor să aflăm acum, în cite un poem perfect structurat, deplin expresiv, străduința de a deschide căi care au rămas fără urmare în producția ulterioară. Dacă, de pildă, balada e descoperirea acestei perioade, perfecționată și direcționată tot mai decis în anii următori spre ceremonial și feericul mirobolant, dar și spre orfism și simbolic, baladele scrise acum (*Pseudokyneghetikos*, *Crai de ghindă*, *Jucătorul de șah*, *Măria Sa Puțul de Cuc*, *Orologiul de gheață*, *Trandafirul negru*, *Symposion* etc.) vin, mai ales primele trei, cu un cuprins de o varietate și inventivitate de-a dreptul încîntătoare, cam cu aceleași atribute de inedit, în raport cu *Mistrețul cu colți de argint* (etalonul oficial), cu care veneau unele postume eminesciene raportate la *Scrisoarea a treia*.

Desigur, nu o dată aceste balade „fac atingere” cu contemporanele lor din epocă ale lui Radu Stanca. Mai interesant e că poetul detecta în ele atitudini terribile din gama de mijloace a conștrârilor bucurăreni, un C. Tonegaru sau Geo Dumitrescu („Mai demult aveam idei bizare despre suflet, / și de cite ori trecea un mort mă descoperam”). De altfel, în întregime *Jucătorul de șah*, din care am citat, e un ghem de potențialități dintre care, cea mai prețioasă, aplecarea spre baroc s-a dovedit fructuoasă în urmări. Și manierismul, într-o poezie a grației și candorilor indelicabile ca *Pseudokyneghetikos*, avînd drept erou chiar genul de vîntor al lui Odobescu, cel ce folosește în loc de pușcă arcul de abur și în loc de gloanțe, trifoiul sau lacrima. Gnomismul și sentințele sunt și ele prefigurate în *Symposion*, iar grotescul, asociat unei ingeniozități a înscenării demnă de Radu Stanca, e bine reprezentat în *Crai de ghindă*, un tipic discurs de bastard fanfaron, căci eroul nostru își are regatul pe cărțile de joc...

O privire, de altfel fugară, spre realități de acum cincizeci de ani nu poate fi inoportună într-o împrejurare ca aceasta ce-și face de lucru tocmai cu anii, cu rotunjimea lor. Căci se confirmă și pe această cale consecvența unei tinute, dar și nevoia de a răsturna rînduiala unei vechi sintagme, mai adevărată în cazul lui Doinaș sub forma „varietății în unitate”.

Cornel Regman

Mitul lui Orfeu

STEFAN AUGUSTIN DOINAȘ găsește ca poematizarea modernistă riscă să se transforme în tic. Politica izolaționistă și autosuficiență a modernismului se vede confruntată cu o atitudine plină de curiozitate, ba chiar de-a dreptul indiscretă — Doinaș, cîntător și nemulțumit cu nu pricepe care e subiectul misterios al dezarticulărilor modernului. Căzînd pradă unei înțelegeri ceva mai pragmatice a literaturii, poetul-teoretician, comite păcatul capital față de moderni. Are talentul de a și-l transforma în virtute.

Ar fi imprudent să nu recunoaștem că în cărțile sale de cronici și eseuri (*Poezie și modă poetică*, *Orfeu și tentația realului*, *Lectura poeziei*) modernismul cunoaște o fază de întemeiere. Dar una în termeni afirmativi, pentru că Doinaș e în dezacord cu principala autoritate în materie — Hugo Friedrich — din moment ce refuză conceptele negative ale acestuia. Acuitatea revoltei atinge însă fondul problemei, cînd un mod de a înțelege poezia ca „lume ireală creată de ea însăși, care există numai prin forța cuvîntului” devine subversiv în creație, ducînd la ruina discursului. Să spui că „Realitatea dezmembrată și sfîșiată de violența fanteziei zace în poezie ca un cîmp de măcel” i se pare cam belicos și îi servește o replică pe măsură în privința metaforismului — „Orice cuvînt, oricît de virgin, este gravid de realitate. Marea problemă a poeziei constă în necesitatea ca limbajul, saturat și borșos de real, să-și nască — în expresia specifică a textului — o realitate vie de ordin artistic”. Afirmatie gestantă, trebuie să admitem, și care s-a dovedit și productivă, în postmodernism. O asemenea refundamentare a modernismului pe bazele realului face pereche frumoasă cu o altă disidență celebră, de data aceasta în mediul hispanic, al lui Carlos Bousoño, poet și el, și teoretician din necesități. În funcție de acest program de resolidificare în real a evanescentelor lirice, se impune regîndirea felului în care se articulează toate procedeele poetice. Toate ajung să folosească terapeutic de tratare a realului, la Bousoño în chip mai didactic. St. Aug. Doinaș constată prezența permanentă în portofelul poetului a unor scrieri de fițiuci — procedee după care e bine să răspunzi realului. În chipul cel mai cînstit cu puțință mi s-ar putea părea că avem acces direct la realitate și fără emoții. Apariția fițiucii procedurale e justificată abia

dacă reevocăm o anumită imagine a poetului învățuit la atingerea profană de lucruri. Realitatea are nevoie de servitoare și machiaj ca să se facă acceptată. Doinaș se ocupă într-un sens mai general de psihologia creației, și e de altfel cel mai în măsură să o facă. O replică la această estetică a procedurii opere, transformată în stilistică, ar însemna să vinzi castraveți grădinarului. Stilistica lui ascunde o galerie de portrete, o serie savuroasă de personaje și de comportamente artistice. Poetul iernatic de pildă, retras din viforele vremii e în căutarea realului cotlonit cine știe prin ce ungher al lumii, de unde trimite cite un piuit stinger și nedesușit. E firesc așadar ca subiectul abulic să încerce totuși să-și sporească în cantitate sentimentul realității, tratînd piuitul respectiv cu ceea ce Doinaș numește „procedee intensive”. În cazul de față, ele ar traduce în chip convenabil raporturile neutre, de simplă contemplație poet-real. Complexul de superioritate al artistului față de contingent dă naștere pirateriei de realitate în scopul reprezentării obiective a propriei afectivități, corespondențelor în sens larg, în vreme ce complexul de inferioritate produce aglomerări de reprezentări, așa încît să aflăm subiectul strîvit sub repertoriul lor complex. Amîndouă felurile de scuturare a realului din mădularul sint prescrie de procedeele intensive, care, într-un cuvînt, funcționează după principiul reclamei, ajutînd la comercializarea contingentului. „Procedeele” nu sînt însă haine de schimb. Tiparul intensiv nu vine oricînd ca un șoșon. Realul își treieră candidații la cite un portofoliu — poetul e un fel de manevrat al realului, abia apucînd să mai transcrie ce i se întîmplă cu procedeele pe care realul i le indică în chip univoc. Este evident că teoreticianul e interesat să opună, de pildă, simbolismul (complex de superioritate față de contingent), romantismul — barocului — expresionismului (complex de inferioritate), adică e interesat de morfologia culturii. Procedeele reductive (reducere la substrat, abstractizare, neantizare, stilizare, geometrizare), pe de altă parte, justifică în chip special modernismul. Cum acesta ar putea contrazice flagrant noua teorie a referinței reale, Doinaș face afirmația interesantă că modernii nu ajung, cum ar dori ei, la irealitate, ci la o realitate codificată, accesibilă dacă te pui în posesia codului. Procedeele proiective (antropomorfizarea, simbolizarea,

proiecția culturală, transportul în absolut), ceva mai eterogenă, ar descrie expresionismul în particular, poezia care a ajuns „să vadă idei” în general. Doinaș-poetul le-ar vrea în special ale sale — „procedeele proiective inventează, sub ochii noștri, o lume în care fiecare ființă și fiecare obiect posedă o sosie: în istorie, în mit, în cultură, în vis, în fugara sa umbră. În felul acesta, realul ne emoționează ca scriitura, ca sistem ingenuu de semne ale unei realități mai profunde: propria noastră sete de absolut. Lumea e un prag de pe care, uluțiți sau cutremurați privim în noi înșine”.

Fenomenul poetic pentru St. Aug. Doinaș se află, pe de altă parte, la demarcația dintre psihic și verbal. Datele realului nu au cum ființă ca atare, ci doar ca simptome ale unei trăiri. Paradoxul unor asemenea afirmații constă în concilierea subiectivității (a emoționalului individual) cu înțelegerea generală de care trebuie să se bucure creația. În rolul de mediator al conflictului între conținuturile individuale și limba generală găsim limbajul poetic — „Expresia inserie înimitabil un comportament uman față de real în gestulația unui comportament artistic față de limbaj”. O întreagă concepție intelectualistă și conceptualistă asupra literaturii e pusă în paranteză — „e vorba de a ne înscula în mod defectabil un nou sentiment, nu o nouă filozofie a lumii”. Explicația are o doză sporită de nonconformism față de modernitate, căci se presupune un public al poeziei al căreui consimțămînt e dorit. Că poezia delectează nu s-a mai auzit în secolul modern.

Cel mai interesant punct al disidenței de la modernismul conservator îl reprezintă tocmai afirmarea caracterului contextual și relațional al literaturii, în stil proto-postmodernist: „Modernii par a fi ajuns la o concepție mai nuanțată și mai puțin belicoasă asupra actului de creație: opera este, întîi de toate, o relație” — „Lirismul nostru modern a depășit, în general, mistică fondului poetic lexical și practică o poetică a contextului”. Noul avanprogram recirculă tradiția, nu integral evident, o restimulează, o recrează și dă permis de liberă circulație. Literaturii opoziționiste care a fost modernismul i se opune o literatură reactivă, conservatoare, recuperatoare, într-un cuvînt literaturofagă. Străduindu-se să-și creeze o tradiție, literatura momentului a învățat lecția și încearcă la rîndul ei să-și exercite puterile și constrîngerile cit mai departe în viitor, se preocupă în orice caz de crearea unui public cit mai stabil, mai informat și mai numeros. Ștefan Augustin Doinaș începe să se intereseze în chip serios de contextul literaturii, iar creația îi apare ca un posibil act de putere, în

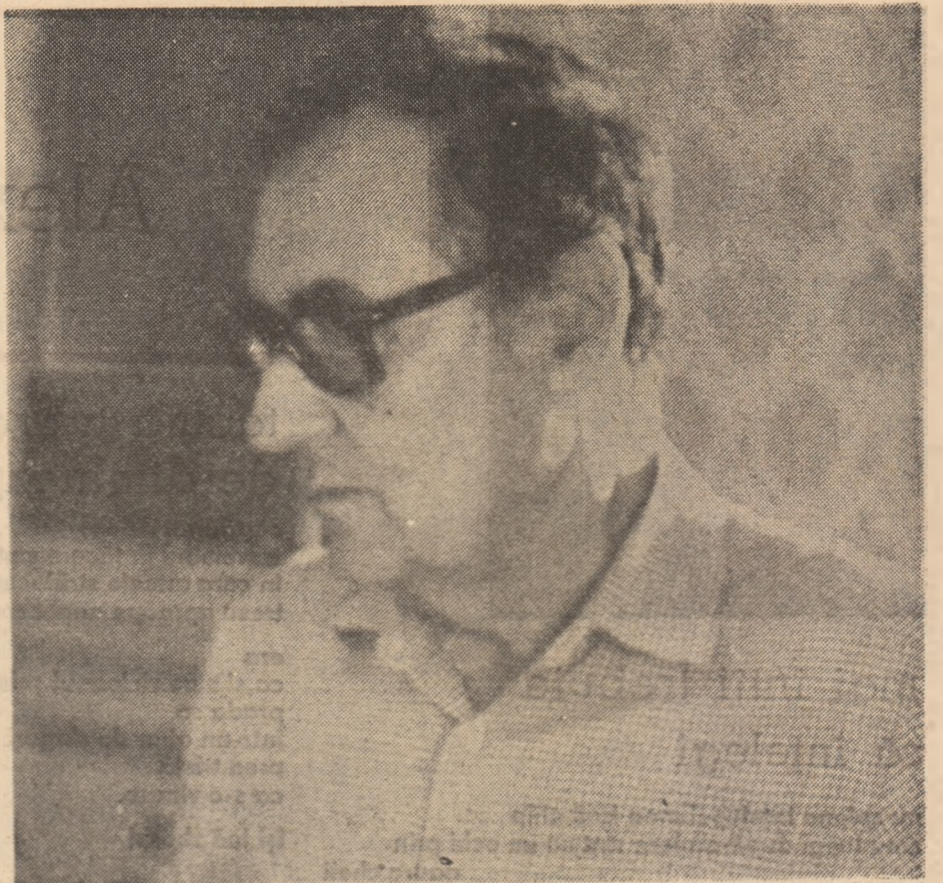
sens larg, care direcționează și guvernează realitatea — „Lectura e unul din exercițiile pregătitoare pentru intrarea noastră în fluxul evenimentelor”. Interesul pentru felul în care se scrie istoria e expresia unui unanimitate fundamental, care împinge pe scenă omul concret în mediul său prozaic, opus omului anistoric, modernist. Convingerea poetului este că literatura poate fi o sursă de existență, așa cum existența este o sursă pentru literatură — „A medita pe marginea unei cărți, a gîndi la rostul existenței înseamnă o altă formă de a participa la existență”. Filosoful, savantul și scriitorul se deconșpiră ca agenți ai realului.

Cu pasiune pentru un „retour au référent”, St. Aug. Doinaș reface pentru sine mitul lui Orfeu. Orfeu are harul de a da înapoi realului ordinea și sensul pierdut. Lipsit fiind de cea mai prețioasă realitate, de iubită, face încercarea de a-l și înstăpîni în forțele sale fundamentale. O asemenea tentativă se traduce la Doinaș, redevenit reticent, printr-o fatală lipsă de măsură. Eseistul are totuși admirație pentru superbia eroului, care nu poate să nu verifice în spațiul ireal dintre moarte și viață vitalitatea realității pe care vrea s-o salveze din întinerie. Pierderea definitivă a Euridicei i se pare însă benefică — Orfeu devine cu adevărat Orfeu — „Aparent eșec al lui Orfeu este, în fond, biruința de sine — asigurată de legile existenței formulate o dată pentru todeauna — asupra unui *hybris* latent, a unei lipse de măsură ce zace în fiecare act de creație: acela de a concura în mod real și efectiv realitatea concretă”. Umbra Euridicei ar fi totuși suficientă pentru ca poezia, în ordinea fictivă, semnificativă, „să deschidă mereu o nouă perspectivă asupra realului”. Asistăm la o criză a comentariului, vizibil paradoxal și rezolvat metaforic, admirîndu-l deopotrivă clarviziunea pe care o dă perspectiva launtrică, a poetului și gînditorului, dar și inevitabilele — și respectabilele — ei capacități.

Tentativa de reabilitare a realului în poezie se domesticeste nu numai pe spațiul eseurilor dedicate ei, ci și în generalitatea discursului lui St. Aug. Doinaș. Aventura fiului risipitor e marcată din cînd în cînd de remușcări și de reveniri cumințite. Modernismul românesc interzis prin indicație politică în anii '50, rennoțat prin '60, mai mult manierist în '70, întîmpinat un refuz violent în '80. Gîndirea speculativă a poetului, invitînd la lecturi infidele, riscă să mute modernismul într-o altă albie. Ceea ce mi se pare profitabil.

Romanița Constantinescu

Un aristocrat al spiritului

Fotografie de Ion Cucu

O GRAVITATE în care se ascunde și impietirea timidului și lucrarea lăuntrică a celui atâteștiutor în geneza poeziei pare să definească dinotdeauna prezența lui Ștefan Aug. Doinaș, numai privindul, în prezidiul Uniunii Scriitorilor, inconjurat de „parlamentarele” luări de cuvânt și gilcevi ale confrăților, — iluzorii ridicole, unele, sau vindicative — nu poți să nu simți apartenența sa la o „conju-rație” a aleșilor, a acelor rari cavaleri căutând hieratic poculul Graalului pe căi ce exclud comicul, deși nu lipsite de un histrionism al parcursului. În *De l'essence du rire*, Baudelaire scria că „Pentru acela care știe totul și e atotputernic, comicul nu există”.

Oricât am căuta complicitatea cu cele hazlii și amuzante, printre versurile din *Astăzi ne despărțim*, rețipărite în 1964 în *Cartea marcelor* și în 1987 ca *Manual de dragoste* (în *Foamea de unu*, colecția „Poeți români contemporani”), nu vom afla, nici în volumele *Omul cu compasul* (1966), *Seminția lui Laokoon* (1967), *Alter ego* (1970), *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte* (1972), *Papirus* (1974), *Anotimpul discret* (1975) ori în *Hesperia* (1979) sau în *Interiorul unui poem*, ultima carte scoasă după 1989, acest comic, alungat, cum bine a înțeles Baudelaire de cel care știe tot și poate tot. De aici și ontopoe-mele lui Ștefan Aug. Doinaș, întreaga sa operă scrisă ca o geneză continuă, cu acea tălătură precisă a hărții lumii, împlinită, nu în atâtea zile, ci în atâtea răstimpuri pentru care poemul este o facere.

Comicul, chiar și cel involuntar, căutat de Eugen Negrici în *Expresivitatea involuntară*, e absent din creația și felul de a fi al lui Ștefan Aug. Doinaș și, dacă undeva s-a așezat, pe spinarea eroului, frunza aceea aducătoare de moarte, e sigur că nervurile ei au conturat un loc pentru rana nevindecabilă, exact acolo de unde ar fi putut izvorî comicul — căci sintem în țara lui Caragiale și a risu-plinsului, o țară plină de umor, unde *Omul cu compasul* doinașian pare să se fi rătăcit cu tot cercul magic al Cercului de la Sibiu și proiectele sale tutelate de o nostalgie a universalității și de faustice arte combinatorii.

Excesul de energie al lui Ștefan Aug. Doinaș nu se descarcă prin umor, în confida autorilor francezi, care consideră risul o detență (Sigmund Freud, *Le mot d'esprit et ses rapports avec l'inconscient*, Paris, Gallimard, trad. Marie Bonaparte și dr. M. Nathan) confirmându-l astfel pe Freud. Pentru autorul celebrilor balade incluse în *Mistrețul cu colți de argint* risul, dacă ar exista în opera sa, în afară de cel jucat ori donjuanesc, n-ar fi decât semnul că o anume cantitate de energie psihică și-a pierdut orice utilizare, putând să se descarce, astfel, liber. Or poezia lui Ștefan Aug. Doinaș e departe și de această pierdere a sensului energiei psihice și de ceea ce ar însemna o descărcare liberă, întâmplătoare, un glissando al cuvintelor. Singura facere pe care și-o refuză gravul și totuși ludicul eu liric al lui Ștefan Aug. Doinaș e ceea ce francezii numesc *faux rire*, condiția artistului de saltimbanc, darul grațios și irresponsabil al plăcerii, urmat de o atracție pentru scandal, originalitate sau interesantul efemer. Conștiința întregului și a unicității și stărbîtă dar egală celei de-a se ști infirmă, idee dezvoltată într-un amplu poem, *Cvadratura Cercului*, închinat lui Constantin Noica, ca o „datorie a Verbului față de Rațiune și Ordine” — dedicație ce implică și o profesiune de credință: „modul adinc deschis ca o-nțebare / triumfi născându-l pe ce-ar-fi-să-fie / din păsări încă-n ouă și-n cuibare / din luturi încă-n stare străvezie // acest ostrov întim se cucerește / de sine însuși în cutreier ca o / cărare simplă-naintind regește / spre tronul ei ca un segment de Tao // dar niciodată sigur nu se-ncheagă / treime de neliniști ce confirmă / o șansă-a ei de-a se simți întreagă / egală celei de-a se ști infirmă // deschide-re-nșănătoșind realul / de-un alter-ego care îl înșină / mereu cu brațu-nțins spre idealul / negat de tot ce-l înflorește-n mină”.

În opera lui Ștefan Aug. Doinaș există de la-nceputuri acest „model adinc deschis ca o-nțebare”, această geometrie rîvnind să traseze, în plan sau în spațiu, nașterile și schelele potențialului, fecunditatea virtualului. Apoi o atracție barbiană spre înecat și virginitatea anterioară căderii adamice, utopia unor luturi „încă-n stare străvezie”, purtînd transparența ce le-ar dăruî ochiului scrutător

cum i se lasă supuse privirii cristalul și fragedele ape din riuri.

Pe „cărarea simplă-naintind regește” s-a înfăptuit această operă ascultătoare de modelele mari ale culturii, pe care le încorporează nu doar livresc ci și natural, asemeni oglinzii unei ape în care ne reflectăm. De aici semeția întregului și mărturisita *Foame de unu*.

Scufundarea pînă la fanatism în cultura a lui Ștefan Aug. Doinaș, una din cele mai autentice din perioada postbelică, de la rîvnitul „segment al lui Tao”, pînă la marii poeți traduși — de n-ar fi decât Hölderlin, Goethe, Mallarmé și Valéry — este cu adevărat o „deschidere-nșănătoșind realul / de-un alter-ego care îl înșină / mereu cu brațu-nțins spre idealul / negat de tot ce-l înflorește-n mină”.

FIECARE sentiment sau idee, ivite din noaptea tulburată a inimii sau a spiritului, se ordonează în poezia lui Ștefan Aug. Doinaș, iar facerea nu este altceva decît prefacerea informului și sălbăticiii într-o zidire ritmată, de parcă tuburile unei orgi, care sint versurile poemului, s-ar umple de aerul și respirația melosului, de gura domesticind prin cîntec a lui Orfeu.

Zeul tutelar al acestei opere este Orfeu cel ce liniștește elementele dezlănțuite, fermecind oameni, plante, animale și zei, mituri străvechi și mai noi restituite. Orfismul ce înlănuie, ca un fior al seducției, viziunile drapate ale acestei poezii, îmblînzește o anume severitate sau poză aristocratică, impunîndu-ți parcă o prea mare distanță, decît aceea care s-ar cuveni, de vreme ce Ștefan Aug. Doinaș este, totuși, prin viziunile sale, la o lectură atentă, și unul dintre poeții cei mai pămînteni.

Realitatea acestei poezii și realismul ei învingînd mitologicul și legendarul sint dintre cele mai bogate și ca extensie a limbajului și ca neobosită cotrobăire printre ființe, lucruri și textele mari ale lumii. Dar paradoxul acestei realități mustind de cuvinte (Ștefan Aug. Doinaș are, cred, lexicul, cel mai bogat din poezia postbelică) și de o revărsare și împletire a lor, aproape tropicale, îți dau, ca cititor, un sentiment al irealității, un soi de vertij al abstracției și, uneori acel blocaj al artificialului. Versurile trec unele în altele, într-o alergare amintindu-ne de paradoxul lui Zenon cu Ahile și broasca țestoasă. Metaforele se alegă, mișcarea crește în cele împietrite și împietrite în cele trăind paroxismul iubirii, al contemplării, al papirusului de lectură, tragedia morții resimțite de la cea mai invizibilă rană și pînă la golirea ideii de singele cald al ființării ei. Sintaxa doinașiană își arde etapele, ca flacăra rădăcina și creasta, astfel că mișcarea în cascadă a spațiului și a timpului pare să-și înghețe pendulul, poemul devenind un orologiu de gheață: „La cumpăna nopții, eu sui într-un turn / Paingii, cucuvăi înțelepte / se-nțrec să-mi oprească urcușul nocturn / de strajă ve strîmtește trepte. / Dar nu e nici buhă cu strigătul ei, / nici lăscă cu ochiul sinistru, / nici spadă jucîndu-mi pe creștet pleziș, / nici limbă-nțre granițe oarbe / să stea împotriva acestui suis / ce-ntruna hipnotic mă soarbe. / Treptat, izbăvit de pămîntul greoi, desprins de lămești simulacre, / mă-atrage cu cer limpezit ca un sloi / cîntînd din vîpăile-l sacre. / Cu ce fel de grai să roșești pe deplin / și cui — amuțitul elogiu? / În turn, înghețat, albăstriu, cristalin, / m-așteaptă-un divin orologiu. / Mărire acestei adinci arătări! / În locul rostirii de zodie, / cu inimi aici și la mari depărtări / stau orele fixe, ca rodii.” (Orologiul de gheață).

Chiar și atunci, cînd un spirit ludic și un anume histrionism al gravității își accelerează libertățile și debandada (Ștefan Aug. Doinaș a făcut multe exerciții de stil din aliteratii și împerecheri de cuvinte puse să șchioapete, să-și arate infirmitatea sau diformitatea asemenea acelei sfere ciudate care era omul înaintea să se despartă în două ființe) sentimentul final este unul al geometriei, desenîndu-și calm și irevocabil figurile. De parcă Arhimede ar fi pogorit în lirism. Și în cercul magic al propriilor științe, investituri și înțelepciuni ar fi orb la trecerea războinicilor și nu ar băga în seamă asediul.

Dar și această imagine a noastră despre Ștefan Aug. Doinaș e aproximativă, dovedind poemele tipărite după 1989, a căror vizluna politică e cutremurătoare, amintindu-ne de opoziția și apărarea lui Socrate.

În prima linie

POLITICA apolitismului rentabil, contrar așteptării celor care o practică, azi, cu atîta dăruire, a găsit prea puțini susținători, după cum se poate observa, în rîndurile scriitorimii române. Scena noastră literară nu este dominată, orice s-ar spune, de figura scriitorului apolitic (citește: cooperant cu puterea), ci de a scriitorului care exprimă vederi politice, care examinează critic starea de lucruri actuală, evenimentele zilei, vorbele și faptele oamenilor publici. Chiar dacă nu o fac, decît rar, de pe poziții doctrinare, adică ale unui partid anume, scriitorii reacționează politic, se implică, prin scrisul lor publicistic mai ales, în lupta grea pentru democrație, acționînd astfel în numele și în virtutea singurei libertăți certe pe care au dobîndit-o după decembrie 1989: libertatea cuvîntului. Singura, dar pentru ei cea mai de preț.

Este adevărat că unii, în acești ultimi doi ani, și-au mai pierdut din elanuri. Nu sint de condamnat. Sentimentul consumării în gol, motivat sau nu, care i-a încercat nu o dată, oboșește și descurajează. Dar mai mulți sint totuși cei care nu au oboșit, cei nedescurajați, cei rămași, cu oricîte sacrificii și dezamăgiri, la posturile de veghe.

Febril, neocolînd grotescul și anamorfzele lumii, poetul pare să-și oblige rostirea la un soi de cabrare, de îngheț ori de crispare pentru a se salva de la aceea „alergare în zori(i)” inocenței creatoare.

ATENT să-și păstreze, întregi și profunde, șansele gândirii dar și modernitatea regîndirii celorlalți, Ștefan Aug. Doinaș știe să sintetizeze pe primul plan înțelegerea și exorcizarea, lăsînd în fundal și, de fapt, în străfundurile ființei, strigătul, criza, bibliala nevrozelor. Agonia ce-l mistuie pe poet și pe gînditor alege cutia de rezonanță a surdinei, și tehnica aceasta lirică ne amintește de arta împachetărilor chinezești, zeci și zeci de ambalaje și undeva ascuns de atîtea epiderme ale ritualului de a dăruî, însuși darul, un mugur de bambus, o floare, o creangă, trăînd în centrul acestui templu al protegîrii și prinosului.

Lată o poezie al cărei creator gîndește posibilitatea verbului și mijloacele care-ar putea să conjure și să crediteze această potențialitate.

Pentru cei ce reduc opera scriitorului, cea lirică și eseistică, la o lume drapată în liniști culturale ori în confortul mimării unor modele — îndeobște clasice și germane, mitologice și legendare — aș vrea să reamintesc o concluzie ca un flash a lui Bernard-Henri Lévy din cartea sa *Eloge des intellectuels*: „L'intellectualia, zone de tempêtes”. Între atîția poeți zgomoși, întreținîndu-și, prin scandal sau prin funcții, seninătatea gloriei și complicitatea cu o istorie cameleonică, cine-ar fi crezut că austerul și livrescul poet va fi unul dintre cei mai autentici, dacă nu cel mai autentic triumfi al Bermudeilor, în anii de hipertrofie pînă la agonia malignă a totalitarismului. Semnătura sa sub acel *Tratament impotriva tratamentului aplicat fugosului Mircea Dinescu* avea o greutate în plus căci

Printre aceștia se află, și nu undeva în urmă sau în vreun flanc adăpostit, ci în prima linie a jurnalismului politic, Ștefan Aug. Doinaș. Este o dimensiune a personalității sale care trebuia măcar menționată la aniversarea de acum. I-am citit memorabila serie de analize politice din revista 22, apărută în urmă cu cîteva luni. A înfăptuit acolo poate cea mai relevantă radiografiere a maladiilor actualei puteri neocomuniste, cu imper-turbabilă liniște și rigoare, cu precizie de versat clinician. Nici un dubiu nu a lăsat în privința diagnosticului: impostură, impostură și corupție. Îi urmăresc „Bloc-notes”-ul din *România liberă*. Aici scrie altfel: pasionat, febril, caustic, decomprimînd în pagina fierbinte de gazetă indignarea și revolta. Fiindcă aici este conștrîns să atingă, cum mărturisește, „rănilor vii ale realității noastre de fiecare zi”.

Este un fapt de cea mai mare importanță, cu adinci consecințe morale, de nu și politice, prezența marelui nostru scriitor în prima linie a jurnalisticii militante. Adică acolo unde gu-lteră gloanțele. Se cuvine să-i fim recunoscători.

Gabriel Dimisianu

unea dezacordul unui creator cu dizidența unui intelectual, confirmînd adevărul clamat de Bernard-Henri Lévy despre această inteligență care este o zonă a furtunilor, un soi de spațiu nou geopolitic al limbajului, prefigurînd uragane, și seisme, tocmai în lumile ce s-ar vrea stătute, mări moarte ale mizeriei și capcanele unor irresponsabile amnezii. Metodice și liber, ce amalgam insolit, prezent, într-o aceeași ființă și în aceeași operă, care nu rămîne oarbă la cele mai fine mișcări și vibrații, în vreme ce expresionismul poeziei, bolnav de maldia execrării și a vituperării își pierde vocea, devine nămolos, gutural și vulgar după atîtea imprecății și grotescul narcisism al durerii.

Cunoscînd genealogia răului, hărțile diformului, efluvii diabolice, irenezia jucătorului nu prea departe de aceea dostoievskiană, Ștefan Aug. Doinaș își impune ca pe un efect Placebo aventura teoretică sau teorică, dacă ar fi să ne întoarcem la un cuvînt mai vechi, folosit nu doar de francezi sau de marii noștri interbelici ci și de teatralul Emil Botta.

Există un timp al epistemologiei aproape în fiecare dintre poemele sale, un mod de a escava arheologic în sim-bolismul stratificat de secole și milenii. Există o aristocrație a creației. Ștefan Aug. Doinaș a avut și are țaria de a se purta umil și trufas, ca un zeu, într-o lume care și-a pierdut nu doar averile și destinul, ci a fost obligată să se travească din stăpin în valet, arborînd grobianismul servitorului.

Singura formă de a sluji pe care o admite și a admis-o acest mare poet și eseist e cuprinsă în „organigrama” poeziei, în orficul ritua. Doinaș a fost un domn al poeziei întotdeauna, nefăcînd compromisuri și umbrîndu-i și în felul acesta pe valeții culturii.

Doina Uricariu

Alex. Leo ȘERBAN

mai întâi trebuie
să înțelegi

nu spiona înțelepciunea fără chip
când lungi după-amieze sint ca un ochi prin
In simplul plictis; cind trifoiul auriu își astupă ^{gaura cheii}
cu tristețe _{gura}

mai întâi trebuie să-nțelegi că nu există
o canapea a deznădejdiei pe care să te întinzi
cu mintea o păpădie de gânduri
încă nescuturate în tăcerea încăperilor risipite
în spațiu

nu spiona iubire nu vei găsi
nici o trăsătură nici o formă răbdătoare
potrivită acestei frumuseți mimate; și răul
și-a pus stigmatul pe aceste locuri.

interior cu autoportret
de durer

nimeni nu știe cine a lăsat ușa întredeschisă
un albastru închis doarme dincolo
zăpada s-a rostuit

În marginile ramei
un stilet părea că taie șerpuiind un foșnet de
Inșă acum inscripția poate fi ghicită nu ^{ninsoare}
_{descifrată}

În mijlocul oficiului este un scaun
cu stinghii aurite pe fond arămiu întunecat
iar după el tapiseria
și-apoi un seif cu drugi precum crinii princieri

nimeni nu poate pătrunde acolo

celelalte portrete albe de zăpadă
ușor inclinate spre podea păreau că dorm

entr'acte

o scară interioară
o balustradă de fier forjat
probabil un inger rococo
o sonerie insistentă
cîteva fraze-n rusește
(este ora patru și un sfert după-amiază;
mă găsesc în locul descris.)
— Dumneavoastră! Raskolnikov?

lecția de anatomie

străzile surde-n vacarmul nopții, un chip
trece ținind în mină un trandafir de mercur pe ^{bandajat}
reverbere sub voal de doliu pe sub arcade și roind _{sub}
mute și balcoane funebre

singur singur în acea brumă în fața unui zid
ca un torent de suferințe

Într-o cameră zdrobită de-nțineric
un trup gol
cu inima-i, neagră palpitind, pe piept.

tăcută traversare
de dimineață

căprioara
traversind în tăcere curtea
în care armele strălucesc în dimineața geroasă
trecu aproape neobservată

era
ca și cum videanul șoim ar fi văzut deodată
prada sa
într-un abur de singurătate,
prea tristă
ca s-o vineze.

își luă zborul

piscina lui hockney

știind
că nu voi ajunge poate nicicind să-l cunosc
vreau să scriu despre
piscina lui hockney

despre amiaza ei
despre albastrul ei amestecat
despre amețitoarea ei senzualitate

iată, voi regăsi în această pagină
sandalele uitate la marginea ei
ca niște cuvinte dintr-un alt poem

trepte

o tăcere ce nu
poate fi cunoscută

și dincolo de ele
scriind pe zidurile casei o ispită
mișcătoare ca apa

storuri californiene
și în dreapta umbra unui palmier

pantofii de șamoa

mi-e teamă ca momentul acesta să nu se
sfișească

În mijlocul îmbrățișării noastre,
cînd ai încuviințat să-ți scot
pantofii de șamoa

nu vom mai fi nicicind la fel de goi ca acum
intrucît bruma obișnuinței ne-ambrocă
și-acestor plăceri le urmează tristețea
de-a ne scoate singuri pantofii de șamoa.

această mină amicală

nu mai rămîne nimic în jurul nostru
uneori lingura unui dejun
se face absentă chiar sub ochii noștri

AUREL NEDEL : Portret de copil

și doar răul rămîne
ca o mină ce ți se apasă pe pîntec
mina unui prieten

văd un pat dispărînd împreună cu o noapte
vise și îmbrățișări amestecate
aburii unei cești de ceai
au cu siguranță mai multă dulceață
și poate tot atîta emoție

nu mai rămîne decît această mină amicală
care te ucide încet
această apăsare numită amour.

scenografie

un porumbel pe marginea balconului

așternutul pus la aerisit

ceasul care ticăie

(mi-ai lăsat aceste cuvinte
înainte de a pleca
dar nu mi-ai spus în ce ordine
trebuie așezate)

„tout disparaîtra”

această ambarcațiune incremenită în val

acest pumnal într-o teacă de carne

iarna fără sfișit

ochii tăi scumpi în orbitele nimănui

TOUT

TOUT DISPARAITRA

cuvintele și lucrurile

„Doala este partea nocturnă a vieții”.
(Susan Sontag)

acum că filozoful a adormit, e timpul
să vorbim răspicat de ceea ce ne ucide,
sărutul sălbatic de la capătul
existării noastre. tu sau eu,

în hotelul în care zilele sint
identice hașuri, pornim poate
în marea dintre noi. deși
ne cunoaștem fiecare unghie

uităm unghiul unui lucru,
cuvîntul-milimetru ce ne poate
salva în minutul din urmă.
geamantane, sacoșe, valize,

pachete strins legate
de lumina precară ce se fi!trează
prin două siluete nemișcate
întinse în pat,

etrusce, înțelegînd tăcerea
ca o virtute de străin.
conversația noastră nu se va
izbi astfel de nici o mobilă

nepăsător pusă. vom fi noi
îșine, sălbatici în împărțirea
secretului bineștiut. (filozoful,
în somn, va zimbi.)

— Din ciclul În alte camere, alte glasuri
de ieri (1984-1987) —

Gîndea în limba română

Vintilă Horia
(1915-1992)

A GENTIILE de presă ne-au adus nu demult vestea încetării din viață a unuia dintre cei mai importanți scriitori români din exil: Vintilă Horia (născut în 1915 la Segarcea, în județul Dolj). Opera sa este insuficient cunoscută de publicul din România. Timp de patruzeci și cinci de ani, cit a durat regimul comunist, nimeni n-a avut dreptul s-o traducă, s-o tipărească și nici măcar s-o invoce. Vintilă Horia a fost toată viața un anticomunist convins, inflexibil. Drept urmare, recurgind la o metodă binecunoscută, pe care o mai folosesc și azi, guvernării comuniste l-au acuzat de legionarism și i-au trecut numele pe o listă neagră.

Comuniștii din toată lumea seamănă. În 1960, cînd lui Vintilă Horia i s-a atribuit prestigiosul Premiu Goncourt pentru romanul *Dieu est né en exil, l'Humain*, ziarul Partidului Comunist Francez, a declanșat și susținut o campanie furibundă împotriva scriitorului român, determinându-l, în cele din urmă, să nu mai ia parte la ceremonia de decernare a premiului. Acuzăția? Aceeași: legionarism. După trecerea multor ani de la această tristă întâmplare, privind în urmă fără minie, Vintilă Horia a făcut o mărturisire clarificatoare (chiar în paginile *României literare* — din 19 septembrie 1991 —, într-un interviu acordat Angelei Martin): „Am fost, încă de pe timpul studenției, deci de pe timpul cînd am început să colaborez la *Gîndirea*, un naționalist, crescut în spiritul dreptei tradiționale franceze (mă refer la Daudet, Bainsville, Maurras), dar și în entuziasmele pe care le provocau pe atunci între noi victoriile «naționalilor» spanioli împotriva comunismului stalinist. Orwell a trecut atunci prin Spania și a știut să aleagă, întocmai ca și noi, [...] Avînd în vedere că directorul *Gîndirii*, Nichifor Crainic, era foarte antilegionar, mare parte din noi n-am aderat niciodată la acea mișcare. [...] Cine vrea să mă creadă, bine, cine nu — să-i fie de bine. Creștin fiind, nu dușmănesc pe nimeni, nici pe cei care susțin că am fost legionar. [...] toată viața mea de intelectual, în țară și în exil, am urmat o cale clară, anagogică. Am încercat din toate puterile să mă înalt, să devin mai bun, mai inteligent, mai aproape de adevăr. Anticomunismul meu își are aici explicația lui cea mai autentic personală.”

Biografia lui Vintilă Horia seamănă, din punct de vedere epic, cu aceea a unui picaro, iar din punct de vedere spiritual, cu aceea a unui ascet. Este greu de înțeles cum a reușit un român, care a trecut prin lagărele germane și a peregrinat apoi prin Italia și Argentina, pentru a se stabili în cele din urmă în Spania, la Madrid, și care a mai și practicat profesii diverse, unele fără legătură cu literatura, să scrie o operă sonină, nu lipsită de dramatism, dar senină, de care și Titu Maiorescu ar fi fost încântat. Cine este cărțile lui Vintilă Horia și nu cunoaște nimic despre viața lui poate să creadă că scriitorul a trăit, de la naștere și pînă la moarte, în același oraș și că a stat zece ore pe zi închis în bibliotecă, asemenea lui Kant.

GABRIELA MANOLE ADOC: Mișcare

De altfel, Vintilă Horia însuși, în confesiunile sale, nu face caz de existența aventuroasă de care a avut parte. Pentru el, adevărata aventură existențială o constituie adaptarea dramatică la noi forme de cultură, adaptare impusă de exil. *Dumnezeu s-a născut în exil*, roman istoric, parabolic, religios, dar și autobiografic, este într-un fel documentul acestei experiențe cu urmări ireversibile. Într-o primă fază, Ovdiu, exilat la Tomis, se dovedește complet refractar la oferta de valori a lumii în care a ajuns din capriciul unui dictator. Pentru el, din tot ceea ce există pe Pămînt, numai Roma contează și tot ceea ce se întâmplă în afara Romei rămîne neomologat și nedemn de a fi luat în considerare. „Inchid ochii, ca să trăiesc” — așa începe celebrul și controversatul roman. Pentru exilat, singura posibilitate de a trăi pare să fi rămas retrăirea. Și totuși, treptat, în momentele de slăbire a „vigilenței”, ceva din lumea în care se află pătrunde în conștiința sa. Cu sentimentul că săvîrșește un act de infidelitate și cu teama că-și va pierde identitatea originară, personajul romanului, alter-ego metafizic al autorului, acceptă totuși să devină mai receptiv la realitatea din jur.

Falsificare sau reconstruire a personalității? — aceasta este întrebarea care îl obsedează pe un exilat și care constituie în același timp leit-motivul romanului *Dumnezeu s-a născut în exil*. După cum singur recunoaște, Vintilă Horia nu a renunțat niciodată (nu a putut să renunțe) să gîndească în limba română. Nu întâmplător tot în limba română a continuat să-și scrie și poezia, care este probabil expresia cea mai directă a individualității unui autor. Dar și-a însușit atît de bine alte limbi, încît le-a folosit și pe ele cu siguranță și eficacitate în procesul comunicării. Romanele, de obicei, le-a scris în limba franceză, iar studiile și eseurile — în limba spaniolă. S-ar putea specula în legătură cu această distribuție de... roluri, dar mai important este poate să observăm că în cele din urmă naționalistul Vintilă Horia și-a internaționalizat conștiința și că prin aceasta nu s-a instrăinat de spiritul românesc. Dimpotrivă, posibilitatea de a face comparații cu alte culturi l-a mărit competența de exeget al culturii în care s-a format.

PENTRU Vintilă Horia, poezia a fost nu atît o activitate publică, desfășurată în condiții de competiție, cit o preocupare intimă. „Acesta poeme au fost scrise — o spune el însuși în prefața la volumul *Viitor petrecut* — cu gînd de a nu mă pierde.” În spiritul creației lirice interbelice, poezia sa este rezultatul unui proces de delibere și esențializare. Poetul practică sistematic reflecția, simțindu-se atras în mod special — probabil și sub influența lui Lucian Blaga — de ceea „înțelepciune” a vieții pe care autorul *Poemelor luminii* a considerat-o element constituiv al specificului românesc. Un poem de această factură este, printre altele, *Infringere, neuitare*, în care se dezvoltă, după logica unei „cumințenii a pămîntului”, ideea că se poate rezista, în mod paradoxal, prin asumarea a mii și mii de infringeri: „Ingerul invins nu uită de luptă / Ci în pădurile cerului, ascuns de ochii nemerniciei, / Pană cu pană își drege aripile scuturate, // Cu o piatră prinsă din zbor, / Cu o schiță de stea / Își ascute sabia ciobită, / Știe că lupta nu e una / Și că din mii de infringeri / Li sint făcute suindele trepte. / Dintre ele ultima îi va fi pentru totdeauna cîștigătoare. // Diavolul nu cunoaște secretul, / Fiecare biruință o crede hotărîtoare. / Rănila își lasă deschise spre moarte, / Suliței stricate nu-i reface tășul, / Ochiului zdrobit nu-i improspătează vedenia, / Astfel încît din nenumărate victorii / Își țese singur, cu incetul, straiul căderii. // Tu ingere care nu uiți rostul fiecărei infringeri, / Din umilință adunîndu-ți aleasa venire, / Lasă-ți cunoscută taina / Celor care, ca și tine, înfruntă amarul / Și adunați în păduri se reculeg pe marginea rînilor. // Dă alor mei piatră de subțiat așteptarea, / Pena de lecut elanul, / Hrană de neuitare, / Căci suiți din aceeași sămîntă. / Iar chipul omului n-are altă oglindă.”

Romanele lui Vintilă Horia — nu numai *Dumnezeu s-a născut în exil* — au, de obicei, un pretext epic istoric și o semnificație existențială și metafizică. Nicolae Manolescu le-a comparat cu cartea Margueritei Yourcenar despre împăratul Hadrianus și cu cea a lui Michel Tournier despre Jeanne d'Arc. În *Scrisoarea a șaptea* este vorba despre Platon și

despre tentativa lui de a realiza Cetea Ideală, în *Un mormînt în cer* — despre El Greco, obligat de circumstanțele istorice să plece din Creta natală, în *Persecuții pe Boetius!* — despre filozoful cu același nume, în perioada întemnițării sale la Ravenna. „E vorba — arată o foarte bună cunoșcătoare a operei lui Vintilă Horia, Monica Nedelcu, de la Universitatea Complutense din Madrid — de romane simbolico-culturale sau «poliistorice» (dacă adoptăm denumirea lui Hermann Broch), în care se produce suprapunerea interogației istorice și a interogației existențiale, într-o încercare de a analiza conflicte și mistere veșnice actuale ale ființei omenești, de a transcende ceea ce este tipic pentru a surprinde ceea ce este arhetipic. Traiectoriile personajelor horiene se transformă astfel, ca și în romanele lui Proust, Kafka, Joyce, Musil sau Broch, în «ferestre fenomenologice» deschise înspre căutarea adevărului.”

Trei dintre romanele lui Vintilă Horia — *Les impossibles*, *El hombre de las nieblas* și *Marta, o la segunda guerra* — evocă situații din cursul celui de-al doilea război mondial, cunoscute în mod direct de autor. Dar și aceste romane sint de factură lirică și simbolică, în conformitate cu personalitatea artistică a scriitorului. El are — s-ar spune — oroare de realism. Din punctul său de vedere, realismul — ca și materialismul dialectic și istoric! — este cîinic, lipsit de măreție. Singura ideologie pe care o acceptă este o teologie și anume teologia creștină. Într-unul din cărțile ale lumii i se par fundamentale, Vintilă Horia — care a citit mii de cărți — răspunde că... una singură: Biblia (și, din Biblie, Evanghelia după Ioan). El descoperă înfrigurat faptul, consemnat de Biblie, că Isus Hristos însuși s-a născut în exil și că, într-un fel, chiar prezența lui Isus Hristos pe Pămînt, printre oameni, reprezintă exilul unui locuitor al Cerului.

Nostalgia pentru străvechea civilizație dacică (reconstituită de romancier cu ajutorul scrierilor lui Vasile Părvan) și admirația față de ficțiunea „spațiului mioritic” (așa cum a fost definit de Lucian Blaga) obturează uneori spiritul critic al lui Vintilă Horia. Este pretul — considerabil — pe care scriitorul îl plătește pentru sentimentalismul său naționalist. Totuși, trebuie menționat faptul că niciodată în scrierile sale apologia stilului de viață românesc — de fapt, a unui ipotetic stil de viață românesc — nu se transformă în simplă retorică patriotardă. Exagerările lui Vintilă Horia sint exagerările unui poet.

În studiile și eseurile sale, în afară de meritul de a-și folosi erudiția pentru a

evidenția individualitatea fiecărei literaturi romane, prin metode comparatiste, Vintilă Horia îl mai are și pe acela de a teoretiza un roman total — reprezentare sintetică a realității, dar și arsenal de tehnici inițiatice. Scriitorul reinvestește arta — într-un secol al tuturor demitizărilor și dezabuzărilor — cu o funcție gnoseologică. Ca să dovedească plauzibilitatea unei asemenea întreprinderi, el aduce ca argumente realizări înregistrate de istoria literaturii universale: „Romanul, în sensul pe care doreau să i-l imprimă Joyce sau Musil, face din Cuvînt o modalitate de reprezentare a lumii care înglobează totul: spirit, materie, societate, forțe conștiente sau obscure, într-un efort de cuprindere neîncercat pînă în prezent.” (*Consideraciones sobre un mundo peor*).

DUPĂ evenimentele din decembrie 1989, s-a făcut foarte pu, în pentru atît de necesara integrare în cultura română a operei lui Vintilă Horia. Inițiative demne de stimă ale Marilenei Rotaru sau ale lui Ion Deaconescu, în loc să fie preluate și continuate de o armată de specialiști, au rămas gesturi izolate, cu valoare mai mult simbolică. Vintilă Horia, în schimb, la vîrsta de șaptezeci și cinci de ani, s-a dovedit mai mobil decît mulți literați din România, și a luat atitudine cu promptitudine față de cele întimplate la București în iunie 1990. A și publicat, în România, un eseu cu titlul *Mai bine mort decît comunist*. Judecînd după acest titlu, scriitorul s-a solidarizat cu demonstrația — unică prin frumusețea ei morală — din Piața Universității. A elaborat, la reverul senectuții sale demne, glorioasă insiğna de „golán”.

Tocmai de aceea, Vintilă Horia rămîne în amintirea noastră nu ca un om marcat de vîrstă, ci ca un tînăr de o mare puritate, care strigă „Jos comunismul!” fără ură, dintr-un refuz organic. Rămîne așa cum îl evocă Paul Alexandru Georgescu, care l-a întilnit în 1942, la Viena: „Prima întilnire a avut loc la Consulatul român, în Prinz Engenstrasse, într-o clădire cu reminiscențe de baroc austriac. Horia mă aștepta într-un decor administrativ-diplomatic: era atașat și avea să devină consilier cultural. Ambianța orașului: o uluitoare împreunare de sentimentalism drăgălaș vienez — celebra Gemütlichkeit și brutalitatea războiului purtat hitlerist — zilnic execuții cu secură. Poetul era un tînăr cu înfățișare plăcută, în amintire frumos, delicat, nu prea vorbăreț.”

Un tînăr frumos, delicat...

Alex. Ștefănescu

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

POEZIE

Procesiuni, 1937
Cartea cu duhuri, 1939
Cartea omului singur, 1941
A murit un sfînt, 1951
Jurnal de copilărie, 1958
Viitor petrecut, 1976

PROZA

Acolo și stelele ard, 1942
Dieu est né en exil, 1960
Le chevalier de la résignation, 1961
Les impossibles, 1962
La septième lettre, 1964
Journal d'un paysan du Danube, 1966
Une femme pour l'Apocalypse, 1968
El hombre de las nieblas, 1971

Marta, o la segunda guerra, 1982
Persecutez Boèce!, 1983
Un sepulcro en el cielo, 1987
Le voyage à San Marcos, 1988
La clef des crépuscules, 1990

STUDII ȘI ESEURI

Presencia del mito, 1956
Poesia y libertad, 1959
España y otros mundos, 1970
Mester de novelista, 1972
Introducción a la literatura del siglo XX, 1976
Consideraciones sobre un mundo peor, 1978
Literatura y disidencia, 1980
Los derechos humanos, la novela del siglo XX, 1981
Mai bine mort decît comunist, 1990

Un român la Paris (XI)

— Fragmente de jurnal —

13 martie 1971

DIALOGUL cu Schlesak la un post de radio din Frankfurt a pornit de la faptul că literatura română e necunoscută în Europa și a ajuns la problema emigrației, la tentația de-a emigra și la riscurile emigrării. E necunoscută, am spus eu, pentru că România a fost mai tot timpul absentă din Istorie. Valoarea estetică a avut totdeauna nevoie de cirife, ea nu se poate impune singură, pur și simplu; câteodată chiar și scandalul, adică niște manifestări cu totul în afara artei propriu zise dar care atrag atenția, poate sprijini și afirma o valoare estetică. Problema e foarte complicată dacă o privim prin prisma discuțiilor despre autonomia și eteronomia artei. Poate tocmai neputința socială a esteticului a făcut să se nască ideea eteronomiei. Oricum ar fi, un lucru e sigur: cultura unei colectivități nu poate fi judecată izolat de istoria acesteia, pentru simplul fapt că ea (cultura) nici măcar nu poate ajunge singură în fața unui judecător. De aici tentația emigrării: nu fugi dintr-o geografie ci dintr-o istorie. Bolcotul istoriei despre care vorbea Blaga sună a scuza și chiar dată e o atitudine spirituală, cultural vorbind înseamnă sinucidere; presupune o negare a civilizației și n-are importanță dacă pe un plan mai profund este justificată; vreau să spun că atunci toată discuția asta nu mai are rost.

Ar trebui scris un întreg eseu despre treaba asta. Sînt foarte multe lucruri de spus și sînt curios dacă s-a făcut „teoria emigrației“, nu a aceleia politice (...) ci a unei emigrații culturale. Nu sînt multe cazuri: în epoca noastră ar fi Brăncuși, Tzara, Ionesco, Joseph Conrad, Beckett (cazul lui e mai complicat, adică n-a fost determinat de un complex de inferioritate culturală), Kosinski etc. Apoi trebuie deosebit între cei care își părăsesc țara dar își păstrează limba (Cortázar) și cei care încearcă o emigrație totală (Cioran).

Ar mai fi de discutat cazul Chinei care a avut o mare cultură închisă și aproape deloc cunoscută (în afara specialiștilor) în Europa. Sau avantajul unor țări mici, fără cine știe ce istorie, din America de Sud, față de România, avantajul pe care îl dă limba de mare circulație.

13/14 martie

MATEI pleacă mine în România. Am petrecut seara și apoi pînă noaptea tîrziu cu el și cu Cotruș. I-am spus de presimțirile mele rele în legătură cu situația din țară. Tot discutînd a venit vorba de emigrare. Cotruș se va întoarce și el, e bolnav, obosit, în definitiv nici n-ar putea rezista aici. De ce mi-e teamă, am spus eu, în cazul că se va ajunge din nou la „înghețul“ dinainte de 1964, e să nu fiu silit să asist la transformarea celor la care țin, să nu-i văd sub ochii mei metamorfozîndu-se. Am recunoscut că în cazul meu cel mai înțelept ar fi să rămîn pe aici, dacă nu definitiv, oricum pentru o lungă perioadă de timp. Numai că nu sînt un înțelept, nici pe departe! (...) Matei glumind mi-a propus să scriu o carte — „J'ai choisi la dictature“ — și abia pe urmă să mă întorc. La urma urmei nu e o idee de disprețuit. În 1968, cînd am plecat ca din pușcă din Franța, plin de elan revoluționar, cam asta era ideea principală pe care o fluturam ca pe o batistă la despărțire. Acolo, în țările de Est, simți cu adevărat că trăiești, pentru că acolo fiecare gest al unui individ are o mai mare pondere decît aici, unde există libertate, o libertate supravegheată, în care gestul individului pur și simplu se dizolvă. (...)

Deosebirea între exil și emigrație.

17 martie 1971

SIMBATA vine Mona. (...)

Se pare că a apărut Așteptare în România: a vizitat-o Ierunca anunțată în Luceafărul.

Îvă mi-a scris fără să aștepte scrisoarea mea, ca să mă anunțe că a apărut Elies Margens într-un ziar din Salzburg. Deja a început să-mi pară rău pentru scrisoarea pe care i-am trimis-o. Încep să mă suspectez de invidie.

Ierunca mi-a cerut încă ceva pentru Limite (a apărut „Fragmente“) și pentru că i-am spus de Jurnal ține martie să-i dau cîteva pagini. Oricît ar fi de exhibiționist, tot nu pot face asta. Deși sînt unele pagini neutre (...)

Un articol (tesa) despre condiția intelectualului din Est, înșelile sale și mitologia Occidentului. Mecanismul rezistenței. Iuzia unei răspîși morale. Intelectualul din Est — „ein Hungerkünstler“ (vezi achiziția lui Kafka) uitat în casă, în menajerie.

18 martie 1971

ERA cît pe-acel să apuc pe un „drum greșit“, vreau să spun în literatură. Ultima carte — Așteptare — e o dovadă: ultimele nulele compuse cu atîta avantaj suferă de un păcat capital: gravitatea timpă. Norocul a fost că începsem romanul încă din 1968 și că aveam în minte proiecte din perioada „de aur“ (1959-61). Acolo trebuie să mă întorc, înarmat cum sînt cu o tehnică modernă și cu un meșteșug al construcției aproape desăvîrșit. Să termin cît mai repede romanul (Fugă) și să mă apuc de acea carte aiurită pe care am botezat-o provizoriu Opt tinere demulșate. Și între timp să alcătuiesc și un Bestiar din piese mai vechi și mai noi.

Am avut în dimineața asta un „sător“ (în limbajul doctrinei zen), o înșinare bruscă. Poate că n-a fost decît o pseudoiluminare, poate miine o să se pară ridicolă. Oricum azi am impresia că știu ce am de făcut; măcar în planul ăsta, literar.

Acum înțeleg cît de mult m-am convenționalizat în ultimii doi-trei ani; adică m-am supus unor clișee (unele chiar ale mele) și unei poetism tenebrel, frate cu didacticismul. N-am avut curaj să-mi dau drumul. În planul tehnic al scriiturii propriu-zise, la nivelul superficial al expresiei, cred că s-a în-

EREMIA PROFETA : Peisaj

LECTURI EMINESCIENE de Petru CREȚIA

Sonete.

Afară-i toamnă

AFARĂ-I TOAMNĂ

Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată,
Iar vîntul zvirle-n geamuri grele

Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gîndești la viața toată.

Pierzîndu-ți timpul tău cu dulci
nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată,
Dar și mai bine-i, cînd afară-i sloată,
Să stai visînd la foc, de somn să picuri.

Și eu astfel mă uit în jeț pe gînduri,
Visez la basmul vechi al zinei Dochii,
La juru-mi ceata crește rînduri-rînduri.

Deodată aud foșnirea unei rochii,
Un moale pas, abia atins de
scinduri...
Iar mîni subțiri și reci mi-acopăr ochii.

ESTE primul dintre cele trei sonete. Afară-i toamnă, sînt ani la mijloc. Cînd însuși glasul, date spre publicare Convorbirilor literare de Eminescu însuși, la 1 octombrie 1879. Le știu cu toții, dar se cad repădite, pentru a se întoarce la ele cu o înțelegere mai adîncă și mai deplină.

Trebuie însă în considerare mai ales relația dintre primele trei strofe și cea din urmă, relație care structurează poemul printr-un contrast care trebuie deșifrat.

Cele două catrene și prima terțină descriu o lume ermetică închisă, aceea a unei odii în care arde focul. Cel care o locuiește în singurătate stă într-o fată, în fața focului, și se află într-o stare de concentrație dimisă, între trezire și somn. Pentru că încă neplăcută este ca însuși visătoare: citește scrisori de multe ori citite, recitite, acose din roase plicuri și își perindă

simplu următorul lucru: mi-am lungit fraza pentru a o face mai suplă, mai încălțătoare și, pentru că nu sînt un analist (nici nu vreau!), am căzut într-un soi de poematism care era mult atenuat în fraza scurtă. Asta ține și de o poetizare generală a tonului.

24 martie 1971

DE CîND a venit Mona n-am mai scris în caiet. Nu mi-a adus nici o veste senzațională. De Goma nu știe nimic; volumul meu încă tot n-a apărut, a fost amînat „în cinstea“ sărbătoririi a 50 de ani de la înființarea P.C.R. Nici Mona n-a știut să-mi spună mai mult decît Mărei și în orice caz aprecierile ei politice nu pot fi obiective, din moment ce vrea să mă întorc cu orice preț în România. Ceva amuzant: în țară s-a zvonit că as fi solicitat un post la Europa Liberă și as fi fost refuzat. Pe de altă parte, mi-a spus Monica Lovines-

*Alina i-a scris, vîntul e jeț
Cînd dintr-o dată în geamuri grele
Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gîndești la viața toată.*

*Pierzîndu-ți timpul tău cu dulci
nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată,
Dar și mai bine-i, cînd afară-i sloată,
Să stai visînd la foc, de somn să picuri.*

*Și eu astfel mă uit în jeț pe gînduri,
Visez la basmul vechi al zinei Dochii,
La juru-mi ceata crește rînduri-rînduri.*

*Deodată aud foșnirea unei rochii,
Un moale pas, abia atins de
scinduri...
Iar mîni subțiri și reci mi-acopăr ochii.*

în amintire întregul trecut, confuz amestecat, ca în vis, cu amintirea unui basm străvechi. Iar spațiul acesta somnolent, închis în trecut și în visare, este împrejmuț de toamnă și de sloată: frunze cad, răscolite de vîntul care izbește în geamuri stropi de ploaie grei, crește ceata. Crește mereu, se face tot mai deasă, sporînd mereu mai mult înșingurarea și visarea. Iar visătorul, toropit de gînduri vași și reverii, ar vrea să rămînă așa, în vesnicia singurătății, să nu vină niciodată nimeni. Și totuși, în ultima strofă, brusc, vine cineva, deși e poate doar o năducre chemată de un vis. Vine cineva singur tubit și vine ca o răcoare care intră în, ca și pe nesimțite: foșnirea unei rochii. Un moale pas, abia atins de scinduri. Iar gestul ei, de a acoperi cu mîinile ei reci (tenite din toamnă) ochii celui singur, pare a-l închide mai adînc în vis, dar altfel.

cu, Mămăligă a primit un bilet de la un român „în trecere prin Paris“ (semnat C. Popescu?) prin care era avertizat să se ferească de mine; să fie același despre care mi-a spus Cotruș acum vreo două luni? (...)

Schlesak mi-a trimis dialogul perlat și adăugit cu alte cîteva reflecții asupra situației sale. Exagerează puțin în privința asta... Nu că nu as fi de acord cu poziția lui (la el nu e vorba de o emigrație ci de o imigrație, etc.) dar dialogul nostru despre literatura română nu poate deveni doar un mijloc în plus de pledoarie pentru o cauză care n-are de ce să fie apărată. El se apără în fața cui? Cine îl acuză? Paul Schuster și Newer Weg sau Neme Literatur?

De cîva timp Ceaușescu a oprit imigrarea cetățenilor de origine germană susținînd că reîntregirea (sub pretextul ăsta îi lasă să plece) familiei se poate face și invers, adică să vină nemții în România (?!). De fapt nu-i deloc ne-bun, întreprinde o mică manevră de santaj pentru ca RFG-ul să prelungească creditele acordate: se pare că România e datoare Germaniei o sumă destul de măricică, bani investiți fără nici un succes în industria grea.

Încăpăținarea asta a regimului comunist din România de a crea o industrie grea se va dovedi pînă la urmă distrugătoare. În primul rînd pentru că nu ai oamenii cu care să faci în România o industrializare de mari proporții: nu au nici calificare suficientă (cei trimiși în străinătate să învețe rămîn pe acolo...), nici trageră de inimă, nesimțindu-se stimulați. Și în al doilea rînd pentru că e foarte greu să găsești piețe de desfacere pentru niște produse de o calitate îndotelnică pe care trebuie să le vinzi sub prețul de producție ca să le poți plasa. Mă rog, eu nu prea mă pricep în economie, dar toți cei care se pricep mi-au spus că e o situație falimentară. De-aci un motiv în plus pentru Ceaușescu să accepte o reapropiere de ruși de la care speră nu numai un ajutor financiar dar și o încurajare tovărășească de-a continua pe acest drum al industrializării forțate, așa cum scrie de altfel „la carte“.

Al treilea principiu

VOLUMUL colectiv **Ficțiuni** constituie a doua apariție de anvergură a **Clubului Literar**, ce funcționează deja de câțiva ani în Facultatea de Litere a Universității București (mă refer desigur la manifestarea de/in grup, căci altminteri fiecare din autorii cărții a mai publicat în presa de specialitate). „Ieșirea în lume“ a avut loc cu adevărat anul trecut, printr-un **Manifest al Clubului Literar**, mediatizat de **România literară** (nr. 29/1991).

Nu am să reproduc aici în detaliu principiile „manifestului“ — în număr de 9, poate pentru a se evita și în felul acesta semnificația dogmatică a decalogului —, deși îl îndemn pe cititor să revadă exemplarul respectiv din colecția revistei. Mă voi opri însă asupra aceluia punct (3), care apare în mod clar ca fiind principiul director, „placa turnantă“ a întregului angrenaj teoretic: **Percutanța**. Acestui deziderat ispititor, grupul din Edgar Quinet îi subsumează totul — „cerebralitatea“, „întoarcerea la poveste“, „resuscitarea activității de fantasmătizare“ etc.

S-ar putea obiecta că „percutanța“ nu este un principiu estetic, ci unul mercant, împrumutat din retorica publicitară, ce nu trebuie să maculeze „arta adevărată“, prin esența ei elitistă și nevandabilă. Și, în definitiv, nu este vorba oare chiar despre „motorul“ acelei „oripilante culturi de consum“, atât de prosperă și rentabilă, pentru simplul fapt că este „percutantă“ și „eficăce“, precum ultima reclamă a firmei Coca-Cola? Nu este așadar un cinism ca, într-o economie de piață (și a cărții) în devenire, să te grăbești a prescrie o orientare pe care oricum toți scriitorii, scriptorii, condeierii și condeiașii o vor adopta, trist și inevitabil, până la urmă? Poate că în **Manifestul Clubului Literar**, nu „întoarcerea la poveste“ ori „resuscitarea activității de fantasmătizare“ — veritabilele „contribuții“ ale programului — trebuiau să figureze doar ca simple „mijloace“ de realizare a captării

(capturării) cititorului, ci, invers, „percutanța“ să slujească acreditării literaturii.

Dar problema s-ar putea pune și altfel. Mă gândesc acum la situația „adevăratei literaturi“ de după război, cea sincronă cu Occidentul și puțin citită datorită marginalizării sale de politica în cultură a regimului comunist. Probabil că se va petrece cât de curând o revenire spectaculoasă a acestei literaturi „periferice“ la „centru“, în atenția (e)lectoratului. Atunci mulți autori tineri o vor lua cu entuziasm drept model, nebănuind că, de exemplu, unele texte ale **Școlii de la Tirgoviște**, lipsite cum au fost atita timp de profitul real al unui dialog onest cu cititorii, ar putea suferi de un normal „complex“ al publicului, pe care s-au obișnuit să-l ignore și căruia i-au făcut minime concesii. În acest caz tocmai absența „percutanței“ ar deveni fatală pentru un gen de literatură care, deși de performanță, s-ar întoarce poate definitiv în „marginile“, taxat chiar și de (e)lectorul specializat cu calificative de tipul „in-solit, interesant, dar de la un moment dat te saturi, că nu are epic“. Cînd, după 30 de ani petrecuți în pustie, eremitul întors în lume nu va regăsi codurile comunicării și nu va ține seama defel de preceptele „retoricii concesiei“, nu-și va putea transmite învățătura și va fi alungat cu pietre.

Pînă la urmă doar „inteligența în act“, literatura practică, nu va dovedi dacă membrii **Clubului Literar** au alunecat, cu voie ori fără voie, în „fetişismul rentabilității“, ca orice scriitor yankeu inteligent, care vrea să convingă cu orice preț sau dacă trece-rea multdiscutatului aici principiu de retorică publicitară în categoria „scopurilor“ și a „resuscitării activității de fantasmătizare“ în categoria „mijloacelor“ este doar o greșală de formulare. Majoritatea textelor cuprinse în **Ficțiuni** susține, cred, cu prisosință ideea că mișcarea literară despre care vorbesc a intrat în regimul ficțiunii ca într-un ordin religios, pentru care eficacitatea retorică este numai una și nici-

decum cea mai importantă din caracteristicile discursului misionar. Căci, de fapt, „povestea“ și „fantasmătizarea“ — trăsături ce nu mai sînt post-moderne, se arată a fi adevăratele principii ale punctului trei din **Manifest**.

Sînt bunăoară edificatoare în acest sens nonșalanța și lipsa de ironie (latinoamericane, aș zice) cu care „se mișcă“ în fantastic Ara Șeptilici. **Portret de doamnă cu dantele** este, după opinia mea, cea mai bună proză a volumului și, fără nici o exagerare, unul dintre cele mai fermecătoare texte pe care semnatarul acestor rînduri le-a citit vreodată. Frumusețea autoritară, „naivă“, „netrucată“ a istoriei despre tînărul care se transubstanțiază în trandafir, pentru a ajunge, trecînd într-o lume paralelă, în mîna unei femei demult dispărute. „Fantastici fără rest“ sînt și Andrei Zlătescu ori Fevronia Novac o neo-oniristă ludică. Despre amîndoi se poate spune, ca și despre celebrul criptoeretic Hieronymus Bosch, că sînt în același timp scenariști și vizionari. Scenariști pentru că imaginariul lor este inflaționar și de o inventivitate incontinentă. Vizionari pentru că la sfîrșitul lecturii cei doi te pot convinge, de ești inezestrat cu fericită credulitate că, să zicem, „arabul Zeid“, „seara zboară pe covorașul lui fermecat / cu virful spre Mecca / și umblă la antenele noastre pentru bulgari“. Lui Andrei Zlătescu i s-ar putea reproșa puțina rigoare în conducerea textului, avînd ca rezultat diformitatea structurală. Cred însă că maniera literară încercată de acest autor necesită o „priză“ mai specială, bazîndu-se nu atît pe articulațiile unei structuri, cît pe recurența semnificativă și „muzicală“ a unor motive-imagini.

Dacă „percutanța“ ar rămîne pentru membrii Clubului un principiu în sine, atunci Vlad Pavlovici și Alexandru Pleșcan s-ar face vinovați de „ineficacitate“. Vlad Pavlovici este singurul din acei șase cu tentația și poate vocația romanului, de o factură — aș zice — faulkneriană. În primul rînd, lucrul acesta îl plasează într-o postură „retro“, „tradițională“, față de colegii

săi care, altfel orientați cultural, par a fi pierdut „tupeul“ Cărții cu majusculă; iar în al doilea rînd **Călătoria și Vasul de lut** nu au regimul și ritmul prozei scurte, fiind de fapt fragmente de roman insuficient ajustate pentru a putea apărea singure. **Rezerva** lui Alexandru Pleșcan este o proză bine lucrată, impecabilă stilistic. Totuși, efectul obținut nu este cel scontat, deoarece, pentru a „demonstra“ existența, într-o teorie ineficientă, „a autorului în spatele autorului“, textul se încrîncenează masochist asupra lui însuși, oferînd mereu noi „cadre auctoriale“, noi proprietari de discurs, pînă ce senzația de truc devine supărătoare.

L-am lăsat la urmă pe Ion Manolescu, cel mai „acroșant“ dintre autorii **Ficțiunilor** și, am impresia, singurul expus pericolului „fetişizării rentabilității“. Frazarea sa „funcțională“, ritmul alert și captivant al narației — care probează o tutelă stilistică, pe cît de prestigioasă („minimalistii“ nord-americani) pe atît de indubitabilă — nu se plachează întodeauna pe o propunere semantică la înălțime. În **Poveste cu arcuți și roțile** avem de-a face cu un absurd fără fior, schematic și pitoresc, agregînd fără să le recicleze elemente din filmul **Ghissando** al lui Daneliuc (duba publicitară cu megafoane, omul învelit în cearceaf, inșii în halate). Mult mai reușită **Oamenii între zece și patruzeci de ani**.

Iată o succintă „fișare“ a grupului „ficționarilor“ și nu al „ficționarilor“, din perspectiva principului trei al **Manifestului Clubului Literar**, un principiu care trebuie, cred, reformulat. Despre alte lucruri, cum ar fi „noutatea estetică“ a mișcării ori (post)post-modernitatea ei, cu altă ocazie.

Mihai Iacob

PREPELEAC

Voltaire

Despre francezi (fragmente)

CRED, Monsenior, că v-ați dat foarte bine seama că în Franța sunt mai mulți oameni învinși de impletate decît cu adevărat nepoși; tot astfel cum există mai multe bănuiele de otrăvire decît otrăvitori.

Neliniștea, neastîmpărul, limbuția, violența franceză au presupus întodeauna mai multe crime decît ele ar fi putut săvîrși. (...) Iezuitul **Garasse** și iezuitul **Hardouin** vîd peste tot ațel. Mulți călugări sau inși și mai răi decît călugării, temîndu-se să nu le scadă creditul, au stat mereu la pîndă strîgînd că dușmanul este la poartă.

ÎN FRANȚA, unul din primele exemple de prigoană întemeiată pe o groază năpraznică a fost tevatura ciudată care ținu atît de mult timp în legătură cu o cărtuție de nici cinci-zeci de pagini intitulată **Cymbalum mundi**. Autorul, **Bonaventura Desperriers**, a trăit pe la începutul secolului al șaisprezecelea. Acest **Desperriers** era slujitorul Margheritei de Valois, sora lui Francisc I. Literatura, pe vre-

mea aceea, prinsese a renaște. **Desperriers** voia să scrie în latinește niște dialoguri după modelul lui **Luclan**: el compuse patru dialoguri foarte nesărate asupra prezicerilor, asupra pietrii filozofale, asupra unui cal care vorbea, asupra cîinilor lui **Acteon**. În toată această bîlmăjeală de scolar mediocre, nu există, cu certitudine, un singur cuvînt sau cea mai îndepărtată legătură care să se refere la ceea ce noi trebuie să venerăm.

Citorva doctori li se șopti la ureche anume că ei ar fi cîinii sau acei cai, la figurat. Cît privește caii, nu erau obișnuți cu o asemenea onoare. Doctorii lătrară; îndată lucrarea începu să fie căutată, tradusă în limba vulgară și tipărită; și orice tercheaberchea găsi pe loc în ea aluzii; și doctorii se apucară să zbiere, erezie, impietate, ateism. Cărtuția a fost deferită justiției, librarul **Morin** trimis la puscărie, autorul fiind cuprins de o spaimă fără de margini.

Nedreptatea prigoanei zdruncină atît de mult creierul lui **Bonaventura**, încît acesta își înfipse spada în piept în palatul **Margheritei**. [...]

Cartea deveni de o raritate extremă; alt motiv de a fi socotită infernală. Toți autorii de anecdote literare, și de dicționare, nu pregetară să afirme că **Cymbalum mundi** îl anticipează pe Spinoza. (...) Nu mai rămăseseră

decît două exemplare în Europa, cînd **Prosper Marchand** retipări lucrarea la Amsterdam în 1711. Vălu căzu deodată; nimeni nu se mai vîită de impletăți și de ateism; se vîitau doar că, citînd-o, mureai de plictiseală, și de atunci nu se mai auzi de ea nimic.

Despre evrei (fragmente)

...UN REGE poruncește unul evreu, unul creștin și unui mahomedan să renunțe fiecare la religia lui; și le lasă libertatea de a alege una din celelalte două; iar dacă nu aleg, călăul e de față și le va tăia capul. Creștinul zice: de vreme ce trebuie ori să mor ori să renunț la credința mea, prefer să trec de partea credinței lui Moise decît a lui Mahomed; întrucît creștinii sînt mai vechi decît musulmanii, iar evreii mai vechi decît Cristos; mă fac deci evreu. Mahomedanul zise: eu nu pot să mă fac un cîine de creștin, mai bine m-aș face un cîine de evreu, fiindcă evreii au dreptul întîietății. Sire, zise evreul, majestatea voastră își dă bine seama că eu nu pot să îmbrățșez nici legea creștină, nici pe cea mahomedană, deoarece amîndouă preferă legea mea. Regele se arătă mișcat de această judecată, îndepărtă călăul și se făcu evreu. Tot ce se poate deduce din această istorioară este că prinții în loc de călăi ar fi mai bine să aibă apostoli.

Cu toate acestea, Evreii au avut cărturari rigizi și scrupuloși, care s-au temut să nu-și vadă compatrioții subjugată de creștin. A fost o dată un rabin, pe nume **Beccal**, care spunea următoarele. **Înțelepții ne opresc să**

împrumutăm bani unul creștin, de teamă ca nu cumva creditorul să ne fie corupt de debitor. Pe cînd un evreu poate să împrumute de la un creștin, fără teama de a fi subjugat; căci debitorul își ocolește întodeauna creditorul.

În ciuda acestui sfat înțelept, Evreii au împrumutat întodeauna cu mari dobinzi bani creștinilor, ceea ce nu i-a împiedicat să-și țină legea. (...)

OROBIO era un rabin atît de mult știutor, încît nu alunecase niciodată în vreuna din visările ce li se reproșează atîtor altor rabini; profund fără a fi obscur, om de litere și spirit agreabil de o nespusă politețe. **Philippe Limborch**, teolog din tagma armintenilor din Amsterdam, făcuse cunoștință cu el pe la 1685; amîndoi discutară multă vreme împreună, dar fără să-și arate colții, ca doi prieteni doar, ce vor să se lumineze unul pe altul. Conversațiile rareori limpezesc temele tratate; e greu să urmărești unul și același subiect fără să te rătăcești; o chestiune te duce la altă chestiune. La capătul unui sfert de ceas, te pomenești cu uimire că ai lăsat drumul. Și-atunci luară împreună hotărîrea de a așterne pe hîrtie obiecțiile și răspunsurile, pe care amîndoi le tipăriră în anul 1687. E poate prima dispută a doi teologi în care nu s-au aruncat injurii; din contră, cei doi adversari purtîndu-se cu respect unul față de altul.

În românește de **Constantin Țoiu**

(OPERE COMPLETE, volumul șaiszeci și doi, apărut în 1785 la Imprimeria societății literare tipografice)

O lume fluidă, fluidă...

ROMAN al adolescenței, cartea Marianei Vartic *O lume fără mine* se nutrește dintr-o viziune care, ștergând fruntariile dintre lucruri, le conferă acestora o frăgezime aproape paradisiacă. Scăldat într-o baie de lumină, ca în tablourile impresionistilor, universul prozatoarei se compune din pete mirifice de culoare. Alături de cutare imagine a răsăritului, realizată în tonuri crude de sîngeriu, cu tușa nervoasă a unui admirator al lui Van Gogh („Răsăritul nu cunoștea nuanțe sau gradată; era doar goana nebună a unor momente învrăbite, care se înlocuiau unul pe altul fără răgaz și fără cruțare, pentru a-și înstăpini fiecare pe rînd, felul numai al său de a străfulgera orizontul. Dar mai ales aprigă era secunda cînd, ștergînd fără urmă scăpărarea în avalanșă a tonurilor sîngerii, pe neașteptate și dintr-o singură mișcare răsuclită în jos, se revărsa în ziuă preaplînul luminii.“), tablourile învăluite în ceață, în care contururile au devenit fluide, peisajele dizolvate de ploaie se succed și se juxtapun într-o ordine strîns corelată cu fluxul stărilor de conștiință. Interioarele se alcătulesc din pete de umbră, din degradeuri halucinante și neliniștitoare; molipsindu-se de la „devălmășia apoasă și mohorită de afară“, obiectele încep să capete un aer de „chinuitoare nesigurantă“. Prezențele omenesti — percepute la rîndul lor cu aceeași sensibilitate vizuală exagerată — sînt marcate esențial de căderea datătoare de anxietate a umbrelor aflîndu-și uneori echivalentul acustic în tipăt: „...le am întruna în fața ochilor / mîna lui întinsă; umbra verzuie în care-l văzusem oferindu-mi o piersică ce părea mai mult decît vie / tipătul parcă fără sfîrșit și desigur fără izbăvire; spalma ce nu puteam deocamdată decît s-o amin“. Această înconsistență a silueteilor omenesti își găsește forma superlativă în metamorfoză: protagonistă vi-

Mariana Vartic, *O lume fără mine*, București, Editura Eminescu, 1991.

sează că a devenit „o pișică mare cu miros de castane“ în timp ce personaje hibride iau naștere prin aglutinarea umbrelor care bîntuiesc reveriile și coșmarurile naratoarei.

Proiecții ale unei activități marcate de traumatismul ieșirii din copilărie, viziunile cromatice care populează cartea Marianei Vartic își au numitorul comun în ceea ce unii au numit „structurile mistice ale imaginarului“. De aici provin fără îndoială imaginile frecvente ale pămîntului, ale casei sau ale arborelui „matern“ și tot de aici o anumită „viscozitate“, o anumită adevizitate a viziunii, exprimînd acel refuz al separației situat la antipodul „furiei analitice“ care decupează obiectele. Reprezentările naratoarei pornesc de la un realism senzorial ce păstrează voluptatea contactului epidermic cu lucrurile, ele manifestă o tendință spre etalarea minuțioasă a amănuntului, proprie — și aceasta — „structurilor mistice“. Cu toate acestea, linia de demarcație dintre real și imaginar e departe de a fi trasată cu fermitate. Lumea exterioară este percepută afectiv, deformată în permanență de oglinzile turburi ale unei subiectivități exacerbate. Reflexelor care parvin din exterior li se adaugă vocile interiorității, exprimîndu-se în limbajul saturat de simboluri al reveriei, al visului, al coșmarului. Tabloul care rezultă din alăturarea acestor două lumi e unul hibrid, traversat de prezențe umane a căror realitate e în permanență un subiect de îndoială. Siluete scufundate într-o penumbră misterioasă, el, ea, bunică, Baba, Mira nu au nimic de a face cu registrul stării civile, apărînd mai degrabă ca niște proiecții ale unei conștiințe care, scufundată în propriul său simbure de întuneric, descoperă limbajul tainic al visului și al simbolurilor. Căci, sîtîndu-se la antipodul narațiunilor de factură tradițională, cu personaje în carne și oase, romanul Marianei Vartic relatează totuși o istorie: istoria feminității incipiente care, prin moartea și renașterea inițiativă, se descoperă, luînd cunoștință de tîcul său mai profund, cel a cărui expresie metaforică o putem descifra în

imaginea obsedantă a simbului de piersică, traversînd reveriile protagonistei.

Dimensiunile inițiatice ale fabulei își vor găsi astfel, în jocul petelor de culoare sau în succesiunea solemnă a anotimpurilor, în prezența discretă a simbolurilor esențiale, orchestrația plină de gravitate. Motivul ploii, ce în finalul romanului atinge dimensiunile apocaliptice ale unui potop dobindește, din această perspectivă, aspecte care trimit spre lumea de semnificații a vechilor cosmogonii, dar și a simbolurilor alchimice. Disoluția în elementul acvatic ar putea fi privită ca un echivalent al momentului „solve“, cînd compusul alchimic, trecînd prin starea de „nigredo“, era supus „morții“ și descompunerii. Moment negativ al transmutației, pregătînd coagularea ulterioară a Pietrei, în conformitate cu o dialectică ce ar governa în același timp și mișcările ciclice ale universului. Căci Potopul conține întotdeauna promisiunea unei resurecții; el revărsa apele pline de germeni ale Genezei pregătînd apariția noii lumi. În „fabula sacră“ pe care o sugerează romanul Marianei Vartic, moartea „prin apă“ va fi una din formele sub care se manifestă moartea inițiativă, cea care facilitează trecerea dintr-o zonă a universului în cealaltă, de la o vîrstă la alta. Alături de ea se plasează moartea „prin foc“ (vezi episodul cu salcia trîsnită) — asociată și ea ritualurilor de regenerare. Căci mistuirea lemnului de către foc — au arătat antropologii — se corelează cu înnoirea anului și a vegetației, strîns legată la rîndul ei de ritualurile de inițiere. Juxtapuse, imaginea focului și cea a apei vor marca încheierea drumului inițiativ al eroinei, victorioasă în cele din urmă asupra propriului său dublu malefic: „Și Mira s-a dus așa cum sosise, numai că ziua mea cea lungă era departe de a se fi încheiat. În cele din urmă, însă, cînd, prin ploile toamnei, mi s-au năzărit ultima oară fluturi aprinși, a venit vremea să știu că, pentru a se sfîrși ceva cu adevărat, trebuie ca altceva să înceapă“.

Inchidere provizorie, fără îndoială. Pentru că autoarea concepe — în spiritul gândirii eliadești — existența omenescă drept o succesiune perpetuă de acte inițiatice, de morți și renașteri. Iar romanul său nu este altceva decît transpunere, în chele onirică, nu lipsită de frisoanele unui lirism autentic, a unei asemenea experiențe fundamentale. Refuzînd „felia de viață“ naturalistă, Mariana Vartic optează pentru narațiunea încifrată, alegorică și simbolică (în accepția lui Alberes), căreia, și acesta este poate principalul său merit, reușește să-i infuzeze un remarcabil suflu de autentic. Decantată la maximum, această lume a penumbrelor și a reverberațiilor cromatice nu lasă nici un moment impresia de artificiositate. Sensibilitatea scriitoarei dă viață unui univers românesc care ar fi putut să rămînă doar o plantă de seră, reflexul unei atitudini estetizante. În ciuda fragilității sale epice, cartea Marianei Vartic (aflată dacă nu mă înșel la primul său roman) reușește, într-o formulă narativă originală, să se impună și să ne impună.

Octavian Soviany

CARTEA DE POEZIE

La trapez

INTR-UN interviu de acum trei ani, fiind întrebat despre accepția pe care o dă eroticii, Gheorghe Tomozei a răspuns: „Sînt încă prea tînăr ca să vorbesc despre iubire!“ De vorbit, n-a vorbit, dar scria *Ultima carte de dragoste* (chiar ultima?), care va purta subtitlul „poezii 1988—1989“. Curios, am deschis o culegere din 1980, cu titlul promițător pentru ceea ce mă interesează, *Amințiri despre mine*, și am reținut poemul *Toamna*, care semnifică o derivă crepusculară a vieții printr-un frumos joc de cuvinte: „Suflete al meu, de copil, / te duci și tu / ca păsărea ce trece. / să mori la Nil? // Și tu, singe cu frigul / ce te mișcă mereu / mergi să mori poate-n Tigris, / Eufratele meu?“. Se pare că Gheorghe Tomozei resimte paradoxul noician al limitei care nu limitează în desăvîrșire prin căutarea de sine (ca în expresia lui Creangă: „se vede că a și venit, de n-a mai venit“ sau în pascalianul „nu m-ai căuta de nu m-aj fi găsit“). În orice caz, încearcă să evite riscul tautologic prin detașare mistificatoare și posedă calitatea maleabilității lăuntrice, fără să se îndepărteze prea mult de la un echilibru congenital.

Dacă autorul nu-și propunea să respecte datarea, ar fi fost nimerit ca volumul *Ultima carte de dragoste* să debuteze cu acest autopoortret din poemul *Abia acum*: „Trăiesc de-o lume pe această lume / și-abia mi se vede creș-

Gheorghe Tomozei, *Ultima carte de dragoste*, Editura Albatros, 1991.

telul din ierbi / mi se zărea doar părul, la prima iubire, / mirarea frunții la primul meu vers, / doar ochii, la întîile pierderi. // Acum mi-e părul alb, cu desenele frunții / tipăresc hărți și-mi simt oasele capului / cum ies din lut / abia acum cînd mi se spune că e tîrziu / abia acum pot fi întrezărit“. Resimțită tot mai acut în sensibil, erotica pretinde materialitate, chiar și în imaginar sau în proiecțiile eflorescenței sentimentale („Am trăit și eu și am iubit / pe acest pămînt / mi-au rămas caste amintiri de ospăt. // I-am dat gurii mele lighioane și vrejuri, / inscripții în cuneiforme, litere, cifre. // Am ajuns hrană — Hrană!). Consecința imediată a excesivei tensionări afective este întreprinderea planului real cu acela imaginar, mai întîi prin transparentizarea conturului și a structurilor materiale (*Amințirile morților*). Poetul ne trimite mesaje din noaptea de echinox și destăinuie bucuria de a vedea carnal blindetea spectacolului autunnal, ce oferă culori neputrezite încă. Deși însingurarea este veridică, ea nu provoacă un delir imaginativ, iar confuzia planurilor nu rămîne definitivă.

Faptul că Erosul ce-și anexează aproape invariabil Thanaticul este mai puțin un psihologic reflex poetic și mai mult o manieră îl dovedește, dînculo de disimulările consecutive ale eului liric, permanenta tendință de detașare, ușor de intuit în penumbra textelor. „Cavalerul brumat de izbînzii“ și cu armura roasă de furnici regizează un agreabil univers, nu atît pentru a-l popula cu prezența lui, cît pentru a se exprima prin mijlocirea acestuia. Sentimentalismul și apăsarea reflexivă sînt reglate printr-un coeficient de (auto-)ironică detașare, ce desolemnizează afectuos modul de a aborda tragicul („Sărutul gurii jînduite-atîta vreme / acoperă acum cine știe ce glorios / dînte de tablă. // Cupa miresmelor a devenit numai bună / de scrumieră, amintirile / se-acoperă cu fotografia și cu mil“ — *Ce știu*). Poemele încep, de

obicei, grațios, vizual, ca o mișcare impresivă pe luciul apei limpezi, dispersînd lumina ce năzuie spre adîncuri. Apoi, logica acestor impresii de „suprafață“ este contrapunctată ironic.

Substanța lirismului ce cultivă detașarea surizătoare distilează melancolicul în retorte fine, poemele rămînd, totuși, gratuități himerice rotitoare pe o orbită circumscrisă existențial („Trecere, Trec. Am trecut. / Am pierdut (și) privilegiul / de a muri tînăr / așa cum visam, / absorbit de lună. // Dogitele oase / — catedrală de fluturi — / sînt gata să cadă / în soarele copt / al unui pierdut anotimp — *Trecere, Trec. Am trecut*). Odată cu leștul sentimental este aruncat din albie și zăcămintul ontic, eului rămîndu-l să viețuiască racordat la alternativa tensiune a imaginarului himeric. „Bătrînul agricultor de himere“ atrage firul textual dinspre euforic spre melancolic dar, într-o atmosferă rerafiată confesiv, aceasta din urmă sedimentează rareori și rămîne decorativă, fără o pondere hotărîtoare în conturarea spațiului poetic. Aerul-melancolic este „înspirat“ de inteligentă pînă în pragul textului, pe care rareori îl trece; concretul fenomenologic cenzurează totul: „Ascultați-mă, un te iubesc spus în gară / sau calcă-mi cămașa spus la mansardă / sau calcă-mă în picioare, sună cu mult mai celest / decît, să zicem, a fi sau a nu fi...“ (*Cu privire la poetesele tînere*). Melancolicul, aidoma evanescentelor puseuri jubilative, se decupează de pe măștile vitalului, iar sentimentalismul e disimulat prin glisarea permanentă de la superficial în profunzime. Afectarea ironică a gravității și solemnizarea derizoriului evită căderea discursului în clișeu și conferă gracilitate mișcării.

Elocuția barochizată a ipostazelor este tutelată de un spirit demistificator, care crede cu nonșalanță în șansa ființelor și a obiectualului de a dăinui, și nu exorcizează fantasmalele anilor rămași în urmă. Citez din poemul *Dacă vreau*, cu care se deschide volu-

mul: „E septembrie cu frunză amară și rece. / Dacă vreau nu-l mai las să mai plece. / ... / E septembrie-n casa zidită pe-un nor. / Dacă vreau nu mai mor...“ Un paseism dulceag se îngîna cu mimarea decadentă a unui sfîrșit secular, autorul purtînd cu sine un parfum minulescian. Sentimentalismul, departe de a lua forme romanțioase, pendulează între tușgurație și tablou, între inscripție și panoramă, sarjează dinspre himeric asupra realului și sublimează în imagini lapidare și energice. Caligrafia sentimentală, nu întotdeauna necontaminată de tentațiile falsei profunzimi și de complicațiile inutile, încheagă discursul din notații fragmentare, din problematizări sub formă blitzată, ce dovedesc o delicată perceptualitate. Poetul știe să regizeze textele, o anume vetustete și un fior crepuscular dau patină magiei lexicale. Iată ce spune în rezumat: „Prea mult ți-am robit, zîna Vineri, / cu anii mei rezeți, cu anii tineri; / am fost adolescentul și junele / citîndu-ți, în chirilică, numele. // Te-am iubit, animal / de santal / cu carne de tînă / criselefantînă!“

Departe de a trăda contradicții sau neliniști temperamentale, Gheorghe Tomozei aparține fanteziștilor prin jocul debordant de-a cuvintele care nu tind la comunicarea unor crispări interioare. Presentimentul sfîrșitului poate să ne apară ca o formă de cochetărie, cu murmure romanțioase ce tremură o disperare străvezie mimată. Sînt reușite notațiile și inscripțiile în stil naiv, înlîntuirile libere prin mijloacele simple ale infantilității expresive. („Pasul tău are mesteacăn / surisul meu, cearcăn // ... // Întuneci soarele-n zenit, / eu și de-un fluture-ș umbrî // blîndeți mă brumă / ploaia mă rezumă“ — *Kai vechi*). Gheorghe Tomozei este un poet al trapezului: poate să riște oricînd în ceea ce face, știînd că plasa salvatoare a versurilor este întinsă.

Vasile Spiridon

Rădulescu-Motru despre sufletul românesc

CRĂDULESCU-MOTRU a fost una dintre marile personalități ale culturii românești de la 1990 până la moartea sa, petrecută în 1957. Așa a și rămas, norocul fiind ca în 1984 să i se reediteze, la Ed. Eminescu, cinci dintre scrierile sale fundamentale într-un masiv volum de 800 pagini. Apoi, în 1990, Valeriu și Sanda Răpeanu au publicat la Ed. Minerva un interesant volum de *Mărturisiri*. Am menționat asta pentru a revela că vestitul filosof nu a rămas necunoscut generațiilor mai noi de cititori.

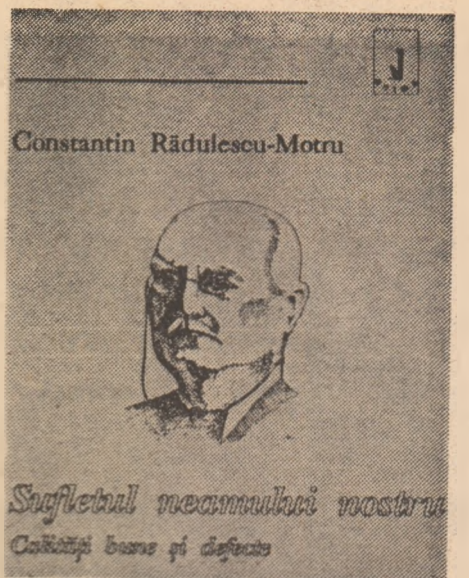
A fost unul dintre studenții străluciți ai lui T. Maiorescu care îl selectase, pentru ca — împreună cu M. Dragomirescu, P.P. Negulescu, S. Mehedinți, I.A.I. Brătescu-Voinești, Emil Pangratti, frații Robin — să preia conducerea *Convorbirilor literare* și a spiritului maioreșcian. Și-a luat licența în chiar ziua din iunie 1889 când a fost înmormintarea lui Eminescu. De aici a plecat Maiorescu, însoțit de studenți, la biserica Sf. Gheorghe și apoi la cimitirul Bellu pentru a-i aduce ultimul omagiu marelui poet. Motru s-a specializat, timp de opt ani, cu mari profesori, la Leipzig, Heidelberg, Paris, luându-și doctoratul în filosofie. Dar, fătăhitate, profesorul său, Maiorescu nu-l mai agrea pentru că-i surprinsese infidelități. Și așa se face că nu l-a mai ajutat — dimpotrivă — să intre în învățământul universitar. Faptul se va produce, tirziu, în 1906, când colegii săi de generație erau demulți profesori titulari. Cariera i-a fost însă strălucită, remarcându-se prin scrierile sale (*Puterea sufletescă*, în 1908, *Elemente de metafizică*, 1913, *Personalismul energetic*, în 1927, *Vocația*, 1931, *Românismul*, 1936, *Timp și destin*, 1940, *Etnicul românesc*, 1942 etc.). A fost și întemeietor de publicajii (*Noua Revistă Română* 1916; *Ideea Europeană* — 1919—1928; *Studii Filosofice*, *Revista de filosofie*, *Anale de psihologie*). În 1923 a devenit membru al Academiei, fiind și președintele ei în 1938—1940. Sint, toate acestea, atât date cât momente, din viața unei mari personalități și din istoria cugetării românești în general. A fost, prin formație, un raționalist, intrind, de aceea, în conflict, încă de după primul război mondial, cu noua generație de studiosi, care îl preferau pe noul profesor de filosofie Nae Ionescu. A polemizat, implicit și

explicit, cu această nouă orientare filosofică, el continuând să creeze potrivit convingerilor sale. Aceasta îi va aduce acuzația de necreator, tocmai lui care publica lucrări de răsunet ce se înlănțuiau într-un sistem. (Blaga a găsit cu cale să-l denumească Rădulescu-Motru într-un pamflet, cam jos, din 1942, *Săpământ filosofic*, Motru i-a răspuns prin eseu aspru *Ofensiva contra filosofiei științifice*, 1943, curajos și liniștit). În 1943, în acele tulburătoare *Mărturisiri*, făcute înaintea studenților, spunea cu mândră sinceritate: „N-am printre însușirile mele nici vederea demonului, nici stîlul poetic al metaforei. Ceva mai mult. Nu le simt nici măcar lipsa. Ce a voit Marele și Bunul Dumnezeu cu mine, lipsindu-mă de aceste însușiri? A voit să mă pedepsească sau să-mi arate o favoare? Dacă a voit să mă pedepsească, atunci nu înțeleg pentru ce...? Dacă n-a voit să mă pedepsească, atunci, ferindu-mă de demonism și de misticism, a voit să-mi facă o favoare. În cazul acesta, cum l-aș putea arăta recunoștința mai bine decât imbrăcându-l înțelesul ideii în logica raționamentului luminat iar nu în plămada inconștientului întunecat; și să îndemn totdeauna și pe alții să facă la fel?” Și-a urmat, deci, convingerile. Înălțînd o operă de care cugetarea românească nu se poate dispensa. Școlile filosofice își urmează calea adesea în polemici neimpăcate. Dar e nedrept să desconsiderăm una în favoarea, intolerantă, a celeilalte. Sînt incredințat — am mai spus-o — că direcția raționalistă a filosofiei românești (care are, în opera lui Rădulescu-Motru, un capitol fundamental) va rămîne chiar dacă acum — pentru cită vreme? — școala subiectivă a năismului pare a fi cucerit terenul. Și mi se pare o zbatere nedemnă și inutilă a acoperi de blam disprețuitor direcția filosofiei raționaliste din cugetarea noastră. Ea și-a dovedit, de curînd, strălucirea prin publicarea — postumă — a extraordinarei cărți a lui Mircea Florian, *Recesivitatea necesară*. Jocurile, dacă mi se îngăduie expresia, sînt departe de a fi fost făcute în favoarea direcției naiste. Va veni vremea așezărilor chibzuite și în planul filosofiei. Oricum, cred că e loc, în filosofia românească, pentru toate orientările.

Aceste gânduri mi-au fost prilejuate de apariția la o tînră editură a două broșuri datorate lui Const. Rădulescu-Motru. Sînt două broșuri apărute în 1910 în colecția editurii „Lumen”. Aceste broșuri să le numim, cu un termen vulgarizat prin abuz, de popularizare într-un dome-

niu pe care, apoi, scrieri ale sale capitale le-au dezvoltat temeinic și cu tot aparatul teoretic necesar. Sigur, e o întrebare dacă, azi, merită să le deshumăm pe acestea tocmai, scrise cum sînt în tinerețe, subțirile nu numai în dimensiune — una are vreo 10 pagini și cea de a doua vreo patruzeci —, și depășite cu totul de cărțile sale de temeinicie în materie. Dar ele îi poartă, negreșit, semnătura, sînt elaborațiile sale — cam circumstanțiale, se va vedea — și e dreptul unui editor să le readucă la lumină dacă socotește că e un act util și profitabil financiar. Mie nu mi se pare a fi un act suficient motivat și le-aș fi găsit locul numai într-o antologie tematică. Publicarea, astăzi, a acestor broșure e o extravaganță și e ca și cum am publica, tam-nisam, o scriere de tinerețe, insuficientă și nesemnificativă, din opera unui scriitor fundamental, ale cărui opere de maturitate o copleșesc pînă la anulare. Dar aceasta a fost dorința Editurii „Anima” și e datoria cronicarului să o consemneze prin comentare.

PRIMA dintre cele două broșuri (*Sufletul neamului nostru*), și, prin aglutinare, porțiuni din cea de a doua, se ocupă de o chestiune efectiv absorbantă în literatura de specialitate începînd cu veacul nostru. E vorba de preocuparea identificării formulei sufletesti a românului. De la cartea stufosă, — inegală și inconcludentă — a lui D. Drăghicescu, *Din psihologia poporului român* (1904) s-a scris în jurul acestei chestiuni mult și variat (ca unghi de analiză). E nu greu, ci imposibil să ajungi la o concluzie unificatoare după lectura acestei imense bibliografii, atît de diferit ireconciliabile se dovedesc a fi opiniile. (Ca să descriu, concis și pe mari direcții, punctele de vedere exprimate, în această chestiune, numai în anii treizeci ai secolului nostru mi-au trebuit — într-o carte din 1980 — peste o sută de pagini). Se pot, cel mult, deosebi cîteva direcții de orientare, posibile de identificat și descris. Dar lectura lor e, oricînd, pasionantă, născătoare de noi întrebări și reflecții. C. Rădulescu-Motru a fost, din tinerețe, ca psiholog ce era, preocupat de această chestiune, prima sa intervenție în bibliografia temei fiind cartea de tinerețe, din 1904, *Cultura română și politicismul*. În această cărtică, psihologul și filosoful nostru abordînd, poate, la început lucrurile, încearcă să identifice elemente ale sufletului românesc. Folosînd

Constantin Rădulescu-Motru

Sufletul neamului nostru

Căutări bune și deficiente

concepte cu circulație în epocă — prin filiera Le Bon, Tarde, Durckheim — face distincții între psihologia individuală și cea colectivă, de grup, numită de autor „gregară”. Ca popor tînr, autorul consideră că, deocamdată, prioritară e, la noi, dimensiunea psihologiei de grup („Păreața de grup primează asupra celei individuale. Fiecare grup își are părerea sa bloc, căreia toți se supun. Cînd un român stă la îndoaială, fiți sigur că nu stă fiindcă are o convingere personală de apărare, ci fiindcă nu știe încă de partea cărui grup să se dea”). Pornind de la această constatare, autorul arată că „nu este țară cu oameni mai curajoși ca țara noastră românească. Românii sînt eroi dar cu deosebire cînd sînt în grup. În fața războiului, în ceață, la revoltă, în cîrd, la vinătoare... curajul românului nu are pereche. Iureșurile de la asaltul Griviței au rămas legendare; și tot așa sînt să devină legendare atacurile îndrăznețe din primăvara anului 1907. Dar românul izolat este blind ca și mielul. Cînd îi bate din picior cineva, el tace. Așa a tăcut și tace în fața celui dintîi ciocorade, dacă o vede îmbrăcată altfel ca el”. Și, continuîndu-și aprecierea, notează: „Dar absolut fără pereche este curajul românului în exprimarea opiniilor, dacă exprimarea ei o face în numele grupului ca redactor de jurnal bunioară”. Această trăsătură distinctivă a fost, stăruie autorul, benefică în dănuirea poporului român. „Gregarismul sufletesc a fost însă în trecut pentru neamul românesc cea mai nimerită armă de luptă! Fără acest gregarism nu s-ar fi putut menține unitatea limbii și a bisericii. Fără el, organizarea politică ar fi fost chiar mai divizată de cum a fost. Gregarismul a oprit diferențierea personalităților și cu aceasta a culturii, dar, în schimb, el ne-a păstrat întregimea neamului și a slabei culturii românești cită era... Tinerii ca popor, trebuia mai întîi să se formeze deprinderi mecanice, să dobîndim instincte. Gregarismul a fost expresiunea acestora; prin el am izbutit să trăim. Am trăit ca grup. Judecînd greutățile prin cari am trecut, este bine să ne mulțumim și cu atît”. Desigur, sînt formulate și alte considerații pe marginea acestui punct de vedere. Iată, de pildă, opinia sa despre religiozitatea poporului român: „Dar și religioz este românul. De ochii satului însă... Românul este religios, dar pe cită vreme vede pe toată lumea că este religioasă. Rar excepții la care religiozitatea să fie pornită din fundul inimii, de acolo de unde pornește și sentimentul personalității”. Sigur, putem accepta sau respinge aceste puncte de vedere exprimate în 1910. Mai valide pentru evaluarea opiniei lui Rădulescu-Motru despre etnosul și ethosul românului sînt lucrările sale de mai tîrziu, cu deosebire *Românismul*. Catehismul unei noi spirituahtăți din 1936 și *Etnicul românesc* din 1942.

Cea de a doua carte, *În zilele noastre de anarhie* (compusă, de fapt, din două broșuri), e mai puțin interesantă. Aici vorbește, mai curînd, omul politic, alături, în 1908, noli grupări politice create de Take Ionescu, *Partidul Conservator Democrat* („partidul ruptilor” l-a numit Arghezi), ce se voia un partid al păturii mijlocii. Cu priză în lumea micilor slujbași, negustori și meseriași, acest partid, cu toată icușința șefului său, n-a izbutit să devină — cum pretindea — un partid radical datorită existenței votului cenziatar. Iar cînd, după 1918, s-a adoptat reforma votului universal, partidul lui Take Ionescu a disoarăt de pe harta politică românească, electoratul păturilor mijlocii îndreptîndu-se spre nolle partide (*Tărănesc*, al *Poporului*, cel *Național ardelen*, etc.). De altfel, și Rădulescu-Motru a migrat spre alte partide, ajungînd în anii treizeci în P.N.T.

Am colationat, atent, textul celor două cărți-editii cu originalul și le-am găsit, în general, corecte și atent transcrise, păstrîndu-se, cu rigoare, formele de limbă ale autorului. O gravă eroare s-a strecurat chiar în titlul celei de a doua cărți. Titlul ei este, în ediția princeps, în *zilele noastre de anarhie* și nu cum titrează Ed. Anima, în vremuri de... Cum se pot petrece astfel de erori în transcrierea unui titlu de carte e, pentru mine, un lucru de neînțeles. Apoi se cuvenea menționat că editura a alăturat, sub aceeași copertă, două broșurele: *În zilele noastre de anarhie* (apărută, nu cum ne spune Ed. Anima, în Biblioteca „Lumen” ci editată, ca o colecție a *Noii Reviste Române*) și *Psihologia ciocorismului*, *Psihologia industrialului*, apărută, în 1911, în colecția „Lumen”.

Toma Roman

CARTEA DE PUBLICISTICĂ

Opoziția — o poziție

exemplar” pentru ceilalți. Nu se poate vindeca un organism dacă modul său de percepere a realității este defectuos. O societate nu își regăsește echilibrul, „bunul simț”, dacă spiritualețea ei nu se articulează și pe dimensiunea critică, pe latura constant anihilată de presiunea puterii totalitare. A sta deoparte într-un asemenea moment de cumpănă, înseamnă ceva mai mult decît a face jocul forțelor obscure ce au dominat ansamblul social, înseamnă o acceptare a duplicității morale pe care totalitarismul roșu a impus-o și a cultivat-o. „Revoluția noastră, oricît ar părea de ciudat, a fost un exorcism la nivelul nației, nu și la nivelul fiecărui individ. Facem acum, dintr-o dată, și în masă, prea multă politică și avem puțin timp ca să ne întoarcem fiecare asupra lui însuși. Numai că va trebui să găsim timp pentru asta fiindcă altminteri ideea de democrație la care atîta ținem s-ar vedea repede compromisă”.

Autoscrutarea devine elementul terapeutic al exorcizării. Fiecare act, fiecare reacție a indivizilor au o motivație ascunsă ce trebuie relevată. Psihodrama presupune implicarea celorlalți în propria vindecare. Vindecarea celorlalți împreună cu noi. Vanitatea, oralitatea verbosă inutilă, amatorismul necritic, obsnuintele păgubitoare, cu alte cuvinte, toate reflexele condiționate impuse de vechiul regim, stimulate de el, nu pot fi eradicate decît în sens chirurgical, prin extirpare directă, pe față, fără anestezie.

Laurențiu Ulci se aruncă la corp perdu în aventura exorcizării reacționînd cu nedismulată pasiune la evenimentele. Articolele lui, grupate în prima parte a cărții, sînt reacții imediate, reflecții spontane, întotdeauna însă armate cultural la dinamica faptelor, la derutanta lor producere. Nivelul prezentului nu exclude însă încercarea de surprindere a semnificatiei lor ascunse, tentative de decodificare ce leagă actualul de trecut și viitor. Chiar evoluția observatorului, a comentatorului este semnificativă, pe măsura înaintării în timp judecățile devenind mai lapidare, mai ferme, mai aplicate.

Grupînd articolele scrise în cel aproape

doi ani scurși de la insurecția din decembrie 1989, cartea lui Laurențiu Ulci, *Puțin, după exorcism* este un model de implicare a scriitorului, un exemplu de dobîndire progresivă a angajării deschise, de asumare a conștiinței angajării. Reflecția teoretică și culturală, expresia indirectă, metaforizantă în raportarea la referențial sînt treptat înlocuite, pe măsura apropierea de prezentul imediat de afirmația tranșantă, directă, clară. Actul judecării își echilibrează dimensiunea etică evidentă cu o dimensiune politică explicită. Scriitorul este obligat să opteze. „Pentru că, iată, foala de odinioară a Securității, principalul aliat publicistic al supremului trădător, executorul fidel și neobosit al supremei trădări de țară — am numit *Săptămîna* — are astăzi, incredibil dar adevărat, trei-patru pui intrutotul corespunzători — am numit *România Mare*, *Totuși iubirea*, *Democrația*, *Europa*. Nu ne întrebăm cum de s-a putut una ca asta — nu sîntem naivi —, ne întrebăm numai pînă cînd?”

Opsiunea politică, opsiune ce nu înseamnă neapărat înregimentare ideologică, se concretizează în distanțarea de putere, o putere ce nu a reușit nici un moment să depășească vechile scheme reacționale, vechile formule de manipulare mentală, de asociere mafioasă. Politicul nu mai trebuie să fie un domeniu al „inițiativilor”, un joc obscur, incontrollabil. „După părerea mea opoziția intelectualilor trebuie să reprezinte înainte de toate o poziție: clară, coerentă, morală, cu încărcătură preponderent socială, iar nu limitat politică. Asta pentru că (și doar în măsura în care) admitem că mersul spre democrație al societății românești este ireversibil”.

Angajarea scriitorului în politică este însă întotdeauna reticentă. Pentru că va exista mereu nostalgia după „detasarea” meseriei, după bucuriile și încercările ei. Politică presupune ea însăși dăruire, efort, rupere de automatisme. Cu momente în care nu poți sta, în nici un fel pe margine. „Cui îi dă mîna să stea pe margine și să ridă?” Nimănu. Contează însă cum te amesteci.

Constantin Rădulescu-Motru, *Sufletul neamului nostru*, *Căutări bune și deficiente*. În vremurile noastre de anarhie. Scrisori către tineri. Editura Anima, 1991, 1992.

CE s-a întimplat cu majoritatea scriitorilor, a oamenilor de cultură români, după decembrie 1989 știe deja toată lumea. Că și-au lăsat baltă — parțial și, cel puțin, temporar — uneltele proprii, preocupările specifice, nu a mirat pe nimeni. În teorie este un loc comun a afirma că, în contextul prăbușirii totalitarismului, cei care au creat cultură, unica formă de evitare a controlului absolut al spiritualității, tind să se substituie inexistenței societății civile, clasei politice de alternativă. Scriitorii sînt conștiința comunității și fenomenul este cît se poate de normal. Cu atît mai mult cu cît îndelungații ani de mutilare, de demitere forțată a conștiinței critice a individualității au handicapat masa colectivității transformînd-o, după cum sugerează A. Zinoviev, într-o mulțime amorfă, cu reacții inerțiale, pervertite la evenimentele.

S-a întimplat însă, susține în ultima sa carte Laurențiu Ulci, ceva mai mult decît atît. Scriitorii s-a angajat evident în jocul politic răspunzînd nevoii acute de umplere a vidului civil, dar motivațiile lui sînt mult mai profunde. Scriitorul a simțit — prin exacerbarea analitică ce-i este proprie — necesitatea unei complete autoexorcizări, a unei vindecări prin regăsirea normalității, a verticalității sale umane. Devenind astfel un „caz

Laurențiu Ulci, *Puțin, după exorcism*, Editura Elf, 1992.

OMAGIU întreprin

21 Germinal, anul III de la Desface-re-a nodului. (Sîrguincios scriitor de jurnal, timp de aproape cinci decenii, nu mă pot dezbara de obiceiul de-a pune în capul scrierilor siglele zilei în care îmi așez însemnările, uneori și locul unde încep treaba asta. Recitind pagini de odinioară, constat că data nu are mare importanță. Mai semnificative sînt precizările privind anotimpul, starea vremii, aspectul cerului, felul în care sînt îmbrăcat, înălțimea moralului, mersul inimii, al evenimentelor debordînd din cutia aparatului de radio, lista treburilor de implinit. După trecerea stoliurilor de zile, ani, întimplări, cronologia nu mai are înțelesul pe care l-am presupus în momentul cînd am dat cutare însemnare. Fîndă n-am avut niciodată intenția de a alcătui o cronică a timpului de față, nici pe de parte istoria făcînd tîmbe sub privirea mea.

Fiecare își închipuie că va fi chemat, la o eventuală Judecată de apoi, să depună mărturie despre ce a văzut, a simțit, a trăit. Convocat înaintea unei asemenea instanțe, chiar îngăduindu-mi-se să consult jurnalele, aș prezenta laolaltă, jurînd că spun adevărul și numai adevărul, într-o singură și strînsă legătură, ca aparținînd aceleiași zile: și zgduitoarea agonie și, apoi, moartea a lui Italo Calvino, și aselenizarea echipajului american, și incendiul magaziei cu chereștea a lui Ion Negroiu, și despărțirea de Cella, și războiul din Coreea, și asasinarea președintelui Kennedy, și concertul la București al lui Karajan, și retezarea tijei candelabrului de la Operă printr-o nemaipomenită ca forță și precizie aruncare de discobol a unei scrumiere aflate la îndemînă, și vîltoasele tratamente cu amital, în Spitalul numărul 9, și răsturnarea bibliotecii peste umerii mei, zgîlțîită în seara orbiului cutremur, și durerea fizică la știrea tv a morții iubitei Vieira da Silva, crezută de mult plecată dintre cei vii, atunci, în 1981, cînd i-am văzut — la Muzeul de artă modernă din Paris — mulțimea de superbe pinze și cartioane, și profund jignitoarea croială la palmă aplicată de învătătorul propovăduitor al dreptății și umanismului încercînd să afle cine e autorul, dintre colegi, al furtului unui briceag, pentru asta bătînd la cataramă întreaga clasă, și bucuria apariției primei mele cărți...

Peste mode și timp, Olimp cu zei de aceeași statură, furnicar în care nu distingi virgulele vii de bobitele de pămîntel, împărăție subpămînteană ca o pilnie răsturnată. Un scriitor-documentarist, pregătindu-se să ocupe într-o zi un fotoliu la Academie și să-și întrețină în lux amanta, eu frecvente participări la mese rotunde și erudite intervenții în gazete și pe la diverse cluburi ale partidelor, ligilor, asociațiilor, ar fi inventariat riguros această lume a faptelor glorioase și a spuselor memorabile, ar fi rînduit, sub numere și etichete, fiecare lucrurusor, ca să poată obține legi istorice, rațiuni, succese retorice.

Nu m-am interesat, fascinat de mișcarea nebună a formelor neînțelese, Pierdusem destul ștergînd de timpuriu, din neprimire, de pe bolta cerească, frumusețea, misterul, poezia, atunci cînd m-a împins păcatul să învăț poziția constelațiilor, elemente de mecanică cosmică: haosul neștiinței dinainte, fantastic, l-am pierdut pentru totdeauna).

Luni, 5 Floreal, 7 ani înaintea apusului celui de-a II-lea Mileniu. (Să-l întreb pe Paul Gherasim ce număr poartă anul de la Facerea Lumii). Zi vîntoasă, cu involburări sporadice de nori, din care se cerne în răstimpuri o ninsoare fină, sticloasă.

Caută să pui oarecare ordine în puzderia de planete, sorți, stele și steluțe cu care să împeștrîțat, ca dintr-un pulverizator, foile opaline ale caletelor... Urcă-l pe un podlum cu trel trepte, ca acela al Olimpiadelor, pe criminalul cuceritor al primului loc, pe depravatul care merită me-

dalia de argint, saltă-l din spate pe salgerul cîntarului pe smocherul ce n-a ratat o singură școală, schimbîndu-și mereu convingerile și alianțele, spre a se face util, a leși în față, a colage la grîmadă ba, ponzi oval și resturile festinării, aplaudate laterale ale peluzelor.

Încercă, dacă n-ai nimic mai bun de făcut, să stabilești raporturi cauzale între a trădare a credinței ce te călăuzea și scaltarea strînsă tale, între buna stare a familiei, în anii de privațiuni și umilințe, și neîmplinirea călăuzii la simpozion și congrese internaționale, între infățișările tale chemări la apărarea frontierelor țării, sub proiectoarele și gîrlăndele sălilor polivalente și ale stadionelor, și casa transformată în cochet palat, în pivnițele cărora ai instalat un bar copiat fidel după Masa Tăcerii și, alături, o car-mangerie cu instrumentar adus din Austria. N-ai să ajungi la știri o caodăne.

22 Ferial, al V-lea an de la căderea le-ri-ribonului, Negura, victorie, ploile s-au risipit. Lumina mușete din adîncul lucrurilor, le lustruiește, pare a nu-și avea sursa în bănuțul de aer atîrnat la rîmăntul botii: soarele e un detaliu, un ornament și știința că, totuși, el e istragul, alchimistul, pictorul peisajului, autorul, îmi a-pare o impostură. Reș și credinței primitive că buna rînduire a lumii de jos și hărnicia oamenilor, ele sînt lucrările ce schimbă înfățișarea cerului, aduc un anotimp în locul altuia. Dacă țărîna a răsturnat cu hîrlețuș pămîntu și a pus sub brază științele, e sigur că primăvara și vara vor lua în stăpînire împărăția omului, sălcile s-au încărcat de frunziș, pomii s-au împodobit cu flori și florile s-au prefăcut în stele străvezii, dealul crește spuma ierburilor de toate sorturile, fineața se coace pentru că vine vremea cositului, însemnările din caiete se îndesec ca să apropie anotimpul următor, vîrsta uitării, nepăsarea și lenea, odihna, moartea.

Mă grăbesc să termin încă un caiet, ca să ajung la albul de la început. Acest din urmă caiet, odată întrerupt, lăsat deschis și neterminat, sub fruntea căzută pe pagina jumătate scrisă, pune punctul final în-săși naturii: anotimpurile încetează să se mai rostogolească, lucrurile se întunecă, soarele își oprește lunecusul, dealul se poarteste și sălcile, florile, culorile ori-zontului se sting; n-am nici o îndoielă că așa urmează să se întîmple.

Neliniștit: ce mai poate rămîne din mulțimea, furnicăraia arderilor contabilizate maniacal; din sentimentele care le-au însoțit, din ideile și proiectele adunate în scoicile șjabelor, cuvintelor, frazelor atît de răsucite, după momentul acelei ultime stăruințe?

4 Termidor, anul cînd s-a schimbat, mersul trenurilor și lui Ion i-a fătăș vasa un vișel cu două capete. Tarabele vînzătorilor de pe trotuare, rafturile bibliotecilor s-au umplu, cu vrafuri de cărți povestind teribila urgie prin care au trecut oamenii. Mărturie despre orori de nemăginat, biografii ale unor cobai, experiențe înspăimîntătoare. Oamenii.

Așa ceva nu s-a mai întîmplat! exclamă un individ cu garoafă la butonieră, înaintea unui stand: a întîrnat rîsfed zece pagini dintr-un memorial. O doamnă din preajmă, care a citit cartea, îl îndeamnă să o cumpere. Să vedeți ce scrie mai departe, spune ea, n-am dormit două nopți după lectură... Individul ar dorj să cumpere cartea, n-are bani de rîspit, n-are nici timp, e inginer la Cavnic, poate o va găsi acolo; și-o va procura și, în concediu... Un martor la schimbul de cuvinte: S-a mai întîmplat, s-a și scris, zice, n-avem informații despre vremurile cînd n-a supraviețuit un singur mărturisitor... Sau cel care ar fi putut povesti, zice, nu cunoștea alfabetul sau, dacă îl știa, i-a fost frică să lase scris... Vine sfîrșitul! decre-tează doamna și, salutînd, pleacă.

Subiectul merită o discuție mai largă, mai aprofundată, zice inginerul din Cavnic: din păcate, timpul mă presează. Nu vă uitați că sînt inginer, istoria m-a pasionat, literatura de asemenea, sînt multe de învățat... Lumea e aceeași de cînd s-a pomenit: torturi, omoruri, jaf, minciună, războaie... Tragediile, aceleași. Sigur, difuziunea informațiilor, cum ați observat... Dar și proporțiile... Omenirea de-acum numără peste cinci miliarde de suflete, consultați statistica: proporțional, astăzi ororile sînt mai puține, ne înspăimîntă atît pentru că descrierile lor e mai analitică, filmul suferinței desăgurat cu înce-tîntorul pe toate canalele, și-apoi mai e

și gustul (să-l numesc așa) pentru sce-adele tari, pentru violență și catastrofe, cultivat din primele clase de școală, în-tretinut de-o vastă industrie a senzațio-nalului. Nu ignorați că, în istoria moder-nă, au intrat recent popoare altădată ne-cunoscută, bălăcite în singele masacrelor anonime, din Africa, din Asia... Cu con-cepția lor disprețuitoare de moarte, de individ ca valoare, încredințate că moar-tea e o simplă trecere într-o lume mai bună, care onorează pe cel grăbit să și-o piardă printre aparente și nimicuri... Mă tem că vîltoarea confruntare mondială va oferi biruință marilor hoarde infometate de bunurile Occidentului și, deopotrivă, de cele ale lumii de dincolo...

Martorul părea a nu avea replică. În-tr-adevăr, subiectul merita o dezbaterre mai amănunțită. Cum interlocutorul lui consulta tot mai des ceasul britărar, gîsi nimerit să-i întindă mina și să se retra-gă. Înainte de-a se despărți, izbucni să se prindă de un gînd mai vechi și, poate, mai încurajator: Evident că nu se sfîrșește lumea, din moment ce cu sfîrșitul — așa cum îl înțelegem noi — a început, dintru început, important e să nu uităm, în vremea circulației dementiale a infor-mațiilor, ca să stîm ce urmează, ce n-ar mai trebui să urmeze...

La urma urmei, își spusese martorul, de îndată ce rămase cu el însuși prin fața vitrinelor de pe Magheru, la ce bun să pălăvrăgești pe marginea acestor chestiuni? Oamenii caută soluții, eu mă dîsting de ei. Mă mulțumesc cu nemeipome-natele forme pe care le îmbracă gîndirea lor: eronate sau nu, prea puțin mă interesează...

Martorul grăbi pasul spre casă, repotînd cuvintele schimbate, pregătindu-le să încapă pe-o jumătate de pagină a jurnalului. Scriind (transcriind), cuvintele s-au lăbărțat, de la un timp au serpuit, în tinuturi prin care n-ar fi dorit să ră-tăcească. Astfel ajunse să noteze, la sfîrșit, că vaca lui Ion, cea roșie, a fătat un vițel cu două capete, lucru nemaivăzut. Asta e semn, ziseze Ion, că și vitele cau-tă să pască mai mult și, cînd o fi să vor-bească, să gînduie pe mai multe limbi, cum spune Cartea.

Fără dată. Face speculă cu suferința oamenilor. Observație a unuia, în metro.

somnolind cartea din mina unui călător vecin de scaun, pe coperta căreia citi un preț exorbitant. După titlu, după unele prestigios al autorului, n-ai fi și că între copertile cărții s-ar fi put strecura nici cel mai subțire fir de ne devăr.

Reacție populară la inflația galopant datorită căreia și adevărurile sînt su peetate a nu mai face banii ceruți de t rabagiu.

Ajun de An nou 1990. Evenimentele d decembrie, năvala știrilor, convalescen după urta viroză, înmulțirea fibrilațiilor starea tot mai îngrijorătoare a sănătății Maiei, care nu se mai ridică din pat deși mintea îi funcționează mai core decit nouă, care o îngrijim (recunoas rapid — și le numește — personajele se perindă pe ecranul televizorului), v nirea, în sfîrșit, a iernii au oprit timp în loc. Sentimentul că însemnările me zimitice, de atîția ani, nu mai au nici t înțeles, nici măcar pentru mine, îngri torul lor. Cum n-am caietele aici,

București (sper că acolo unde se află s bine mersi), fac eforturi încrîncena e-mi aminti imaginea lor și de a le apra cia cuprinsul: oare mai pot intere pe-un oarecare, acum infierbîntat de a tea noutăți incredibile, cum îl asculte pe Haydn, în grădină, și, săpînd, mura lui îmi părea frivolă, ce necazuri mi-produs zidarul improvizat Sivel și e răsui care uitau să-mi aducă nisip și b last, cit de mult am suferit — ca să ridice casa — de foame, de căldurile e cesive sub care întorceam cu lopata b tonul, de frigul ce-mi lipea palmele fierul încăpătînat și-mi paraliza min de-a lungul nopților, sub pătură, în ch ha neterminată, pe cimentul căreia d renții rostogoleau bonurile de materie și listele de priorități, ridicau trimbe var și tencuiau hălciile de clisă aduse kilogramul pe bocanci? Și ce ecou pot avea în sufletul cititorului de-nea exclamațiile de fericire consemnînd cre terea zilei, primăvara, apariția pe deal primelor pete de verde crud, nebuște spirale ale puilor de vervețită în jum majestuozului frasin din fața ferestrel lecturii din Montaigne în sezlongul pe terasa, lungile zile de scris la masa brad, ferestreți doar de orele cînd era nevoit să-mi prepare ceva de mîncare vizita unor poeți mai curînd amator

FLORIN CALAFATEANU : Sco

dere-privată

băutură decât de producția lor, marile delicii ale construcției unui dulap din scindură negeluită, plăcerea de-a împinge la gater bușteanul și a vedea cum se fac stivă blăniile și șipicile mirosind pu-ternic a rășină, convorbirile cu Cela, cu George și Costache, cu mereu primejdu-itul doctor Răzvan prelungind lecturile ultimei lui povestiri, de care era îndră-gostit ca un adolescent, până la venirea la poartă a sanitarului pentru a-l con-duce la dispensar, unde se strinseseră prea mulți pacienți... Cam multă litera-tură; în paguba științei.

Tempul s-a oprit în loc sau a început să se deruleze invers, ca banda magne-tofonicului? Fără îndoială: fiindcă aminti-rea unei pagini, închipuită ca bine strinsă în tinteles ei — de pildă cea a e- vadării din Pietrosița, pentru a o întilni la Brașov pe Rica, aventură demnă de condeul unui romantic, încheiată lamen-tabil în gara unde nevasta și fiica unui sofer de autobuz o tirnuiau de păr pe a- manta frumosului blocat de pasageri ca să nu intervină — aducea îndată, de dinainte, alte scene, din alte pagini, unde se aflau îngrămădite o audiență a unei so- nate de Schubert, tema obsesivă a cău- țării femeii esențiale. (am scris cindva chiar o carte cu acest titlu), aparițiile Getei, Helgăi, Luciei, Celei și... și... înapoi mereu, o inserare în golful de la 2 Mai, cu Brinzușă și Radu (acum um- bre), petrecerea unei nopți la Florența, în interiorul unui tub de canalizare pre- gătit să dreneze răzvrătitul Arno, intră- rea rătăcită, la Bicaz, printre rindurile deșinților, spre a ști, în calitate de ga- zetar, câți metri de rocă au escavat, în realitate să cunosc ce se întâmplă acolo, masacrarea — de către finul V.N. — a povestirii Frunze galbene, toamnă, pu- blicată în „Contemporanul”, în care de- plingeam soarta celor de la baraj (foar- fecă cenzurii în mina unui prieten), apoi zenzurile, mai delicate, ale altor texte, pierderea carnetului cu însemnări din muzele din München, Salzburg, Paris, Strasburg, jurământul că n-am să mai călătoresc niciodată, locul în care voi rămâne până la sfârșitul vieții se numește Pietrosița, și — într-o noapte — visul cu Vera... Știrea năpraznică din gazeta pre- cum că frumoasa Vera nu mai este, cind o credeam fericită în Germania...

Indiferență față de ce va urma, totală tângere a poftei de-a mai adăuga noi pagini (evident, „de interes personal”), să pun punct jurnalului, sint destule pa- gini adunate, nu-mi rămâne decât să le dau o înfățișare onorabilă. Să trăiesc, dacă îmi ajută Dumnezeu, până ce voi fi ajuns cu reparațiile la fila ultimei în- semnări.

Această zi, seara târziu. Radu Căpălescu, umbră pirjolită de incendiile Infernului, adresându-mi cuvinte de neînțeles, în vi- sul repede curmat; cum insistam să pronunțe mai rar cele ce îndruga, a fă- cut gestul lui de silă și „să trecem peste asta, nu e nimic important!”, spunind — de-a această dată foarte limpede: „Dez- ordinea, dezordinea... Nu te multumi s-o descrii, las-o să-și facă de cap, să-ți inunde paginile, să devină stil...”

Anul nou 1990. Suspendat pe-un fir subțire (propria-mi lucrare), neștiind da- că să cobor sau să fac drumul înapoi. E- venimentele trec vîind pe lângă mine, mă leagănă; pătânjenul știe că va fi proiect- at într-un ungher unde să-și poată re- face cuibul, un risc să rămîn pe loc o vesnicie, imaginându-mi că nu mai am nimic de făcut. Strigătul de ajutor, în larva care mă înconjoară, ar suna moale și foșnitor, aproape neauzit, ca un scin- cet, ca foaia de hirtie căzută de pe masă, prelungindu-și tirșul pe podeaua acoperi- tă de-un fin covor de nisip, al încălță- rilor.

Prietenii mă sună la telefon, vor să știe cum întimplă evenimentele, ce cred despre, ce am de gând și: „Ce făceați cind te-am sunat, te-am ridicat cumva de la lucru?” Urmează felicitările, ura- rea de-a fi sănătos și harnic ca și pînă acum, „aștept să-ți citesc noua carte”, „slavă Domnului, acum poți să scrii de- spre tot ce-ți trece prin minte...”

Zîmbet la formularea urării, îndemnu- lui, care îmi aminteste un banc de pe vremea războiului de șase zile, din Pa- lestina. Acum o săptămână, prin cap îmi putea trece așa un proiectil... Astăzi, nici acela.

Promis, mai demult, odată cu trecerea pe covor a caietului negru (registru pe

filele căruia am așternut, în '46, primul meu jurnal, publicat sub titlul *Trei oglinzi*, patruzeci de ani mai târziu), iată că începe să prindă contur, rod al deru- tei, zbaterilor, lehamitei și golului de-a- cum. *Tratatul despre stil*, care ar fi, știu- tă dragostea mea pentru forme, un *Trat- tat despre nimic*.

Ideea, genială, îi aparține — cred că se știe — lui Flaubert, care, înaintea su- medeniei de învățați, fizicieni, teologi, juriști, filozofi, istorici, astronomi, filo- logi, metafizicieni, politologi, arheologi și strategii — sceptici, nihilisti sau sinuci- gași —, toți stiliști de mina ntili, a înțe- les că, sub fastuoasele, coloratele ves- minte ale tuturor lucrurilor ce mobilează lumea și-i animă funcțiile, nu se află în realitate nimic.

Privite îndelung, cu sirguincioasă, is- coditoare atenție, consumate lacom în lungul anilor, subțiate și convertite spre a trece ușor prin capilarele simțurilor noastre, ca să se prefacă în hrana unui foarte precar organism, durerile, satis- factiile, aventurile, lacrimile, trăirile fe- brile, bucuriile, nebuniile, gândurile înalte, gândurile josnice, sentimentele ale- se, crima, strădaniile de-a face binele, iubirea, înșelăciunea, poezia, stăruința de-a obține mintuirea, călătoriile, intri- zierile pe paginile cărților, asalturile ne- cunoscutului, războaiele, biruințele, delă- sarea anxioasă, lenea, tembelismul, dez- ordinea morală, înălțimea cugetului — toate acestea și încă multe altele — nu- s, în fond, decât o transpirație a nimicului, care, culmea smintelii ce diriguie lumea, mișcă... Și, mișcind, împropătindu-și la infinit înfățișările, adincește un nimic mereu mai adine.

Nimeni n-ar putea spune de ce o face, în numele cărui principiu, care e rostul stăruinței, cînd sfîrșitul e enunțat de la început, trimis ca un asterisc în subsol, la resturi...

E vorba de o mare, nemaipomenită escrocherie. Ia-o, ca să nu-ți iei din minți, drept o farsă.

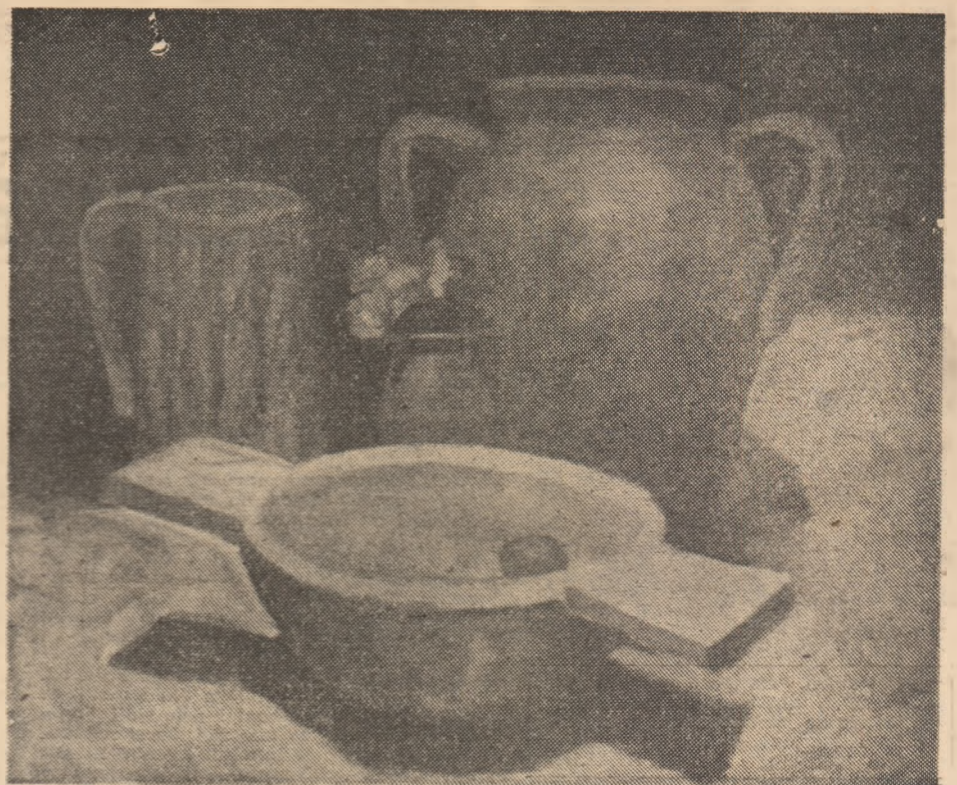
Philippide: „Mă-nalt în efemer, ca să durez”. Înălțare, nu coborire, asta chiar că întrece orice înțelegere. Vra să zică ridicare a unui edificiu, nu surpare, a- bandon, refuz de-a ocoli și a rătăci prin- tre nimicuri. Zac în noi, la pîndă, necu- noscuți dar vigilenți, anticorpi potrivnici maladiei ce conduce, pe drumul cel mai scurt, la piere. Nu curată terenul pen- tru mult timp, nu produce speranțe con- sistente, obține numai amînări. Cine are interesul, cinismul să ne rătăcescă prin- tre realități părelnice, sporind buclele ochișurilor?

Ferice de cei care, înțelegînd că sint meniți să piardă la vedere, știu să ac- cepte farsa și se prefac că joacă cinstiț și frumos rolurile oferite cu bezmetică dărnicie.

29 Brumar, anul Acela. Făceam o carte din amintitul Caiet negru. Transcriam sirguincioși paginile ofilite de trecerea a patruzeci de ani (vai, cu atîtea stîngăcii și agramatismi!), rămîneau uneori pe gânduri, înaintea „zilelor” ce n-aveau cum să scape de furculița cenzurii; lă- sam lucrul. Nu, îmi spuneam, aluziile, personajele, situațiile vor fi dibuite; n-am atîta abilitate ca să le sulemenesc; pot cădea în păcatul schimbării sensului adevărat al lucrurilor; jurnalul meu va trebui să mă aștepte cîteva decenii, pre- cum e regula... Să nu mă aliniez. Ideii prietenilor de-a face din el cărți de sine- stătătoare. Cărțile mele sint ficțiune, jurn- alul însă consemnează realități trăite, nu inventate, destinul m-a obligat, spre deosebire de ei, să cunosc fețe și culise ale barăcii oficiale, astea conțin răutăți (nu doar politice, unele privesc persoane apropiate, asupra cărora mi-am vărsat, liber, veninul).

Dar știu eu ce soartă au aceste caiete, despre a căror existență avusesem im- prudenta de a pomeni (laudă de copil care însăși inventarul jucăriilor) în cite- va împrejurări? Știu eu în urechile cui ancorase confidența, necunoscuți și poate plătiți (cite feluri de interese!), secretul sertarilor mele?

M-am temut tot timpul de curiozitatea nocturnă a militarilor în haine civile, dar și de aceea, mai elevată, a fostilor mei șefi, nedumeriți de „smintea blula de-a legi din rînduri” — cum s-a și exprimat

COSTIN NEAMȚU : Bol de lemn

unul care le stătea în preajmă și-i au- zise. Nu numai că-mi citiseră pe chip dezinteresul pentru afacerile politice și mai cu seamă, sila pentru treptele pro- movării (perspective dintre cele mai is- pititoare), dar voiau să citească negru pe alb, motivele intime ale defecțiunii, pen- tru că, unde s-a mai văzut individ, care, „dotat și cultivat cit e necesar, cu bună orientare ideologică”, ba, pe deasupra, purtînd pe chelie și mina unui Dumne- zeu al ierarhiilor, să facă tot ce-l vine prin minte spre a se juca nesăbuit cu no- rocul? Era atît de prost ca să nu-și dea seama că și pe urmele lui umblă cine e însărcinat cu umbrelul și veghea și că se află repede ce împraștie prin cabinetele vecine secrete din buletinele confidenția- le ale Agerpresului, istorii din Soljenitin, Dubcek, Medvedev, Berlinguer, Lippman și alți năimiți ai imperialismului, că le adaugă spusele tuturor tipilor ce-și zic intelectuali, cu care își pierde vremea? — se întrebau desigur scoroși funcțio- nari de pe la Cancelarie, de la Presă, de la cantină?

A făcut-o dinadins. Am făcut-o dinadins, am știut să-mi tai de sub picioare scara, se înțelegea limpede că e vorba de-o cracă și craca se clătina, pîria, se desprinsese și se mai ținea doar de-o panglică de coajă.

„Ați făcut-o cu un scop, mi-a spus tir- ziu, după ce mă concediaseră, unul din- tre cei cărora le cîștigasem, acolo, ami- ciția. Ați vrut să le deschideți mintea că mai există și alte realități, că lumea își mai schimbă optica, părerile, căci numai noi mai «urмам neabătut învățătura sta- linistă»... Oarecum ați reușit, cind ne-ați povestit ce zic Yves Montand și Simone Signoret, eu, unul, mi-am dat seama că batem aceleași poteci... Dar colegii de-a- tunci, sărăcuții, n-au înțeles mare lucru, fiindcă erau prea ocupați cu sarcinile, abia mai apucau să-și vadă nevestele, copiii, și-apoi nu le lăsau loc de gîndire salariile, privilegiile — cum le numim astăzi. Munceau fără să se întreb...”

„Pentru că n-am avut gazete, am col- portat și am predicat, i-am spus amicu- lui, spre a-i mulțumi pentru amabilele lui observații... Dacă apreciez bine, v-ați numărat printre bunii mei auditorii de fiecare zi și nu v-ați mulțumit să pă- străți numai pentru dumneavoastră nou- tățile. Ați avut prieteni cărora le-ați îm- părțășit... Vă consider un harnic colabo- rator al emisiunilor mele clandestine...”

Transcriam Caietul negru, înțîlneam inscripții ermetice pe care numai eu le puteam descifra și întinde, mă lemeam din nou, și din nou căutam echivalente; imposibil să-mi fac explicite gîndurile — condamnate de zeci de ani la tăcere. To- tuși, așa fragmentate, soarte în multe locuri, aburite, ruginite, *Trei oglinzi* au rămas fidele realității, dau culoarea și tonul a ceea ce ar trebui să fie urmă- toarele jurnale, a virșiei primului an de dialog cu cei de mai târziu — nepotii, ne- poatele, prietenii care acum văd lumina zilei și peste șase-sapte ani vor deprinde desenul literelor. Nu-mi fac griji în pri- vința destinului cărților mele.

Acum, convins că între fapte și ficțiu- nea către care au lunecat, legăturile s-au păstrat tot timpul.

31 Fructidor, anul II de la Repunerea în funcțiune a stațiilor de interceptie postale și de telecomunicații. Presa e li- beră, la tv se spun, mai curat, gînduri și opinii îndrăznețe, de neimaginat acum trei ani, oamenii se întorc la capătul de bun-simț care s-a rupt demult, sint spe- rante că vor ști să lege firele.

Dar convorbirile telefonice sint în con- tinuare ascultate; dacă l-aș revedea pe acel ofiter superior care comenta demon- strarea cabinelor de imprimare, a sofisti- catelor relee și automate dotate cu ulti- mele invenții japoneze, și ne asigură că niciodată și niciodată nu vor mai fi fo- losite etc., l-aș scuipa în față.

Și plicurile, chit că trimiterea lor cos- tă usturător, sint desăcurate, citite, copia- te (copiile sint acum asigurate de xero- zuri ce rețin nu numai grafia dar și am- prentele expeditorului, parfumul lui i- nții încrezăz mașinile de un mare radi-

nament, după aceea cîinii cu finul lor miros, mai încolo intervin — așteaptă semnalul — arhiviștii, vînătorii, specu- lanții, miopii, selectorii, cartatorii, angro- sștii, colonelii, generalii, gazetarii drep- tei-stingii-dreptei, oamenii-giructă, nu în cele din urmă poezii de curte interioară.

Motive destule pentru a fi îngrijorat cum se vor descurca firele îngrămădite de atîtea urechi, ochii scrisurilor nevoite să fie, iarăși, puchinoase.

Odinnoară, mă eliberau de spaime, în- spăimîntîndu-mă, în timpul somnului, vi- sele. Făceam tot felul de planuri cum să-lucid pe. Nu vedeam o ieșire din coșmar- ul zilelor, „lucram” nopțile.

...să-mi solicit, printr-un cunoscut de încredere, din imediata lui preajmă (ști- am cîtiva, poate m-ar fi ajutat!), că de- țin informații dintre cele mai senzațio- nale din culisele Uniunii scriitorilor — cui ascuțit, ba piron, în soldul puterii. Să-mi ascund în tocul ochelarilor sau în ciorapul piciorului la care avusesem ac- cident, coup-papierul din lemn african, mai ascuțit și mai dur ca oțelul — detec- toarele metalului înșelate! —, să-i înșir, încă de la intrarea în cabinet, versuri din Coșbuc și Alecsandri, cîteva distihuri din mulțimea de ode, să-mi mulțumesc din inimă... Să-mi deschid brațele ca pentru o îmbrățișare („e îmbrățișarea Tării!”) și să-mi înfig pumnul în carotidă;

...să-mi tâlpuiesc o gheată căruia să-i înșurubez, la virf, un blacheu tras îndel- lung la pilă pînă ce muchia se face brici, să-mi descalt ușor gheata și să-i folosesc fulgerător ingusta ghilotină; să cultiv (avea cine să mă ajute) viruși și microbi îngrozitori, să le strecur sporii între file- le informării sau alături de dedicația pe-o carte...

Scenarii teribile, spălate îndată de al- bul zăpezii sau de apa rece, alungate cu doze duble de calmante; readuse de somnul următor, doar părelnic dezlegat de obsesie și de ura înveninată, la scena dintii, la ascuțirea blacheului, la atența lui înșurubare în rama ghetei, gheata leasă de descălat în timpul convorbirii, mina strecurată sub măsuta perpendicu- lară pe biroul lui, desăcînt sîrnel, vor- birea foarte liniștită dar amărîtă („să nu pună nimeni la îndoială cinstea și devo- tamenteul meu nemărginit față de cau- za...”, față de Dumnezeuastră personal... — (dumneavoastră cu majusculă, în via) —, în același timp privire roată prin ca- binet, spre a descoperi eventualele, bă- nuștele vizoare din structura pereților, poate o gură-două de armă țintind locul pe care sed, apreciere exactă a distanței de el, grija să nu se afle între noi: un obstacol neluat în seamă și... Il vedeam înșingurat, lovit mortal, vedeam literele mari ale comunicatului de pe prima pa- gină a „Scintei”, semnat de toate nume- le rotate ale demnitarilor, auzeam exclama- tiile admirative ale prietenilor și cu- noscuților la adresa mea, a prevederii mele, a felului calm și rece cum lucra- sem, cum sfîrșise nimenicul și cum sfîrșisem eu, cu demnitate, ca un erou... De cîteva ori, spre dimineață, treaba fu- sese admirabil împlinită, n-a fost nevoie să-mi mai arunc pe obraz apa înghețată, zăpada, eram fericit că am izbutit și că am scăpat teafăr; abia mai târziu, pă- strînd bucuria, îmi simțeam inima strîn- gindu-se, atunci cind îmi dam seama că trebuie să mă ascund, să fug în muntii sau peste graniță... Nu era timp de pierdut.

Reluam transcrierea. Minat de gîndul că trebuia să am o copie, în cazul că re- gistrul negru va cădea în mina lor, în- demnat și de acela că, la reluare, frazele poete, inadvertențele, agramatismele vor fi eliminate. Ediție definitivă, după care pot pieri, așa cum am visat — planurile eroice se îndesau pe măsură ce se în- groșau vremurile și exasperarea nu mai avea limite. Primul an de jurnal, tran- scriis de autor, model după care să se conducă Nana, Denisa sau cine se va în- vrednici, dincolo de secolul acesta, să pregătească pentru tipar restul caietelor.

cum urma să strălucească pe cele cinci continente, curind. În frunte călărea un soțnic roșu, clătindu-se în șa. Cînd văzu jalnicul grup în uniforme pătate de sînge uscat, cu ochii răzători plini de lacrimi, trase de hături, calul necheză ușor, nemulțumit; călăreții își scoaseră automațele de pe umăr cu un gest vădînd o lungă obișnuință. Soțnicul avea epoșeti de aur, spre uimirea lui Ninel care stia că acesta era însemnul distinctiv al ofiterimii banditești-albe a lui Kaledin, Kolceak și Denikin. Își ridică splendidul cal în două picioare și spuse cu o voce plictisită:

— Aha, vengherskie ofitieri!
Era iarăși unul dintre acele momente — perfect explicabile prin metoda materialist-dialectică: o contradicție neantagonică, neprevenită la timp, poate deveni antagonică — și astfel Ninel Goldman care învățase nițel rusește, era doar limba lui Lenin și Stalin, făcu un pas înainte cu minile ridicate, nu a sumișione ci a urare de pace și rîzînd fericit cu toți dinții săi albi, neatinși de mizerie, strigă:

— Niet tovarisii! Mi ne vengherskie ofitieri! Mi jidi!

Komandirul roșu se întoarse în șa spre ceilalți, cu o mișcare elegantă și pufînd pe nas, ca un lynx, spuse: „Ribea, eti jidi!” și-n clipa următoare Ninel Goldman și grupul de tineri intelectuali de stînga din orașul de pe Mureș se treziră inconșurți de călăreții aplecați dezinvolt în șa, care-i croiau cu nașgalele peste ochi, peste cețe, peste urechi, scurt și cu pricepere, chiuind auzurător. Pleznit mai rău decît ceilalți, pentru că nu se ferea, se băga singur sub boturile inspumate ale cailor, voia să prindă cu orice preț privirea acestor urmași roșii ai lui Pugaciov și Stenka Razin, Ninel Goldman striga cît putea de tare: „Tavarisii! Ia jidi!” și văzînd că nu are nici un efect începu să zbiere ascuțit, cu o sfișietoare nerăbdare, în timp ce lacrimile, muci și singele îi curgeau pe față: „Ia kommunist!”

În acele momente nu-și putea aminti alt principiu al dialecticii, că un lucru se transformă în contrariul său în anumite împrejurări și n-avea nici răgazul să-și explice, întii lui și apoi celorlalți, de ce această afirmare patetică a crezului său politic dezlanțuși și mai mult furia în același timp cu hohotele de ris ale călăreților roșii: începură să chiuie și să urle mai tare, să le dea țiroale mai repezi și să-i sfișie cu mai abilitate cu nașgalele plumbuite. În sfîrșit se plictisiră, mai ales că bicuștii nu le opneau decît niște chițcăituri de copii neajutorați și o fugă în cerc, din ce în ce mai nesigură și căznită. Își struniră caili: soțnicul comandă ceva, se înșuriră și dispărură dincolo de ripă, de unde se auzi multă vreme cîntecul lor trist, profund, bărbătesc: „Rivela buria, grom gremel!”

Ninel Goldman cu obrazul despicat pînă la os își dădu seama că trebuie, cu orice preț, să explice cele întimplate:

— Prieteni, tovarisii! Începu el cu buzele umflate și pleznite, dacă acum am cădea în panică, ca mensevicii, ar însemna că ne decidem de crezul nostru revoluționar. Trebuie să înțelegem! Tovarășul Stalin ne arată clar că nu totdeauna conștiința ține pas cu realitățile socialiste. Cine explică astfel cele întimplate cu noi este, fie că vrea sau nu, un aliat obiectiv al fascismului!

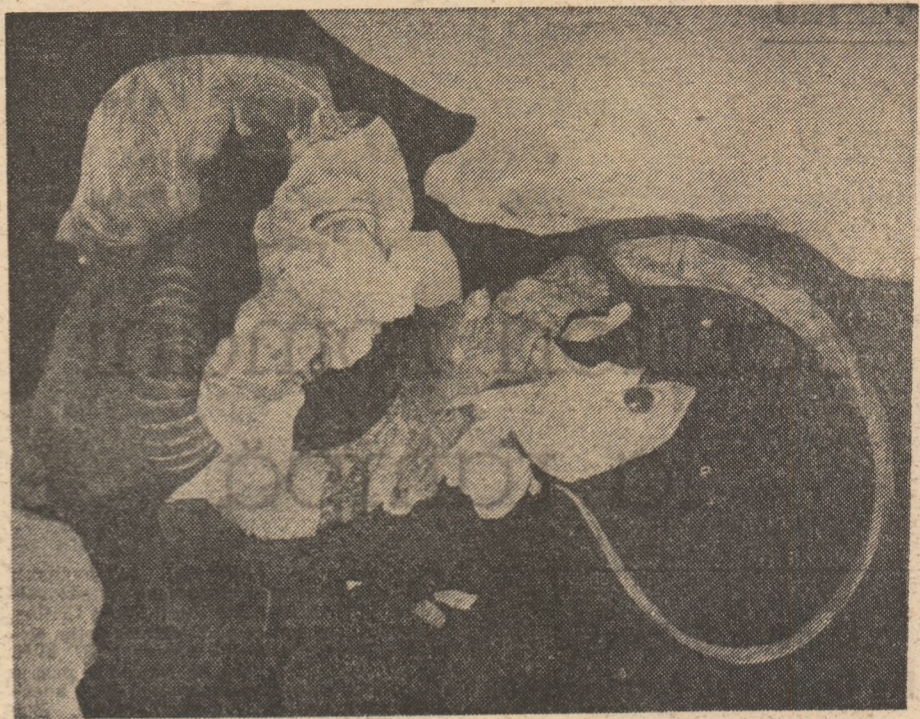
Nu termină bine aceste cuvinte că toți se năpustiră asupra lui, cu ultimele puteri, îl trîntiră în argilă, îl călcară în picioare, se lăsară cu genunchii pe pieptul lui, cărîndu-i pumni în fața sîlcită. Înainte de-al omori deabinelea unul dintre ei, un fost grăsunel de 14 ani, Kálmán von Andrény (străbunicul său începuse ca traficant de puf, tollas szidó, și sfîrșise ca bancher la Budapesta înobilat de Maria Theresia) începu să tipe: „Idioten! Verfluchte Juden! Genug!” și ei se opriră, privindu-se uluiți cu ochii leșiți din orbite, apoi o luară la fugă și numai micul Kálmán îl ajută pe Ninel să se ridice, îi șterse singele de pe obraz cu obala din bocancul drept și-i spuse că el trebuie să ajungă acasă, să facă o baie și să bea o ceașcă de cafea cu lapte și cozonac. Ninel Goldman plîngea. Nu de durere ci pentru că nu înțelegea nimic, iar Kálmán von Andrény nu-l înțelegea pe el, de ce plînge: scăpaseră cu viață, puteau să se întoarcă acasă, războiul se sfîrșise și erau liberi, le-o spusese și szazados-ul înainte de a fi fost înjunghiat: liberi să creadă ce vor, să spună ce vor, să spere în ce vor, să-și caute fericirea cum vor și unde vor, dar ca să ajungă undeva trebuiau să treacă prin Szekesfehervár; acolo vor găsi un mijloc de transport, mai ales că micul Kalli îl șopti că izbutise — prin ce minuni de abilitate și viclenie? — să ascundă doi thaleri de aur în poponețul său scofilicit.

Prin orașelul pe trei sferturi distrus de ultimele lupte ale celui de-al doilea război mondial, se scurgeau acum șiruri zdrențuroase, purulente și păduchioase de supraviețuitori ai lagărelor de exterminare, schelete în zdrențe vîrgate, soldați unguri piliți jucînd în praful și pleznindu-se peste turecul cizmelor scifilicate, foști SS care-și rupseră literele runice de pe petlițele negre, cazaci de-ai lui Vlasov în uniforme germane, țărani refugiați din calea frontului, întorcîndu-se năcuși spre casele lor părăsite și devastate, țigani cu ochi imenși și oase împungîndu-le pielea murdară, magmă amestecată îmbulzîndu-se spre viața ei dinainte, îngropată sub dărîmături.

DAR... în piața orașelului Szekesfehervár se instalase o comisie militară specială sovietică, formată din patru „starseileitananți” beți și stropiți cu parfum din cap pînă-n picioare, purtînd cîte două și trei ocașuri la încheietura mîinii. Li se comunicase dela eșalonul superior că efectivul planificat de prizonieri ai Diviziei de Gardă nu fusese completat pînă în momentul capitulării necondiționate a inamicului și, conform acestui ordin, tinerii ofitieri tolăniți în fotoliile confortabile ale episcopiei catolice din localitate, alegeau prizonieri de război, la întimplare, din riul uman ce se scurgea prin fața lor schiopătînd, scuipînd sînge sau defecîndu-se lichid. Nu-și mai încăpeau în piele: rămăseseră vii în mod cu totul inexplicabil din lupte grele unde mii de infanteriști năcuși de spirt erau trimiși să astupe cîte un cuib de mitralieră singuratic, deoarece nu fusese timp să vină artileria; scăpaseră din anchețele „Smers”-ului, serviciul de contra spionaj al armatei roșii care vedea spioni și diversioniști în fiecare ostaș sau ofițer întors nevătămat dintr-un atac frontal; erau — în sfîrșit — stăpîni, barini, pe viața, rachiul și muierile învingătorilor și astfel, tolăniți în fotoliile cu steme nobiliare pe spătarul înalt și sculptat, priveau ca printr-o ceață roză curgerea turmei compacte de supraviețuitori din cealaltă tabără și întinzînd mina și glumind alegeau „prizonieri de război”, completînd astfel numărul de trofee umane, repartizat de Marele Cartier General fiecărei unități victorioase.

Intrucît natura, existența, lumea materială într-un cuvînt este factorul primordial, iar conștiința, gîndirea și corolarul imediat al acesteia, logica, factorul secund, derivat, este normal ca Ninel Goldman și lingă el un rescapat de la Auschwitz, murind pe picioare, să fi fost arătați cu degetul, scoși din rînduri de niște ostași ciuvași, kirkizi sau cecenii și duși între baionete la școala din Szekesfehervár, unde se găseau deja vreo două-trei mii de asemenea „voennopolnii” îngrămădiți în clasele pe pereții cărora mai atîrnau încă portretele oficiale ale Regentului Horthy și ale dictatorului Szálassy. Noii veniți fură înghesuiți pe scara de ciment dintre cele două etaje. Timpul de detenție al fiecăruia se putea deduce după grămăjoara de căcat propriu pe care era nevoit să șadă, urina, conform legilor fizicii lichidelor scurgîndu-se în jos și după gradul de nepăsare blegoasă. După cîteva zile de sezut ghemuit pe scările împuțite, cînd îi se oferă să te poți întinde cîteva minute pe balustrada lată a scării, în schimbul inelului conjugal, al unui medalion sau a ceva bani scăpați nu se știe cum din nenumăratele percheziții prin care al trecut și ești asigurat că doi gălgani, un kapo de la Dachau și un hot de cai din Allföld, care pusese stăpînire pe această balustradă, te vor ține bine, unul de cap și celălalt de picioare, ca să nu te rostogolești de acolo, nu accepți recunoscător și nu le mulțumești celor doi stăpîni ai scării pentru gentilețea lor atît de rară în aceste vremuri nebune? Ninel Goldman însă nu avea nici inel, nici medalion, nici un napoleon ascuns în anus, așa că rămase — cit timp? N-a știut-o niciodată, — încovrigat pe treptele împuțite pînă cînd toți fură scoși, în strigăte guturale, afară pe pusta popotită de un soare orbitor. Se înșurară pe un singur rînd, nesfîrșit, clătîndu-se și o doctoriță-maior, cu sîni de piatră întinzîndu-i tunica apretată, le ordonă printr-un interpret slovac să-și lase jos pantalonii cu o mîină și cu cealaltă să-și ridice poala cămășii și cu o crenguță de salcîm le scormoni pîrul pubian, să vadă dacă n-au pădunchi. Apoi apără un ofițer superior și arătîndu-le cu un gest scurt, energic, un arbore cojit de schije la vreo două sute de metri, ordonă ca bolnavii foarte gravi să alerge pînă acolo. Planificarea prevedea, în spirit umanist și un număr de bolnavi gravi, netransportabili. Aceștia urmau să fie internați într-un spital de campanie, pînă la completa însănătoșire. Cum o vizită medicală a miilor de prizonieri era cu neputință, s-a ajuns în mod firesc la soluția cursei spre acel pom, unde un sanitar îi număra pe primii gravi bolnavi, cei mai iuți de picior, îi imbarca într-un camion și-i preda la cel mai apropiat spital. Ingenioasa soluție era cunoscută. Cel care pricepea ceva rusește nu așteptară traducerea fantezistă a slovacului, ci o luară la fugă lovîndu-se, călcîndu-se în picioare, fiecare încercînd să-l înhațe pe cel dinaintea lui și să-l tragă din cale, să ajungă el primul la pom și de aici la spital unde, conform aceleiași planificări unice, trebuia să fie ajutat să se întrezeze, chiar dacă era sănătos tun și de unde, în orice caz, se putea fugi mai ușor decît din convoiul hărăzit Orientului Îndepărtat. Ninel Goldman, s-a mai spus, știa destul de curățel rusește, dar ar fi considerat o ticăloșie s-o rupă la fugă spre arborele jupuit de schije, pentru că nu se simțea grav bolnav.

Prin urmare se trezi aliniat într-o coloană cu destinația Magadan, Kolima sau Vorkuta, alături de un chelner ceh care nu înțelegea nimic și de un ucrainean vlasovist care înțelegea totul, dar nu-l mai pása. În timp ce coloana foarte subțire a „prizonierilor de război” se țira spre Nord, păzită în cap și în coadă de cîte un călăreț mongol beat, alături de ei, frecîndu-se de ei, aproape amestecîndu-se cu ei, se scurgea în sens opus, spre libertate, fluviul compact și fremătător al celorlalți, foști honvezii, SS-iști, burjuii, preoți, țigani, evrei, muieri dez-

RODICA PETRESCU : Ritual de invizibilitate

mățate, copii cu pleoapele mîncate de muște, asupra cărora nu se ațintise degetul selectiv al vreunui din tinerii ofitieri sovietici în piața mare din Szekesfehervár. Sleit cu desăvîrșire de foame, sete, diaree și nesomn, Ninel Goldman nu mai era în stare să-și dea seama că un singur pas hotărît la dreapta, l-ar fi trecut în mulțimea anonimă și viermuștoare a celor ce plecau acasă. În creierul lui înceșoșat stăruia convingerea că orice gest individualist, izvornit din egoism mic-burghez pune în primejdie soarta „colectivului” din care nu cunoștea pe nimeni. Și atunci avu halucinația care, mult mai tirziu și după alte peripeții spirituale, făcu din el și pentru todeauna un pragmatic: auzi brusc vocea tatălui său, ordonîndu-l: „Șterge-o! Evadează!” Dar cum? Se decise să se înalte în aer și să rămîină acolo, tulpilat în vreu nor, pînă va trece călărețul-gardian care încheia coloana. Dar dacă acesta, ridicînd întimplător ochii îl va vedea și-l va doborî ca pe un fazan? Era mai bine să-și sape repede-repede o groapă îngustă și adîncă, să se ghemulască în ea și să-l lase pe ceilalți să treacă peste el. Pe urmă nu mai știu nimic, decît că e destul să vrea și poate să facă orice. Dacă în nenumăratele sale biografii ulterioare ar fi scris sincer tot ce-și amintea din aceste zile, luni sau ani (dar el scria: „Îmi datorze viața, ca atîția alții, ca noi toți, glorioasei Armate Sovietice eliberatoare”) n-ar fi putut stabili momentul cînd, trecînd peste un pod, să-ri se peste balustrada putredă în apa morcîroasă și repede, într-un pic de tresărire, Sentinela călare dormea în șaua de lemn, după ce borise copios pe pieptii rubăștii peste ordine și medalii și nu văzu nimic. Mai tirziu, constatînd că nu are efectivul complet înhăță un fost partizan sîrb de-al lui Tito și după ce-i dădu vreo două paturi de pușcă în gură, să nu se mai obrăznicească, îl viri în rîndurile prizonierilor de război, urmînd să reconstruiască ceea ce distruseră naștii pe pămîntul sovietic.

NINEL Goldman se trezi noaptea, ud, amorțit și plin de lipitori. Porni blociorînd în susul apei. Nu-l trecea de briu. Citise undeva că prin apă dulcii nu pot lua mirosul fugarului și în ameteala lui se considera destul de important să pe urmele lui să fie trimiși cîini lupi sovietici, dresați a-nume ca să prindă pe tinerii evrei îmbrăcați în uniforme militare ungurești, scoase de pe morți, găurite și pline de sînge uscat. Cînd socoti că a pus destulă distanță între el și Siberia, leși pe un drumecag ce părea de argînt în zorii lăptoși și cu simțurile ascuțite pînă la durere, desluși un scrițînt prelung de osii neune. Se pregătea s-o ia la fugă, desi știa că după cîteva pași s-ar fi prăbușit definitiv, cînd auzi o voce singuratică și tărăgănată, răfîndu-se cu destinul: „Cînd s-o împărțit norocul / Fost-am io trimis la lucru. / La unii le-o dat cu caru’ / Mie mi-o dat cu păharu’ / și strîgînd din răspuțeri „Sunt român! Sunt român!” alergă împleticîndu-se pînă acolo. Era o coloană hipo-tractată de Vinători de Munte care se întorcea din Tatra. Îi luară cu ei și la primul popas sanitarul îl puse să arunce uniforma de honved, se miră de dungile vinete și parralele de pe spatele lui. „Bestiile fasciste!” scriși Ninel Goldman. Primi o uniformă românească găurită de glonț și pătată de sînge uscat și un sergent mic și negricios, cu numele ciudat de Saptetrafă, îl trecu în subzistență. Locotenentul, decorat cu Mihai Viteazul, acceptă istoria voit incurcată a lui Ninel, nu din delicatete, ci din oboseală și indiferență și astfel, dormînd tot timpul cu oasele bătucite în hurdacăturile căruței militare, făcu drumul spre casă, unde nu-l aștepta nimeni. Uneori urla în somn, „Ia jidi! Ia kommunist!” dar ostașii din căruță erau sleiți de cinci ani de război; sforăiau și gemeau mai departe. O singură dată, într-o noapte cu cer instelat — se apropia vara — Ninel se destepă din somnia lui cleioasă și fu cît pe ce să se amestece în discuțiile soldaților, dar o frică rușinoasă și nedemnă îl oprî, în-

tr-atîta îi marcaseră pătania cu urmașii „armatei de cavalerie” a lui Budionnii, atît de romantic descrisă de subtilul prozator Isaak Babel, împușcat ca spion prin 1941.

Vinătorii de Munte vorbeau de reforma agrară făgăduită de comunisti. Își făceau planuri amănunțite cum vor munci bucata de pămînt, ce vor semăna, cum vor aștepta să se scumpească grînele și abia atunci vor începe să le scoată pe piață. Nu era prea frumos lucru, dar aveau nevoie de mulți băneli să-și repare acoperșurile caselor, să desfundे fîntina, să cumpere o vitelușă pentru lapte și mai tirziu, cu ajutorul lui Dumnezeu, un căluț. Dacă o să aibă pămînt destul, toate vor intra pe făgașul lor.

— Fusesi căreva în Rusia? se auzi vocea sergentului Saptetrafă.

— Eu! zise unul.

— Și taci?

— Tac, ce p... mamii să fac?

— Păi să le spui tolocarilor ăstora că și „acolo” la început tovarisii a dat pămînt țărănilor și p-ormă l-a luatără înapoi, de i-a învălmășit în colhoz.

Toți începură să rîdă.

— Don’ sergent, lăsați-vă, bre, dă cloace! Cum, doamne apără, să-mi dea mie pămînt și apoi să vină să mi-l ia tot ăia care mi l-a dat? Alții, poate, nu zic, da’ tot ăia? Aiurea! Își împine unul în lumina focului fața lată, bărboasă.

— În primu’ și primu’ rînd, pămîntu’ ăsta nu ni-l dă comunistii, ce ni-l dă domnu’ doplor... auzi, mă? Doplor! Pătru Groza care are și el moșie la Băcia în Idoara și știe ce-i aia pămînt l, sări altul, cu logică de ardelean.

— S’teți proști, zise sergentul Saptetrafă și scuipă în foc. Păcat, bă, că ăia care știe cum stă lucrurile a rămas să ingrase pămîntu’ în Caucaz, la Nalcik!

Fură cit pe ce să se încalere și Ninel, ghemuit sub un maldăr de mantale, avu științifică revelație că sursa tuturor rezelor este proprietatea. Pînă și atitudinea cazacilor roșii în problema națională, atît de clar și de limpede lămurită de tovarășul Stalin, își avea rădăcina tot în nefericitul simț de proprietate: cine știe ce activist de partid, de origine evreiască pe deasupra, nu avusese destul tact bolșevic, se lăsase amestecat de pe urma succeselor și nemulțumise cîteva proletari agricoli în glorioasa perioadă a înflințării colhozurilor, care au asigurat agriculturii sovietice primul loc în lume, au aprovizionat în timpul războiului, cu toate pierderile teritoriale temporare, invincibila Armată Roșie, nepobedimă, și populația din spatele frontului, iar de acum înainte va hrăni, în spirit tovarășesc, stalinist, întreaga Europă infometată. Se puteau obține asemenea rezultate magnifice pe niște minuscule loturi individuale, lucrate cu o vacă costelivă ori cu o mirtoagă de cal? Nu, nu se puteau obține. Făcînd aceste raționamente, din păcate nu atît de limpede pentru toată lumea, Ninel simțea ogîndu-se, cît de cît, rana sufletească lăsată de nașgalele eliberatorilor. N-avea însă rost să încerce să-l lămurească pe acești ostași, niște țărani simpli cu suflete bune, de copii, dar robi ai mitului micii proprietăți despre care Lenin spusese că naste capitalism ceas de ceas, în proporție de masă, iar capitalismul naste monștri ca nazismul și ca... Nu! Nu avea dreptul să facă asemenea comparație mirșavă, să generalizeze, fals și subiectiv, o întimplare nesemnificativă, necaracteristică pentru înalta cultură a cuceritorilor Berlinului.

Și în această dispoziție sufletească, mai împăcată cu absurditățile vizibile dar neconcludente ale existenței, se despărți de Vinătorii de Munte; aceștia îi dădură, să aibă, un sac de piine cazonă și conserve de carne de porc, captură de la nemți, și Ninel, pradă unei subite înduioșări mic-burgheze, le făcu semn cu mina, multă vreme, în timp ce căruțele lor militare îi deuceau, scîrțînd din roti, alene, spre soarta lor vremelnică de mici producători individuali.

(Fragmente din romanul „Cap sau pătjură”).

Scriitori români la rampă

Dumitru Solomon: De ce a fost condamnat SOCRATE?

NICOLAE SCARLAT e regizorul care a pus în scenă cele mai multe piese românești, în ultimele două stagii. Spre deosebire de confrăți de-ai săi care nu le caută, el le găsește. Acum a montat la Iași *Sostrate*; autorul, Dumitru Solomon, a așteptat aproape 25 de ani să-și vadă piesa pe scenă, timp în care mai multă lume îl asigura că e o scriere valoroasă, având „un stil firesc și alert al inteligenței și seculului intelectual”, autorul „izbutind ca puțin alții să fie incisiv fără să-și piardă umorul, buna dispoziție cordială, serios fără ostentativitate seriozității, pasionat de probleme și grav fără să cedeze din farmec” (Lucian Raicu, 1984), piesa reprezentând „o viziune foarte actuală asupra sfîrșitului marelui filosof, de fapt o travestire în vestimentația oferită de datele unui mit (...) Finalul e zguduitor” (Mercea Iorgulescu, 1970), „marea ei virtute” fiind „de a atrage atenția asupra povestirii prostiei, relei credințe, a superficialității, asupra pericolului manifestării lor orchestrate de întimplare, de intrigant sau de obtuzitate” (Virgil Brădăceanu, 1977), ea redeschizind cazul *Sostrate* „pentru a se rediscuta, prin personajul dramatic, admirabil configurat, implicațiile grave (...) aducându-se un elogiu curajului civic al omului autentic și plener” (semnatarul acestor rânduri, 1975).

Teatrul Național din Iași nu e din acelea care declară „să ni se aducă o piesă românească foarte bună și o jucăm, dar noi, deocamdată, n-am observat că ar exista asemenea piesă”, ci a adus el, pe glorioasă sa scenă, comedii și drame originale, jucând lucrarea de care pomeneam, de asemenea, o piesă inedită de Matei Vișniec, mai anunțând pe curînd *Prostia* sub clar de lună de Teodor Mazilu. I-a dat acum tot sprijinul regizorului ca să monteze cu anvergura cuvenită, dispunînd de majoritatea trupei și de figurația necesară, un spectacol bogat, într-o modernitate relevantă pentru generalitatea și rezistența în timp a operei literare.

S-a obținut o reprezentare simplă și clară. Actualizarea vestimentației în cazul unor personaje detestabile și acuzatorii filosofului, Meletos și Lycon) surprinde, după cum șocant e și amestecul acesteia cu costume pompoase ale anticității (Alcibiade), sau cu unele de mare eleganță, în albul lor lăptos, ostentativ, ale tiranilor Critias și Haricle. Printre ele, mantaua cenușie, zdrențuită, vesnică a lui Socrate și sandalele sale cu tălpi de lemn produc un contrast puternic și reliefează personajul atît în piață, printre negustori, sau în multime, cit și în pritanau, ori între bine-dispuși vizitatori din vaporosul iatac al curtezanei Teodota. Sochează, cel puțin într-o parte a montării, — scenografiat și inventat, învenit (un zid, apoi citeva tarabe, un pat într-o încăpere, un rond de lumină selenară pentru întîlnirea presupusă dintre filosof și comedialogul Aristofan), prezența afișelor rupte, a ziarelor citite cu neșă de cetățeni, a microfonului din fața judecătorilor, a indivizilor cu ochelari negri, aducîndu-se astfel, intruciva forțat, acțiunea în zilele noastre. Dar, după o vreme, aceste inserții de cotidianitate cu-noscute, săvîrșite altminteri acrobatic de regizor și de talentata scenografă Rodica Arghir, nu par a mai distona.

E un mod posibil de a revela miezul parabolei. Căci nu pentru reconstituire biografică a scris, ceea ce a scris, D. Solomon, ci pentru a sugera analogii contemporane și a avertiza. Există, firește, și un aspect documentar, în intrigă fiind implicate personaje atestate: Socrate din Atena (470—399) cel mai mare gînditor al lumii antice, condamnat la moarte pentru că nu respecta zeii, introduce divinități noi și corupe tineretul; Platon; Anti-

stene cinicul; Alcibiade, extravagant, sfidător și versutul aristocrat, viteaz soldat și abil strateg, îns duplicitar; Critias, filosof, tiran feroce; Xantipo, soția circosă și tandră a lui Socrate; și alții. Se fac referiri la, ori se reproduc pasaje din dialogurile platonice și din anecdotele relatate de Diogene Laertius. Dar în țestura atît de incisivă a subiectului, ce cuprinde fapte și ipoteze, date istorice și dubii asupra credibilității reale ale dramei autentice, fîcții încântătoare și poetice confluențe se întesău, ca un fir de aur, un șarț înalt. În confruntarea dintre puterea gîndirii și gîndirea puterii autoritare și marginală, omul cinos și bun e lăvins; intelectualul de gîndire liberă și rațională, ce aplică valorile spirituale și adevărul morale, e îngustă și înținat; înroia lui scînteiește pătorește în fața neadmirării generale, a relei credințe, a delatării ostilă, e albit și se ascunde; canălele dearmatei mai lenne pe cel cinos și drept, pe dezinteresat; iar pînă la sub semnul îndolei, prin cucerire frantă, tot ce pare fixat definitiv, credințele în noi, în idoli, în felișori, în fraze oficiale, în statuete, omul e omul. Ucis în chip democratic — pecețenăz autotel — prin roșul masiv al judecătorice și consiliare populare.

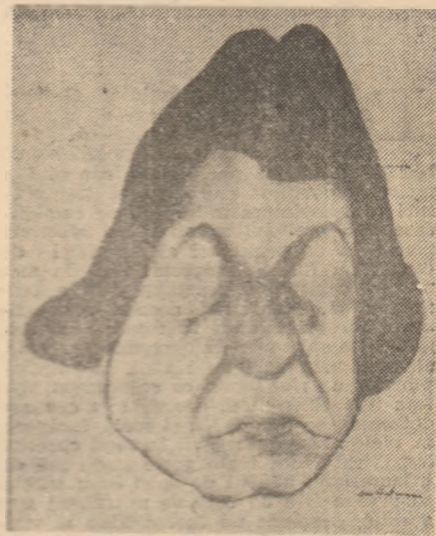
Deopotrivă, însă, în spectacol e marșă, cu distincție, victoria în eternitate a ideilor. Socrate a murit, respectînd legea prin care era osîndit; s-ar fi putut salva. S-a stins dezamăgit și îndurerat: statul apără legea prin fîcțidegi, iar comedia îl sancționează extrem din neînțelegere. După ce e pierit, atenienii i-au alungat din cetate pe acuzatori, pe unul l-au condamnat la moarte, iar marelui nedreptățit i-au ridicat, în semn de cinste, o statuie de bronz în locul de cîrmă. Cugetările sale au intrat în vechicie spre gloria cetății ce-l exilase din viața ei. „Viața e filosofie trăită” reflectează scriitorul, îngînditor. Și murit — am putea adăuga.

Datorită interpretării echilibrice și inteligente a evoluției de către Constantin Popa, — mediativ, contemplativ, gîndind avos și acționînd tenace — se poate urmări rolul veritabil al personalității în formarea unei opinii publice, în penetrarea unor adevăruri noi; prin jocul cumpănit și spiritual se explică farmecul ce-l poate exercita exercițiul filosofic. Iar prin histonismul filosofului (punctat cu măsură), se limarește, carecum și unul din argumentele popularității sale. Tot datorită modulațiilor interpretative ale actorului devine explicită colanșura dramatică dintre ideile personajului și realitățile potrivite.

Adversarii, cruzi, intruchipări exacte și fără echivoc de Liviu Mănușu și Florin Măroa, apoi consiliarii cetății, excoțorii de subînțarare cotidiană a adevărului lor — unul încheșnat și vokal (Sergiu Tudose, atotul la amuse, valorind cu rafinament sporizat), celălalt agresiv și bătăresc (Dan Achișoș, succedent la cinism, tranșant) semnifică răsul din universul acțiunii. Labara întesănată a contrarietății. În sentimentalitate, acumată a certăreții Xantipo (Violeta Popescu), în omnia bătrînească a temăderucii notabilă sugerată de Petru Ciubotaru), în nobelea discipolului tînăr Platon (Adriana Păduraru), sau în admirativa colorată subtil de cupiditate feminină, a Teodotei (excelentă schiță de curtezană — Mihaela Arsenescu-Werner), în prietenia pentru filosof a unor cunoscuți și necunoscuți e partea luminoasă a aceluiași univers. Momentul întîlnirii lui Socrate cu Aristofan, (crochiu captivant al lui Teofil Vițu, scenă emoționant cumpusă) înfățișează o clipă de înfruntare bărbătească, deschisă și lipsită de patimă.

Majoritatea interpretelor au fructificat imaginativă însirare a peripețiilor, originalitatea tratării lor, naturaletă replicilor și mai ales teatralitatea textului, orchestrația satirică și arpeggiul tragic al piesei.

Nu cred că regizorul a fost inspirat în dichotomizarea taberelor ce se înfruntă (pe scenă și — în mod neadecvat — în sală). Lucrurile nu sint atît de net delimitate în piesă (și n-au fost nici în realitate istorică). De altfel, impresia pe care o lasă acest tip de divergență instrumentată fățis, e mată. Unele personaje mărunte au apariții neglijente. Secvențialitatea rapidă a unor episoade cu desfășurare prea laconică (și în text), li stînjonește vizibil pe cite un actor. Spectacolul e, în genere, fluent și atrăgător în substanțialitatea sa. O biruință artistică a trupei ieșene, care-l și recompensează pe autor pentru îndelungata lui a-dăstare cu această piesă — interzisă de fosta oficialitate culturală — așteptare viețuită cu resemnare... socratică.

Actori ieșeni văzuți de pictorul Dan Hatmanu: Constantin Popa; Emil Coșeriu (Din colecția Muzeului Literaturii Române din Iași)

Urmuz a devenit dramaturg!

CINE ar fi crezut că romanul „în patru părți” al lui Demetru Dem. Demetrescu-Buzău, *Pînă și Stamate*, proza burlescă *Ismail și Turnavitu* și fabula năzdrăvană a aceluiași ar putea fi topite într-o alcătuire scenică? E literatură suprarrealistă, produsă de un parodist cu simț enorm al comicalului, unul din „bufonii de prea multă inteligență plastică, din marii sensibili schimonosiți, ascuțiți de inteligență, pitoreși în expresie” (G. Călinescu). Compunînd pastice de ridiculare a academismului și conventionalismului, pentru a-și dista frași și surorile — ca altădată Alfred Jarry, ce voia doar să-și amuze colegii de liceu — a intrat binișor în istoria literaturii ca inițial suprarrealist român, cu epigonatul de Urmuz. Ce a generat, cu timpul, și un adjectiv.

O legătură a sa cu teatrul a existat: pretenția cu actorul și dramaturgul G. Caprea (vezi amintirile acestuia, dezbătute ca Urmuz e unul din personajele *Capela de răsărit*). Dar în ceea ce a rămas de la fantasticul autor — chiar dacă e probabil că el și-a inoculat lui Ciprian Gogul comicul absurd” (Ov. S. Crobăneanu), — nu e nici un semn de dramaticitate, măcar ca intenție.

Iată însă că literatura sa a fost adaptată scenic și tocmai într-un teatru foarte propice fantasmagoriilor transformiste, metamorfozelor rezeși și năstrușnice, corporalizării asociațiilor bizare de elemente din regnuri diferite: teatrul marionetelor. Cătălina Buzoianu, care și-a creat și altădată scenarii proprii, adevize total la concepția ei spectaculară, precum pielea de carne, a creat acum dacă nu o piesă, un libret ce dă osatură dramaturgiei unui spectacol pe cit de ciudat pe atît de atractiv, pe alocuri chiar fermecător.

Cădătenia consistă în schimbarea geneologică. Lectura prozelor urmuziene încă e un amuzament copios. Vizionarea reprezentărilor de la „Tăndărică” însoțită însă un sentiment tragic, deși momentele ilariante nu lipsesc. Conceptul pe trei palere, montarea se focalizează pe un caz: un nebun internat într-un spital de alienați, unde e brutalizat sâlbatic pentru moștele sale extravagante, mai ales verbale, și canădele-i; jocuri de-a mistificarea personalului de azil. Ne găsim — datorită extraordinarei viziuni regizorale, mediativă și memorabilă — contrast de decor — de la Nicolae Stancu (ascunzături, neșteptate tancieri, puhave făpturi a-bracadabrante, ce devin uneori monstruoase) și umor, din păpuși, ingenios fluente pentru a-și modifica mereu configurația — într-un coborîș, teribil „Salon nr. 6”. Datorită unui interpret inteligent și cultivat, actor de certitudine, dinamic, Dan Paric, eroul are o gamă de trăiri comică ce se rescrie dramatic, de mare înținare și de apreciazabilă finețe. Gradarea procesabilității implicite e realizată într-o cadență cit se poate de potrivită. Personajul, asemănat aminteste, prin fantezia morbidă și tristețile nemărturisite, de Jarașul unui nebun, al lui Gogol.

Păpușari îndeminatici, unii cu simț artistic mai pronunțat, alții mai artizanali, ori mai puțin pregătiți pentru a face artă dramatică (nu păpușarie) — Decebal Marin, Sara Dan, Rodica Dobre, Claudia Duminiță, Angela Filipescu, Paul Ionescu, Florentina Tănase, Valentina Tomescu — manipulează meșteșugit marionete complicate. Trec iute de la una la alta, le combină și le desfac. Dau o noștimă consistentă unor elemente abstracte. Creează o surprinzătoare tipologie marionetică, antropomorfizînd obiecte delușite sau forme neidentificabile la prima vedere, silindule-le la serpuiri, izbucniri, pînde, retracții, apropieri, frisoane, împotriviri, acceptări, într-o mișcare continuă, impenabil ritmată, ca într-o suită de dansuri exotice ale unor ființe supranaturale.

Cătălina Buzoianu a organizat scenle cu brio acest melanj de actorie, pantomimă, păpuși, decoruri vii, muzică stranie, puternic atmosferizantă și caracteris-

tică prin excelență în policromia ei și în eufoniile-i enigmatice (Liviu Dănceanu). A dat coerență deplină întregului.

Sigur, e într-un fel, o operă scenică suprarrealistă. Dar n-am găsit noi înțelesuri într-o reprezentare dramatică sui-generis a farsei atît de absurde a lui Jarry, *Ubu?* Și încă ce înțelesuri istorice! *Urmuz-dialoguri* e o tentativă experimentală reușită de ordonare a unui material dispers (ori aparent astfel — cine știe?) pe o idee de opresiune caricaturală dar atroce ce determină tragedia unor non-culpabili. E un sens izvorit din întîmplări ale veacului. Nu l-a gîndit Urmuz; l-a inventat spectacolul acesta ce incintă și tulbură. E taina uimitoare a artei. Arta teatrului nici nu poate trăi fără noimă. Ea încearcă totdeauna să-și orînduiască faptele de creație pe un sens focalizator de rezonanță actuală pe care îl socotea și pune către spectator. Ex-presivitatea e subsumată acestui sens. În cazul de față, în chip scinteiilor.

Călătoria lui Matei Vișniec în ȚARA LUI GUFU

UN BASM seducător prin poezie, imaginație și satiră implicită, *Țara lui Gufu*, de Matei Vișniec, țese la rampa Teatrului „Ion Creangă” într-o reprezentare simpatcă. Nu atît de voioasă cit era de așteptat, dar destul de îngrijită, așezată pe simetrii plastice agreabile.

Mihai Lungeanu a izbutit să convingă de frumusețea poveștii acesteia desupra o țară a orbilor, proști, lacomi și deduși, terorizați de un împărat căpăținos, și unde un Văzător îi învață, curajos, să redescopere lumina și culorile, să fie veseli și omenoși. A izbutit cu o echipă a teatrului „B.P. Hasdeu” din Cahul. Curios, acum, aici reușește mai puțin, deși dispune de o trupă profesionistă, cu mulți tineri și de mijloacele scenice necesare. Cam funinginos și cam rece, vag demonstrativ, divulgînd mai repede decît trebuia resorturile miracolelor și negli-jînd savoarea limbajului, reprezentăția produce, totuși, nu puțin satisfacție copiilor. Și oarecare incertitudine maturilor. Alegoriile se cer gustate cu încetul, nu dezghicocate frugal și iute.

Vișniec se dovedește din nou, aici, constructor talentat de povestiri dramatice — pe care le compune cu stringență — poet cu aripi mari, umorist grațios. Accentul satiric e ascuțit de aluzii străvezii la totalitarism. Fantezia lexicală trece, dezlănțuită, prin mustoase invenții și caricări. Numirile sint foarte hazoase, cu repetate somări ale spectatorului la un soi de onomanție, tehnică de ghicire a ceea ce vor să zică aceste nume și denumiri. E și glumeață parodie folclorică, din cînd în cînd.

Ștefan Mares (Gufu) are scenicitate și îndestulător spirit. Claudia Cărmămidă-Revnă (Iola) joacă plăcut, cu un farmec stins. Marius Săvescu, Mihai Verbitchi, Tomi Cristin, Gheorghe Petcu, Vasile Nedelcu au citeodată ceea ce e un coleg numea „șarm”. Mai personalizați sint Florin Busuioac, Mirela Busuioac, Ion Arcudeanu (acesta cu un frumos costum-decor, purtat și agitat cu misterul necesar). Muzica originală semnată de Iancu Dumitrescu și Ana Maria Avram se integrează în chip adecvat structurii spectaculare. Decorul și costumele Ancăi Maria Pislaru au tonul epic cerut de factura piesei și pompă.

Se prea poate ca unele din aceste poezii teatrale swiftiene ale lui Vișniec să fie, cîndva, obiect de antologie. Firește, spectacolele ar trebui și ele să le impună ca atare. Nu fac neapărat o comparație, dar *Însir-te mărgărite*, să zicem, a cunoscut mai multe ediții tipărite după premiera teatrală de succes de la începutul veacului, care s-a făptuit însă după manuscris. E drept că *Țara lui Gufu* s-a și tipărit, de curînd, fiind recenzată călduros de critica literară (vezi și cronica lui Alex. Ștefănescu, în „România literară”). Totuși, pieselele le consacra nu edițiile, ci scena.

Valentin Silvestru

În absența lui Don Quijote

PEDRO ALMODOVAR — regizorul cel mai cunoscut în lume al tinărilor „cinești spanioli din anii '80” — recunoaște: „Încă de când lucram la Telefoane uram telefonul”. Un telefon care nu sună, deși aștepti cu sufletul la gură să sune, este, explică regizorul (autodidact, fost, printre altele, și lucrător la Compania Telefonică Spaniolă), un barbar instrument de tortură... O femeie abandonată așteaptă cu o disperare frenetică un telefon de la aman-tul care nu vrea explicații, nici nu vrea s-o mai vadă, vrea doar să-și ia valiza și să plece — o altă femeie, o altă ne-gansă. Iată deci simburile dramatice ale comediei Femeie în pragul unei crize de nervi, un film care nu e de povestit ci de văzut, și pe care l-am dorit intrat în repertoriul nostru curent.

O performanță a lui Almodovar: a-malgamarea perfectă a succesului de (mare) public cu succesul de critică (filmul a fost distins, printre altele, cu Oscarul pentru cel mai bun film străin, și cu Premiul pentru cel mai bun scenariu la Festivalul de la Veneția, 1986). Toti comentarii au căzut de acord: un umor coroziv, tipic spaniol, un toms cuceritor, o privire originală.

Punctul de plecare al scenariului, declarat de regizor: Vocea umană, celebrul monolog dramatic al lui Cocteau: zbaterea — ultimă — între viață și moarte a unei femei care nu poate trece peste socul despărțirii de un iubit monstruos de egoist, dar mereu iubit. După piesa lui Cocteau s-au făcut, în timp, o serie de filme, partitura s-a dovedit tentantă pentru multe actrițe, de la Anna Magnani la Ornella Muti. Dacă Almodovar nu și-ar fi mărturisit sursa de inspirație, nimeni nu s-ar mai fi gândit la Cocteau, pentru că filmul evoluează pe cu totul alt drum, drumul unei comedii și sănătoase și sofisticate, care își trage seva dintr-un contrast paradoxal între situațiile „delirante” și modul impecabil în care personajele le iau în serios (fără pic de accent parodic).

Cu o inteligență scăpărătoare, autorul leagă și dezleagă (ca să lege imediat, din nou, și mai strâns), firele unei povești „minore”: primele 48 de ore din viața unei femei abandonate. Regizorul are harul de a conferi fiecărui detaliu — semnificație, și fiecărui personaj — statura unui „tip”. În rolul principal, al unei actrițe specializate în reclame și dublaje: Carmen Maura — o prezentă tonică, generoasă, mereu dezlănțită (când destruc-tiv, când constructiv), de o splendidă naturaletă în excentricitate. La etajul șapte, unde actrița din film crește, pe o terasă, găini, — totul e cuprins de o dezordine galopantă, catastrofele curg în lanț, pa-tul ia foc, ferestrele se sparg, socul de roșii e „adăugit” cu somnifere cât să a-ducă un saur dintr-o înghițitură, pan-toși și discuri zboară peste balcon, tele-foanelor se face praf — tot micul-mare uni-vers domestic intră în rezonanță cu cele — una, două, trei, patru, cinci — femei „în pragul unei crize de nervi”. Marea ironie a regizorului: „În pragul unei cri-ze” se consumă, de fapt, însăși marea criză. Concluzia filmului: „bărbații sînt ceva imposibil de înțeles”. Mai greu de înțeles decît bărbații nu sînt decît femeile!

LA ora cînd apar aceste rînduri, Zilele filmului spaniol sînt în plină desfășurare, la cinematograful „Scala”. Au mai rămas de văzut (dintr-o selecție compusă din șapte titluri, realizate în ultimii ani) încă trei filme. Merită să le vedeti, ele transmit ceva din suflul unei cinematografii de o vitalitate specifică.

Ay, Carmela (în program joi și vineri). Un film care „cheamă” din mai multe puncte de vedere. În primul rînd prin numele regizorului: Carlos Saura (n. 1932), intrat în istoria filmului ca „auto-rul cel mai interesant al cinematografiei spaniole din ultimii ani al franchismu-lui” (cînd, în ciuda presiunii cenzurii, sau datorită presiunii cenzurii, Saura a

Carmen Maura și Antonio Banderas în Femeie în pragul unei crize de nervi

reusit să-și definească un stil — un uni-vers imagistic fantastico-realist de sor-gioze bunueitană —, a reușit să găsească aceea „expresie defurnată”, prin care să spună tot ce avea de spus, chiar și în-tr-o vreme în care multe lucruri nu se puteau spune... În ciuda unor inegalități valorice (și a unor filme mai slabe, rea-lizate după eliberare), opera lui Saura are un loc al ei, bine definit, în marea continuitate artistică spaniolă, în tradi-ția ei romanesc-picturală. Recentul film al lui Saura, din program, (Premiul euro-pean al cinematografilor, 1990), o are în fruntea distribuției tot pe Carmen Mau-ra, actrița cu cea mai ridicată cotă de popularitate a filmului spaniol. Un sub-iect incitant, plin de tîlc: în „36 cifre” actorii care tocmai au prezentat specta-cole, pe front, pentru republicani, cad prizonieri ai franchiștilor; în loc să-î im-puște, adversarii aleg o condamnare

mult mai sadică: aceea de a-î obliga să joace într-un spectacol care să terfe-lească ideile și idealurile republicane...

Familiiile Montayas și Tarantos (prod. 1965), scenariul și regia Vicente Escrivá. (Poate fi văzut simbătă și duminică). Un autor și un film „de public”, Romeo și Julieta într-o lume muzicală, în care cele două familii dușmane sînt două familii de țigani din dulcea Andaluzie.

Don Juan, fantoma mea iubită! (în program săptămîna viitoare, luni și marți). Regia: un experimentat autor al filmului spaniol, Antonio Mercero. O co-medie alunecînd cu grație pe claviatura — contemporană — a obsedantului mit al lui Don Juan. Dacă Don Juan este pre-zent, marele absent al acestor Zile spa-niole rămîne Don Quijote. Poate într-o selecție viitoare...

MUZICA

Cu Ileana Cotrubas

A.H. Iată discul cu Rigoletto dirijat de Carlo Maria Giulini pe care cîntăți rolul Fildel, mai am și Traviata cu Dumnea-voastră în rolul principal, sub conducerea lui Carlos Kleiber, v-am văzut la Glynde-bourne în 1971 (La Calisto de Cavalli), pre-mium și în Flautul fermecat de Mozart la Salzburg — vara lui 1978 —, v-am admirat în Boema la televizor, filmată de la teatrul Covent Garden, așa că sînt în mare măsură la curent cu cariera de primă clasă mon-dială pe care ați făcut-o...

I.C. Sînt totuși cam supărată pe criticii din țară, care nu au relatat, la vremea respectivă, toate acestea.

I.C. În urma unui asemenea reproș, am căutat în cărțile mele și în Orizonturi mu-sicale, la pag. 277, reproducînd un articol publicat în „România literară” din 14 sep-tembrie 1978, se comentează spectacolul de la Salzburg cu Flautul, rezultînd că am scris următoarele: „Ileana Cotrubas cre-ionează o Pamina — numai suflul”. Bine-înțeles că ar fi fost firesc să se dea seamă despre succesele pe care le-ați reper-tat peste tot locul de cînd ați plecat, dar în această privință cred că ar trebui să fiți mai supărată pe tot ce s-a întîmplat în România pînă în 1989 decît pe critici...

I.C. Mai bine să trecem la treabă. Ce doriți să mă întrebați?

A.H. Bineînțeles, mai întii despre pe-rioda studiilor din țară.

I.C. Am învățat mai întii cu Eugenia E-finescu, iar la Conservator (acum Aca-de-mia de Muzică din București, n.n.) cu maestrul Constantin Stroeșcu. Îmi aduc a-minte de cea mai productivă perioadă a scolii de cînt românești și subliniez impor-tanța, în educarea mea muzicală, a faptului că am fost solistă a Corului de copii Ra-dio sub conducerea lui Ion Vălcău, un mu-zician deosebit, am luat parte la multe din concertele formației — îmi amintesc de in-terpretarea transcripției celebrului Ave Maria de Schubert — și am fost și de două ori în Germania în această calitate, unde eram la concurență cu corul de copii bul-gar.

A.H. La Operă, îmi amintesc de debutul în rolul copilului Ynyold din Pelléas et Mélisande de Claude Debussy...

I.C. Da; distribuția a fost aleasă de maestrul Mihai Brediceanu, iar îndrumă-riile de regie le-am primit din partea lui Ginel Teodorescu. La Operă, am mai cîntat rolurile pajiilor Cherubino din Nunta lui Figaro de Mozart și Oscar din Bal-mascat de Verdi, apoi Siebel din Faust de Gounod, am mai cîntat Gilda din Ri-goletto — îmi amintesc de spectacolul cu

Aldo Protti —, Blondchen din Răpirea din serai de Mozart...

A.H. După aceea, ați plecat la Viena la studii, recomandată de scriitorul Alexan-dru Philippide care luase premiul Herder.

I.C. Asta se întîmpla prin 1967—68: con-comitent cu Ionel Pantea care dorea să se specializeze în interpretarea de lied, ora-toriu, Tin însă să subliniez că sînt pri-mordial un produs al scolii românești, care este una din cele mai bune, iar formarea mea s-a impus în cele din urmă. Bineîn-țeles că norocul ioacă un rol, dar orice as-censiune artistică se întemeiază pe calități certe. Am luat Premiul I la concursul din Olanda, de la 's Hertogenbosch în 1965, de asemenea la München, am făcut un tur-neu cu Alberto Erede prin Olanda, cîntînd unul din băieții Flautului fermecat de Mo-zart, am cîntat Mélisande sub conducerea lui John Fritchard în 1969. Un rol deosebit l-a avut apariția de la Frankfurt în 1978, unde am fost apreciată de maestrul Chris-toph von Dohnányi. Nu se poate spune, însă, că sînt creația vreunui mare dirijor. Pentru mine au contat foarte mult indrumările regizorale ale maestrului Jean Rin-zescu, l-am mai apucat pe Panait Victor Cottescu, m-a mai ajutat Eugen Gropșeanu, să nu uităm că România a avut gene-rații de mari regizori de operă. Pot spune că învățătura de care m-am bucurat în țară a fost de nivel mare. Șansa contează, de-sigur, dar hotărîtoare sînt seriozitatea, pasiunea pentru profesie și respectul mun-cii. Pot spune că asemenea calități m-au propulsat. M-a ajutat, nu uit, anturajul foarte înalt de care m-am bucurat. Să nu omitem că am cîntat cu mari artiști ca Lu-ciano Pavarotti, Placido Domingo, José Carreras, Giacomo Aragall, Jon Vickers, ceea ce reprezintă un continuu stimulent, un factor important de propagare.

A.H. Ce părere aveți despre viitorul spec-tacolului de operă? Îmi aduc aminte că am văzut montări ale lui Zeffirelli, de pildă, la Opera de Stat din Viena și că le-am remarcat prin normalitatea lor, adică totul era rezultatul privirii atente a textului și partiturii, în Don Giovanni de Mozart, de pildă...

I.C. Totul se rezolvă cum e mai bine dacă ai personalitatea care să-ți impună personajul și idelle proprii. Cîteodată, re-gizorii tind să devină niște dictatori in-fernali, iar cîntăreții nu se apără cum s-ar cuveni pentru a-și pune în evidență pro-priile calități. Nenorocirea este că majori-tatea regizorilor provin din teatru și unii nu au cunoștințe muzicale și nu iubesc în-deajuns muzica, îmi amintesc, de pildă, că a trebuit, conform contractului, să particip la un spectacol cu Traviata la Zürich —

dar la sfîrșit am ținut un discurs publicu-lui, și mi-am spus părerea, după care acea religie era rușinoasă. Spectacolul fusese cumpărat fără vizionare și discuții de un director neavizat. În genere, nu sînt adepta bunului plac al regizorilor, îmi aduc a-minte că am avut o discuție acerbă cu re-gizorul italian San Just, în legătură cu ro-lul Pamina. Este posibil ca interpretul să-și impună punctul de vedere, dar pentru asta el trebuie să fie pregătit și atunci, dacă are o individualitate puternică, regizorul însuși își va da seama că cel din față nu se va lăsa comandat oricum. Adevărul este că regizorii sînt și ei exasperați de artiști fași, încelori și atunci ajung la concluzia că trebuie să „miste” ceva ca spectacolul să capete un sens și un rost. De asemenea, mă opun din toate puterile inculturii unui anumit public. Trebuie să spun că sînt pentru un public de elită, nu ordinar, lip-sit de criterii și de putere de discernă-mint. Concertele în parcuri sînt cumplite, după părerea mea, cel mult pot ajunge la nivelul unui bun spectacol de circ.

A.H. Dar mult comentati și totuși tu-bitul concert al celor trei tenori — Carre-ras, Domingo, Pavarotti?

I.C. Nu trebuie să uităm și dirijorul, Zu-bin Mehta, care era foarte entuziasat. De-sigur că cei de mai sus sînt mari cîntă-reți, dar asupra întregului spectacol am rezervat mele.

A.H. Vă exprimați asemenea rezerve in-totdeauna cînd nu sînteti de acord cu con-cepția regizorală?

I.C. Bineînțeles. Nu am fost de acord cu o Traviata a lui Zeffirelli, nu trebuie ca Verdi să semene cu o producție oarecare de la Hollywood. La Nice, de pildă, am luat parte la un spectacol cu I Vespri Si-ciliani de Verdi, dirijat de Cristian Badea, un muzician talentat de origine română, dar regia mutase timpul și locul acțiunii în epoca lui Mussolini? Adevărul este că se pierde din ce în ce mai mult interio-rizarea, devenim vulgari în toate domeniile. De ce oare publicul nu se revoltă? Nu este de ajuns o singură voce furioasă pen-tru ca lucrurile să-și revină la marea lor firească. De altfel și dirijorii își fac de multe ori de cap, se scot multe pagini fru-moase în anumite împrejurări, altele se alcătuiesc distribuții total nepotrivite, așa se întîmplă, de pildă, cînd se lansează zeci de versiuni înregistrate ale unor opere de mare popularitate. În general, cînd econo-micul ajunge să primeze asupra esteticului, ne putem aștepta la tot soiul de catastrofe.

A.H. Trebuie abordate toate genurile, de către un cîntăreț?

I.C. Trebuie pornit cu toate genurile, cînd te afli, mai ales, la început de carieră. E-xemple cum sînt Christa Ludwig, Janet Baker, sau mai de curînd un admirabil cîntăreț american, baritonul Thomas Hamp-son, ne arată că poți reuși la fel de bine în lied și în operă dacă ai înzestrarea și pre-gătirea necesară, însă nici specializarea nu este de condamnat.

A.H. Ce părere aveți despre viitorul O-perei noastre, în funcție de existența mul-tor tineri cîntăreți de talent?

I.C. Sînt diferite tinere cîntărețe talen-tate — Claudia Codreanu, Angela Burlacu-Gheorghiu, Ruxandra Donose, Adina Ni-șescu (care au avut succese la diferite con-cursuri), este firesc ca ele să dorească bani și glorie, dar să nu uite că trebuie să cînte și în țară, unde publicul le va îm-brățișa cu căldură și înțelegere și unde vor obține o experiență artistică și umană de neînlocuit. Să nu uităm că avem o mare tradiție în teatrul liric, că spectacolele cum sînt Nunta lui Figaro cu Arta Florescu, Yolanda Mărculescu, Dan Iordăchescu, mai demult încă un Carmen cu Maria Morea-no și Emil Marinescu, Tosca cu Arta Flo-rescu — rămîn memorabile. Personal, nu o pot uita pe Valentina Crețoiu — în Faust și mai cu seamă în Boema, în echipă cu Dinu Bădescu, Șerban Cantian, Nicolae Se-căreanu...

A.H. Se spune că Leonțina Văduva-Clo-banău este eleva dumneavoastră...

I.C. Am ascultat-o la Nice, în Manon de Massenet. Știu că a mai cîntat și pe alte scene prestigioase. Are mari calități, o cu-nosc, dar nu poate fi considerată eleva mea. De altfel, spun tuturor cîntăreților tineri că important este să rămînă permanent în atenția marilor teatre de operă, chemate și mai ales rechemate. De aceea, să deschidă bine ochii la ce contracte semnează, să fie exigente și demne, cu ceilalți dar în primul rînd cu ele însele!

A.H. Să sperăm că sfaturile Dumnea-voastră vor fi aflate și urmate.

Alfred Hoffman

„Aștept telegramele Havas...”

S PRE deosebire de scriitorii, actorii sînt mai îngăduitori cu maestrul lor. La Medalionul consacrat, duminică trecută, Luciei Sturza Bulandra nici unul dintre invitații realizatorilor nu s-a aventurat pe terenul relațiilor, fie și seci, a chipului în care actrița s-a acomodat cu așa numita democrație populară post-belică. Iar dacă invitații, din motive care îi privesc, n-au făcut-o, realizatoarea s-ar fi convenit să încerce. Iar asta nu neapărat pentru a tulbura memoria actriței, ci de dragul adevărului care, plăcut sau neplăcut, trebuie spus. Mă îndoiesc că acest soi de pioase elipse ajută în vreun fel personalităților astfel evocate. Curiozitatea publicului există, oricît de dibaci ar fi ocolite unele subiecte.

Nu știu cită lume s-a uitat marșea trecută, pe 2, la emisiunea despre șansele pe care le are scriitorul tînăr, debutat sau nu, de a se impune la această oră. Cel mai norocos dintre ei a devenit gazetarii. Acest noroc are însă și o parte proastă: de la un moment încolo gazetăria nu-ți mai ajută, ba de obicei mai mult te incurcă, fiindcă ajungi treptat să confunzi călimăriile. Plăcută sau nu, corvoadă pentru unii, chestiune de inclinație naturală pentru alții, gazetăria a fost, în perioada interbelică, principalul mijloc de trai pentru mulți dintre scriitorii noștri azi clasici. Și dacă în secolul trecut Eminescu vedea în această muncă o servitute odioasă, de care se plîngea în corespondență, scriitorul interbelic a luat lucrurile ca atare. Brebeanu a făcut ani la rînd cronică de teatru pentru „Rampa” și a condus reviste, între care și o „România literară” la care îl avea printre colaboratori pe Camil Petrescu. Acesta, la rîndul său, a făcut cam de toate ca ziarist, chiar și cronici la meciuri de fotbal. Spun asta pentru a-i consola pe cei care au început să-și piardă cheful pentru această indeletnicire: „Aștept telegramele Havas, ca să scriu...” pare să fi devenit, schimbînd ceea ce e de schimbat, replica multora dintre tinerii scriitori, în ultima vreme.

Senatorii noștri au început, unii, să uite ce legi au votat sau, mai ales, cum le-au votat. Specialistul în ultima vreme mi se pare constantanul Gheorghe Dumitrașcu, cel căruia anul trecut îi plăceau I.A.S.-urile, conta pe ele în aceleași mari fraze cu care azi este împotriva lor. Nu e singurul, iar motivul tare mă tem că nu e o tîrzie grijă pentru soarta agriculturii române, ci apropierea alegerilor. Ele îi string pe alții noștri și-l fac să se înghesuie la tribună. Cu atît mai mult cu

cît delimitările din ultimele zile se oer și ele urmate de niscal campanie electorală, să nu se zapăcească alegătorul. Și unde își pot face d-lor campanie gratuit, prin intermediul TVR și pe banii alegătorului? Firește că la Parlament, de se întinde votarea unei legi cite o săptămînă, pînă se stîrge cheful de vorbă al onorabililor.

Iar acum, dacă directorul SRI-ului le-a promis că le dă în pastrare dosarele Securității, să te ții dialoguri. Dl. Dumitrașcu, dar și alții ca el, piriți de presă că au furnizat informații pe vremuri, își vor lua revanșa asupra celor încă neștiuți, plus ce vor mai scoate la iveală despre unul sau altul. Păcat mare că vin alegerile și unii dintre distinși parlamentari nu vor mai onora scaunele din Dealul Mitropoliei sau din Piața Palatului. Nu ar fi însă de mirare, dacă dosarele vor întîrzi, ca parlamentarii să amîne și ei oarecîte alegerile. Ce scriitori pierdute?! ce dandanale electorale? Caragiale era un naiv. Pariez cu d-ta, cetitorule, că dacă vin dosarele la vreme, vom auzi în Parlament fraze de sonul: Persoana care în anul cutare, ziua de, a scris despre X sau Y că ar fi zis acela că nu se mai poate, să facă bine să-și bage mîinile în cap și să înceteze cu atacurile la adresa mea dacă vrea să nu-i fac public numele și să-l stînc cu toată lumea.

Nu mă așteptam, chiar dacă dl. Măgureanu ar fi fost mai adăvănat vîrît în corzi, ca Parlamentul să recalculeze unitar în privința d-sale. Cu ocazia asta însă, în afara delimitărilor de care stiam, au mai apărut câteva persoane care atacîndu-l sau sîrînd în apărarea dlui Măgureanu m-au ajutat să mă întăresc de partea cui inclinîm în disputa Iliescu-Roman. Mă refer, evident, la membrii FSN. Eu, după ce am ascultat explicațiile dlui Măgureanu n-am prea izbit să mă dumiresc ce înțelege d-sa prin stagiar și atît, la securitate. Nici parlamentarilor nu mi s-au părut prea curioși, iar cînd veni promisiunea cu dosarele, mulți dintre cei de față căsară în extaz și începură să aplaude ca la teatru. Dar te pomenesci că-i duce cu vorba dl. Măgureanu pe parlamentari, lăsîndu-i ca Agamiță pe becherul cu scrisoare, fiindcă mai trebuie și-al'dată, conîta mea! Oricum, ferice de noi! Dl. Măgureanu n-a fost decît stagiar la securitate, iar asta nu se pune și nici nu se spune: cînd cu raportul din Parlament, pe care l-am auzit cu urechile mele și în care dl. director al SRI l-a dat note de repetenție fostului prim ministru, la toate materiile, asta a fost o informare obiectivă, nu ceea ce se

afirmă, un fitil în plus la demiterea lui Petre Roman.

Doar într-o privință și-a ieșit din sărite dl. Măgureanu, evocînd lucrătura pe care l-a făcut-o fostul sau rival, proaspătul ambasador în Tunisia (parcă). Tenebrosul metafizician, spune dl. Măgureanu: a furat dosarul (al d-sale, împreună cu altele, printre care și dosarul G. V-V). Aici, dl. Voican ar putea să-l dea în judecată pentru necumpătare lexicală pe directorul SRI-ului. Vă amintiți că toată lumea a cerut încă de pe 22 decembrie 1989 desființarea securității, ceea ce s-a și întimplat (nu discutăm cum, asta e altceva?). Deci, dacă securitatea nu mai exista ca persoană juridică, iar dl. Voican reprezenta noua putere, putea el fura un dosar — sau mai multe — de la cineva inexistent? Aici se poate spune că l-a cam slăbit logica dlui Măgureanu și că l-a acuzat degeaba de hoție pe proaspătul ambasador.

N-ar fi de mirare să dea o fugă, incognito, dl. Voican în țară, cit să-l tragă în judecată pe dl. Măgureanu, fost senator și acesta, deci lipsit de pavăza imunității parlamentare. Martori ar avea destui.

Cristian Teodorescu

AUGUSTIN COSTINESCU: Nud

Sibiu '92

Festivalul de jazz

V OI adresa meritade felicitări tinerilor sibieni ce au dus cu bine la capăt acțiunea de a salva visul de nicare primăvară al jazz-ului român. Ei sunt: Mihai Chiorescu, Gabriel Albrecht și Emil Ionescu. În termeni generici, impresarii de anul acesta s-au numit: Fundația de jazz „Nae Ionescu”, Video Music Production și Radioteleviziunea Română.

Ce s'a întîmplat însă, muzicalmente, la Sibiu, în primăvara lui 1992? Totul a început printr'un omagiu adus lui Nae Ionescu de foștii săi parteneri muzicali, precum și de întreaga asistență, siderată de ideea că arderea celui ce ne-a dăruit atîtea frumuseți, în condiții atît de adverse, s-a stins. După grupurile sibiene Vocal Jazz Quartet și Transilvania Quintet (în care am sesizat o înprospătare timbrală prin cooptarea flugelhornistului G. Faghiura), au urmat tinerii membri ai grupului Academic, de fapt speranțele jazzului bucureștean la ora actuală, în frunte cu saxofonistul Cristian Soleanu și cu basistul Ionuț Baranga. Trio-ul pianistului Puiu Pascu a învedereat din nou, în persoana protagonistului, un sensibil... atlet al claviaturii, iestî parcă din mantaua (recte: smokin-gul) lui Oscar Peterson. Mare succes profesional, apoi, al formației Oldtimers Dixieland din Cluj (Mihai Porcișanu — tb, Eug. Csapal și Cornel Arion — saxofoane, Bogdan Stegaru — tp, V. Diți — p, R. Calo — contrabas, Mimî Varga — baterie). Gala de deschidere a festivalului l-a avut ca principal invitat pe Eugen Căeșu, născut tot la Cluj, actualmente domiciliat la Zürich. Prezenta sa extrem de stilată constituie un mod inspirat de a propaga jazzul, îndeosebi printre melomanii pasionați de virtuozitatea interpretativă cu solidă bază clasică. În finalul primei serii, orchestra olandeză Bowkunde a fost primită de public cu o politețe cum rar se mai întîlnește, la manifestări similare, prin Europa.

Din tradiționalul „Concurs al debutanților” am reținut eforturile infatigabile ale lui Roland Andrei, care a pus pe picioare la Galați un big band al copiilor, și excelentul cvartet Davi din Chișinău, format din adolescenți capabili să compună și să interpreteze teme originale, cu o revigorantă tentă folclorică: Andrei Oloeru — acordeon, vioară Dumitru Belinschi — pian, Vadim Tichșanu — ba-

terie, Igor Varicaș — bas. A urmat un recital pun de Savoare, prezentat de formația Culturalaevouhou (Corneliu Stroe — baterie, George Mănescu — pian, Ionel Eftimie — sax, clarinet). Intensă lîrță expresivă învăluită, precum un pumn de oțel într'o mînușă de catifea, ce captivantele armonii imaginate de Mănescu.

Pe binecunoscuta sa linie stilistică barocă, ferm stăpînită, s-a situat recitalul pianistului Marius Popp, avîndu-l în secția ritmică pe Ionel Bota și Dan Teodorescu. Tumultuosul chitarist german Helmut Sachse a stors toate efectele posibile din varianta electrică a străvechiului instrument Trio-ul ghtaristului austriac Erich Gramshammer mi s-a părut excesiv marcat de efectele depersonalizante ale studiilor academico-jazzistice absolvite de protagonist peste ocean. Altminteri, un agreabil cocktail de influențe din ghtaristi americani în vogă (Scofield, Metheny & comp.). Final de zile mari pentru gala a doua: The String Trio of New York (James Emery — ghtară, Charles Burnham — vioară, Mark Helias — contrabas). Rafinament newyorkez postmodernist, compoziții alambicate, zone de dulcегărie asumată, deturnate însă (prin ingenioase trucuri conceptuale și improvizatorice) către o ambianță aspru-decadentă.

După ce l-am ascultat pe Mark Helias, ultima gală avea să confirme impresia că, poate pentru prima dată, Sibiuul s-a lăsat dominat, din punct de vedere timbral, de minunatul instrument care este contrabasul. Recitalul fostului nostru basist nr. 1, dar și actualului „guru jazzistic”, Johnny Răducanu, a fost orientat mai mult spre promovarea a două tineri vocaliste — Cornelia Guliman (anul IV, Academia de Muzică București) și Teodora Popa (originară din Iași). Chiar dacă partea de baterie a programului a creat oarecare derută, proaspătul sexagenar rămîne o figură marcantă a artel muzical-improvizatorice. Doi mari contrabasisti ne-au delectat cu muzica lor la Sibiu: Anatoli Babil, lucrul solitar al scenei jazzistice ruso-ucrainiene, cu un program solo (prea scurt), și Jean-François Jenny-Clark, nume legendar în jazzul francez și mondial. J. — F. J. — C. a girat prestația unui trio de pură esență hard-bop, cu François Jeanneau la sax tenor și Tony Robeson — baterie,

poate prea rețicent în a se dezlîntui spre domeniile post-free. Când aceasta s-a întîmplat, cei trei muzicieni au știut să evite excesele anarhic-instinctuale și sa mențină eleganța... galică a discursului lor muzical. La următorul punct al programului am apreciat tenacitatea și curajul ieșeanului Romeo Cosma de a-și prezenta atractivele compoziții în versiuni interpretative proprii, la pian solo. Aici, cred, ca și în cazul remarcabilei formații Mircea Tiberian — p / Garbis Dedeian — ts / Dan Ionescu — g / Ionuț Baranga — b (plus un invitat german ad-hoc la baterie), ar fi fost profitabilă pentru interpretării însăși o anume concentrare a materialului sonor. Oricum, nu se mai poate face nimic: erau orele două din noaptea și mai urmau să cînte trei formații din străinătate în pofida stresului nervos, spectatorii ce au rezistat pe baricade au putut savura muzicalitatea, naturalitatea și prospețimea cu care cei trei tineri jazzmeni italieni abordează temele standard din filonul de aur al stilului bop. O frumoasă colaborare, cu certe perspective, între pianistul Luigi Ranghino, basistul Roberto Musso și foarte dotatul baterist Claudio Saveriano. După interesantele parade pe chitară bas efectuate de Musso, a urmat un trio internațional, cu unul dintre contrabasistii de frunte ai Ungariei, Balazs Berkes, integrat romanticilor contexte sonore create de ghtaristul lugoslav Zvonimir Tot și de flugelhornistul american Gregory Kyle. Punct final și culminant (matinală?) a ultimei nopți sibiene: excepționalii jazzmeni suedezi Arne Domnerus (un contemporan al lui Charlie Parker, cu care a și cântat) și Ulf Johansson; primul — un as al saxofonului alto, cel de-al doilea — unul al trombonului și planului. Ei au angajat un fel de „dialog socratic” pe teme de jazz, susținut cu aplomb într'o diversitate de idiomuri improvizatorice. N-a lipsit nici aportul coloristic al unei voci, tot suedeze, — Kicki Werre-Johansson — și al altui contrabasist valoros, compatriotul nostru Cătălin Rotaru. Cu prestația de înaltă tinută estetică a oaspetilor din Suedia, festivalul s-a încheiat într'o notă dătătoare de speranțe.

Virgil Mihaiu

Colecția cu autoportret

SĂ fie amintirile care, cu puterea impenetrabilă a fatalității, m-au îndemnat să ascult **Atlasul cultural** (redactor Victoria Dimitriu) dedicat, în prima sa parte, colecțiilor și colecționarilor, sau, dimpotrivă, jumătatea de oră radiofonică să fie răspunzătoare de stîrnirea unor labirintice reverii? Destinul omului este caracterul, am murmurat de cite ori, în sălile palatelor imperiale ori nobiliare, ca și în camerele unor foste locuințe private, am putut privi colecții păstrate integral sau doar fragmentar. Viața celor ce le-au constituit trebuie să fi fost, în chip esențial, extraordinară, chiar dacă, în afară, biografia vizibilă, atestată de acte și documente nu a avut nimic spectaculos. Altfel cum? Altfel cum ar deveni lume unitară un număr de obiecte adunate în timp, obiecte profunde reprezentative fiecare în parte dar căpătînd, prin integrare într-un anume sistem, un plus de semnificație și lumină. Colecționarul se poate, oricînd, legitima, în fața contemporanilor și a posterității, prin colecția sa, lîngă care rămîne o vreme, inevitabil, limitată, pentru a o părăsi și, în unele cazuri, a ne-o lăsa nouă în custodie. Mă refer, evident, la colecțiile încredințate publicului și nu la cele ferecate în camere blindate sau nu, cărora nu le rămîne decît șansa de a viețui în singurătate absolută. Ascult, la radio, descrierea unei colecții olandeze de instrumente muzicale automate și gîndul îmi zboară, aparent fără nici o noimă, spre Arcimboldo și Rudolf al II-lea, ca și spre acea splendidă cameră din Ermataj unde cutiile muzicale așteaptă ca miini demult trecute să le declanșeze mecanismul în timp ce, între ferestre, susură fără oprire jocul picăturilor de apă căzînd armonios de-a lungul unor scoici săpate în marmoră. Muzica mașinii și a apelor. Aflu, apoi, tot pe cale radiofonică, despre cele 47 de lucrări de Goya expuse recent lîngă Lugano, lucrări aproape necunoscute pînă azi, provenind din colecții particulare unde, de altfel, s-au și întors după scurta lor existență în public. În sfîrșit, Georgeta Ciocîlța descrie, cu vădită emoție, minunile adunate într-un conac scoțian de citeva generații de iubitori ai artei: o bibliotecă cu peste 30.000 de volume, instrumente și aparate științifice, picturi, tapiserii, sculpturi din Renaștere, miniaturi, obiecte ce au aparținut unor cunoscute personalități, între care ultimul țar al Rusiei. O ambianță clădită fără trufie și ostentație, reflex al unei mentalități de autentică noblețe. Și mă încapăținez să cred, în ciuda tuturor argumentelor furnizate de istorie sau de prezent, că o colecție nu poate să apară și să reziste decît cu prețul nobleței sufletești a inițiatorilor. Căci banii se întîlnesc mai des decît țaria de caracter. Colecția, schița de autoportret și dovadă de iubire. „Iubirea care mișcă șori și stele”. Citeam recent o carte apărută la sfîrșitul anului 1989: **Mărturisirile unui colecționar de artă** de Constantin Constantinescu. Sînt multe lucruri de semnalat dar între toate, grație, evident, selecției empatice, mi s'opresc la evocarea atmosferei. Consignațiilor din anii 1950/55, săli aparținînd, după expresia lui G. Călinescu, unei Academii de arte frumoase. Acolo, își amintesc C. Constantinescu, s-au putut învăța multe lucruri importante, s-au purtat discuții de neuitat, s-a menținut o stare de spirit. „Mai ales serile, între orele 18—20, cînd apăreau și participau la discuții mari personalități culturale sau științifice, care prin marea lor bunăvoință ajutau și învățau pe cei dornici de informare și cunoaștere. Printre consacrații devotați atît artei cît și publicului avid de instruire erau des întîlniți scriitorii Tudor Arghezi, G. Călinescu, Mihai Ralea, Victor Eftimiu, Mihail Sadoveanu, pictorii Camil Ressu, Theodor Pallady, Nicolae Dărăscu, Ion Țuculescu, Lucian Grigorescu, Alexandru Ciucurencu, ori colecționarii Zambaccian, Dona, Weinberg, Mircea Iliescu, Constantin Ion Garioiu, Ștefan Jianu, Garabet Avachiian, Aurel Siligianu, Dumitru Dumitrescu, Ion Chiricuță, Octavian Fodor, renumitul chelner Apostol Apostolide, Gheorghe Borneanu și alții”. Comparată cu atmosfera unor consignații sau licitații de azi, aceste amintiri par pură literatură deși pentru oamenii acelor triste decenii ele au fost realitate. O salvatoare realitate.

Antoaneta Tănăsescu

Convalescentul

1

O DATA într-o dimineață, nu mult după înnoierirea sa-n peșteră, sărind din așternutu-i, Zarathustra, ca un nebun, strigă cu-o voce-ngrozitoare, gesticulind, parcă-n culcuș s-ar fi aflat încă un ins, ce nu voia să se ridice; și-atit de tare răsună vocea lui Zarathustra, că-nspăimintate animalele lui aparura, și-n rind cu ele, din toate grobele și-ascunzătorile învecinate cu peștera lui Zarathustra, țînți un furnicar întreg de bestiole, — zburind, plutind, sărind și agățindu-se, precum aveau picioare sau aripi. Dar Zarathustra zise-aceste vorbe :

Afară, abisala mea gândire, ieși din adincul meu ! Eu sunt fiorul tău de dimineață, cîntatul de ocoș prevestitor, vierme-adormit ! Hai, scoală ! Sus ! Cu vocea mea te voi trezi din somn !

Destupă-ți, deci, urechile : ascultă ! Căci vreau să te aud ! Hai, scoală ! sus ! Există-aici destuite tunete, ca să-i trezească și pe morți !

Alungă-ți somnul și-orice afiață și orbire de pe pleoape ! Ascultă-mă chiar și cu ochii : căci vocea mea-i va vindeca chiar și pe orbii din născare.

Iar după ce te vei trezi, vreau trează pentru todeauna să rămii. Nu stă în firea mea să le trezesc din somn adinc pe stră-stră-străbunice ca să le spun să readormă iarăși !

Te miști, te-nînzi, și horcăi ? Scoală ! Sus ! Nu hărăci — eu vreau o vorbă clară ! Te cheamă Zarathustra, omul fără Dumnezei !

Eu, Zarathustra, avocatul vieții, eu avocatul suferinței, eu avocat al reînnoierii eterne. — eu te somez, o ! abisala mea gândire !

Ce bucurie ! Tu revii — îți aud vocea ! Abisul meu vorbește, adincul meu suprem acum se răsfrînge în lumină !

Ce bucurie ! Iată-te — Dă-mi mina — așa ! Stai ! Haha ! — Ce scirbă, scirbă, scirbă — vai de mine !

2

ABIA rosti aceste vorbe, că Zarathustra numădeci se prăbuși ca mort și ca un mort rămase multă vreme. Apoi, cînd își veni din nou în fire, el era palid și tremura, și stînd culcat mult timp nu mai voi nici să mînince, nici să bea. Rămase-n starea-aceasta șapte zile ; dar animalele nu-l părăsiră zi și noapte, doar vulturul pornea în zbor să-ducă hrană. Iar ceea ce-adocea luind cu jașca, li așeza lui Zarathustra în culcuș : așa că Zarathustra ajunsese să zacă la sfîrșit pe boabe roșii și galbene, pe struguri și măceșe, pe buruieni adinc mirositoare și cucuruz de pin. Iar la picioare li erau întinși doi miei, pe care vulturul cu multă trudă-i furase unor bieți ciobani.

În fine, după șapte zile, Zarathustra se îndreptă în așternut, luă în mină o măceșă, o mirosi și îi plăcu mirosul. Atunci și animalele crezură că a sosit momentul să-i vorbească.

„O Zarathustra, ziseră, iată că zaci de șapte zile, cu pleoapele îngreunate : nu ai de gînd să te ridici pînă la urmă în picioare ?

Hai, ieși din peșteră : lumea te-așteaptă asemenea unei grădini. Vîntul se joacă cu mireme grele, ce te doresc ; piralele ar vrea să te urmeze în goană.

Țînțesc atîtea lucruri după tine, iar tu de șapte zile stai tot singur, — hai, ieși din peșteră ! Atîtea lucruri vor să-ți fie doctori !

Sau te-a cuprins vreo-nțelepciune, mai grea și mai morocănoasă ? Zăceai aluatul ce dospește, iar sufletul umflindu-se da peste margini. —

— O, animale ale mele, răspunse Zarathustra, hai — flecăriți, însă lăsați-mă să vă ascult ! Mă bucur nespuse de mult,

AȘA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

că flecăriți : acolo unde-l flecăreală, lumea imi pare o grădină.

Cîi de plăcute sunt cuvintele și sunetele : nu sunt cuvintele și sunetele curcubeie și iluzorii punți boltindu-se-ntră cele-pe-vecie-despărțite ?

Oricare suflet are-o altă lume ; și-a-ceastă altă lume este pentru fiecare o lume-dincolo-de-lume.

Pe cei ce se asemănă mai mult iluzia li minte mai frumos ; căci cea mai dificilă de trecut este prăpastia cea mai îngustă.

Iar pentru mine — cum ar exista un alter-cu ? Lume externă nu există ! Dar noi uităm acestea de-ndată ce-auzim un sunet ; și ce plăcut e că uităm !

Nu s-au dat oare lucrurilor nume și sunete, pentru ca omul să se bucure de lucruri ? Ce duioșe nebunie e vorbirea ! Prin ea omul dansează peste toate lucrurile.

Plăcută e orice rostire și-orice mincună-a sunetelor ! Prin sunete, subțirea noastră dansează pe multicolorul curcubeu. —

— „O, Zarathustra, îi răspunseră-animalele, cei ce gîndesc ca noi, pentru aceia dansează înseși lucrurile toate : se-apropie, se prind de mâini, și rîd și fug — și iarăși se întorc.

Toate se duc și toate se întorc : etera se-nvîrte roata existenței. Toate se sting, și toate înfloresc din nou ; etera se scurge anul existenței.

Toate se sparg și toate se alcătuiesc din nou ; etern se-naltă — aceeași casă — a existenței. Și toate se despărț și toate se salută iarăși ; etern își este același credincios ciclul ființei.

Ființa-ncepe-n fiecare clipă ; în jurul oricărui Aici se-nvîrte sfera lui Acolo. Iar centru este pretutindeni. Drumul eternității este curb. —

— Voi, măscăricii și flașnetarii ! răspunse Zarathustra și izbucni din nou în rîd, voi știți prea bine ce trebuie să s-a petrecut în cele șapte zile scurte : —

— și cum mi s-a vîrît chiar în gîtul monstrul acesta ca să mă sufoc ! Dar l-am mușcat cu dinții mei și l-am scuipat departe.

Dar voi — voi ați făcut un cîntec din acestea ? Dar uite că eu zac aici, sleit încă de mușcătura și scuipata-aceia, încă bolnav de propria mea izbăvire.

Dar voi, — voi ați văzut cu ochii toate-acestea ? O, scurpe animale ale mele, sunteți crude ! Voi mi-ați privit ca pe-un spectacol suferință ca oamenilor ? Căci omul este animalul cel mai crud.

Nimic nu i-a plăcut mai mult pe lume ca tragediile, ca luptele de țară, ca răstignirile ; iar cînd a inventat infernul, el și-a găsit și răză pe pămînt.

Îndată ce un mare om scoate un țipăt, — apare unul mîndel alături ; și-i curg din gură baie, de isivide. Dar ei n-acceptă — aceasta — „mîndă“.

Omul mîrunt și mai ales poezul — cum tu mi și cum falgeră-impotriva vieții ! Să-i ascultăți, dar mai ales să ascultați de cîntă bucurie e pînă orice acum-ție-a lui !

În fața unor astfel de acuzatori ai vieții, viața triumfă cîi clipoși din ochi. „Îți plac ? li zice ea obraznică : așteaptă doar, că ați timp și pentru tine“.

Omul față de sine însuși e cel mai crud dintre-animale : toți cei ce zic că-și poartă crucea și că sunt plăcuși sau poezii, fac să răsună multă voluptate în toate plîngerile și-acuzările lor.

Eu însumi — oare — acuz eu prin a-cestea omul ? O, animale ale mele, atit am învățat doar pînă-acum : că omului i-e necesar să fie rău spre-a fi mai bun. —

— că tot ce-l rău înseamnă forță pentru el, ca piatra dură pentru creator ; că omul trebuie să devină mai bun și în același timp mai rău !

Crucea pe care sufăr nu e faptul de-a ști că omul este rău, — ci de-a striga, cum nimeni altul încă n-a strigat :

„Vai ! cîi de mică-i răutatea lui ! Vai ! cîi de mică-i bunătatea lui !“.

Imensa scirbă-a mea față de om, — aceasta m-a înăbușit băgîndu-mi-se în gîtul ; precum și-a-cestă profecție a profetului : „Toate-a la fel, nimic nu merită nimic, știința ne înăbușe.“

Un lung crepuscul se tira-naintea mea, și o tristețe beată și sleită ca de moarte, care vorbeau căscînd cu toată gura.

„In veci o să revină iarăși omul, de care tu ești obosit, omul mîrunt“ — așa grăia căscînd tristețea mea, tirîndu-se și neputînd să-adoarmă.

Pămîntul oamenilor i-a părut o peșteră, și pieptul lui mi s-a părut scobit, și toți cei vii — doar un gunoi de oameni, și oseminte și trecut cu viermi.

Suspinele mi se lăsau pe cripte ome-nești, nu mai puteau să plece de pe ele ; suspinele și întrebările orăcăiau, mă sufocau și mă rodeau, se tingulau și zi și noapte :

— „vai ! omul se-ntoarce veșnic înapoi ! Omul mîrunt se-ntoarce veșnic înapoi !“.

Văzutu-l-am pe amîndoi, odinioară, goi, pe cel mai mare dintre oameni, ca și pe omul cel mai mic, prea-ntru-toate-asemănători, iar cel mai mare prea-ntru-toate-omenesc !

Prea-ntru-toate-mic chiar cel mai mare ! — aceasta, da, m-a dezgustat de om !

Și veșnica re-ntoarcere a celui mic ! — aceasta, da, m-a dezgustat de orice existență !

Vai ! Scirbă ! Scirbă ! Scirbă — așa grăit-a Zarathustra, și-a suspinat, înflo-rîndu-se ; căci și-a adus aminte de boala sa. Dar animalele i-au întrerupt atunci :

„Nu mai vorbi, convalescentule ! așa-i răspunseră-animalele ; ci ieși mai bine-afară, unde te-așteaptă lumea asemenea unei grădini.

Ieși, ca să vezi roind în jur albine, trandafiri și porumbel !

Dar mai ales de păsările cîntătoare să te-apropii : ca să te-nvețe cum să cînti ! Cîntarea-i bună pentru cei convalescenți ; căci celor sănătoși, le place să vorbească. Iar dacă omul sănătos vrea cîntec, alt cîntec vrea decit convalescentul.“

„Voi, măscăricilor și flașnetarilor, ia mai tăceți !

— răspunse Zarathustra, rîzînd de spusa animalelor. Prea bine știți ce consolare-am născocit în cursu-acestor șapte zile !

Să mă apuc din nou să cînt, — această consolare mi-am găsit și această vindecare : nu vreți să faceți și din asta-un cîntec ?“

— „Nici un cuvînt mai mult, li ziseră, animalele din nou ; mai bine tu, convalescentule, și-ai face-o liră, o liră nouă !

Căci uite, Zarathustra ! La cîntec nou se cere liră nouă.

Hai, cîntă și deslînțuie-te, Zarathustra, vindecă-ți sufletul cu cînturi noi : să fii în stare a-ți purta destinul, cum n-a mai fost vre un alt destin de om !

Căci animalele te știu prea bine, o, Zarathustra, ce ești, dar și ce trebuie să fii : uite, tu ești învățătorul eternei Re-înnoierii — acesta e acum destinul tău !

Tu trebuie să fii înțitul care propagă — această-nvățătură, — cum s-ar putea ca marelui destin al tău să nu fie supremă primejdie și boală !

Vezi tu, noi știm ce propovăduiești : că toate lucrurile se întorc în veci și noi cu ele, că noi am fost mereu dintru eternitate, iar lucrurile — aidoma.

Tu-nveți : există-un mare An al De-venirii, An monstruos de mare : care se-ntoarce din vecie, asemenea unei cîpsidre, pururi nou, pentru ca totul să re-nceapă și să curgă : —

— încît toți anii-aceștia sunt asemenea-ntră ei, în tot ce au mărț sau mic, precum noi înșine în fiecare mare An suntem oameni, în tot ce-avem mărț sau mic.

Chiar dacă-acuma ai voi să mori, o ! Zarathustra : iată — noi știm ce-ai spune-n clipa-aceasta ; — dar animalele te roagă — încă să nu mori !

Tu ai vorbi fără să tremuri, cu pieptul tău umflat de fericire : căci o povară grea și-o încordare și-ar fi luate de pe umerii tu — cel mai răbdător din cîi există ! —

„Acuma mor, acum dispar, ai zice, și într-o clipă am să fiu nimic. Sufletele sunt la fel de muritoare ca și corpurile.

Dar lanțul cauzelor se re-ntoarce iarăși, în care sunt încopciat. — iar el vă va crea din nou ! Eu însumi aparțin aceluiași lanț de cauze ale eternei Reînnoierii.

Voi reveni, cu soarele acesta, cu pămîntu-acesta, cu vulturul acesta și cu șarpele acesta — nu : nicidecum pentru o nouă viață sau mai bună sau asemenea cu-aceasta :

— etern voi reveni chiar pentru-această unică viață și aceeași, cu tot ce am mărț sau mic în mine, ca veșnic să-i învăț pe alții eterna Reînnoiere a lucrurilor, —

— ca să anunț etern marea Amiază a pămîntului și oamenilor, să le vestesc pentru vecie oamenilor supraomul.

Mi-am spus cuvîntul, și cuvîntul m-a zdrobit : aceasta este soarta mea în veci — ca vestitor mă las pieirii !

Acum e ceasul, ca muritorul însuși să se binecuvînteze.

În felul-acesta — va sfîrși declinul lui Zarathustra.“ —

După ce animalele au grăit astfel, tăcînd un așteptat, ca Zarathustra să le spună-o vorbă : dar Zarathustra nu mai auzea tăcerea lor. Ci mai curînd zăcea cu ochii-nchiși, asemeni unui om ce doarme, deși el nu dormea : căci convor-bea cu sufletul din sine. Iar vulturul și șarpele, văzîndu-l atit de taciturn, au respectat adîncă lui tăcere și s-au retras în liniște.

Marele dor

O SUFLETE al meu, te-am învățat să spui oricărui „astăzi“ cum spui „odată“ sau „odinioară“, și peste orioe Aici și Dincolo și Acolo să treci dansînd.

O, suflete al meu, te-am netezit de orice cută, și pulberea, pămîntul și clarobscurul și le-am îndepărtat.

O, suflete al meu, spălatu-te-am de orice searbădă pudoare și te-am convins să dănuți gol în ochii soarelui.

Cu uraganul, care se numește „spirit“, suflat-am peste marea ta infuriată ; toți noșii i-am împrăștiat, l-am sugrumat chiar pe sugrumătorul, căruia toți îi zic „măcat“.

O, suflete al meu, eu și-am dat dreptul ca să spui Nu precum furtuna, și să spui Da ca oerul fără nori : calm ca lumina stai acuma și cutreieri furtunile negației.

O, suflete al meu, și-am dat deplină libertate în privința celor create și a celor încreate : cine cunoaște-acum, ca tine, voluptatea atitor lucruri ?

O, suflete al meu, te-am învățat disprețul, care nu vine ca o viermuială, disprețul falnic, disprețul iubitor, care iubeste cel mai mult doar ceea ce disprețuiește.

O, suflete al meu, te-am învățat atit de bine să convingi, încît temerurile înseși să fi le poți convinge : asemeni soarelui, care convinge chiar și marea să se-nalțe înspre el.

O, suflete al meu, despovăratu-te-am de orice ascultare, ingenunchiere și de

ANA RUXANDRA ILIOVEANU : Japoneză și maimuță

vorba „da, stăpîne”; și-am zis chiar „răsturnare a necesității” și „destin”.

O, suflete al meu, cu nume noi te-am alintat și cu peștrițe jucării; și te-am numit „destin”, „cuprindere-a cuprinderilor”, „buric al timpului” și „ciopot de azur”.

O, suflete al meu, i-am dat să soarbă fărâniile tale toată-nțelepciunea, și vinuri noi, și vinuri tari de imemorială-nțelepciune.

O, suflete al meu, vărsat-am peste tine sorii toți, și nopțile, tăcerile și dorurile; și te-am văzut cum crești, asemenea unui butuc de viță.

O, suflete al meu, suprabogată și-mpovărat te-arăți acum, butuc de vie cu ugere umflată și cu clorchini de boabe dese și-aurii: —

— cu boabe dese și-apăsate de propria ta fericire, în așteptarea prisosului, și ruginată chiar de-acastă așteptare.

O, suflete al meu, nu-l nicăieri pe lume un alt suflet mai iubitor, mai plin de înțelegere, mai generos! Unde mai stau alături, și viitorul și trecutul, împreună, ce-n tine?

O, suflete al meu, eu ți-am dat totul și-n mina mea n-am mai păstrat nimic, și-acuma lată — zimbând și cu tristețe-mi zici: „Care din noi este dator să mulțumească?”

— nu dătorul trebuie să mulțumească, pentru că primitorul a primit? Nu este darul o necesitate? Primirea unui dar nu-i — îndurare? —

O, suflete al meu, eu înțeleg surisul tristeții tale: chiar suprabogăția ta cea mare întinde-acuma minile avide!

Preaplînul tău privește peste marea-nfuriată, și caută și-așteaptă; dorința supraabundenței strălucește în cerul stător din ochii tăi!

Și-ntr-adevăr, o! suflete al meu, cine-ar putea să-ți vadă zimbetul, fără să se topi cu totu-n lacrimi? Chiar îngerii încoată-n lacrimi văzând prisosul bunătății tale-ntr-un suris.

Căci bunătatea și prisosul bunătății tale nu vor să plîngă și să geamă; și totuși surisul tău, o! suflete al meu, stîrnește lacrimi, iar buzele ce tremură duc dorul suspinului.

„Nu e orice suspin o tînguire? Și orice tînguire nu-i oare și o acuzare?” a: a îți zici tu ție însuși: de-aceea tu, o! suflete al meu, tu vrei mai bine să surzi, decît să-ți verși durerea;

— decît să-ți verși în riu de lacrimi durerea plinătății tale asemenea butucului de viță ce tinjește după cosorul culegătoarelor de struguri!

Dar tu nu vrei să plîngi, nici să-ți reverși tristețea purpurie: de-aceea trebuie să cînti, o! suflete al meu! — Uite, eu însumi surid, cînd îți vestesc acestea: — să cînti, un cîntec tunător, în stare să aline toate mările, ca să-ți asculte cîntecul dorinței, —

— pină ce va veni, pe marea lîncedă și calmă, corabia, minunea aurită, în dîra căreia de aur sălta-vor toate lucrurile minunate și groaznice: —

— și multe animale mari și mici, și toate cele care pe picioare ciudate și ușoare sunt în stare să alerge pe drumuri viorii, —

— înspre minunea aurită, spre nava liberă și spre stăpînul ei: care nu-l altul, decît culegătorul de struguri, ce-așteaptă cu cosorul lui de diamante, —

VIRGIL MIU : Vas cu flori

— ei, marele liberator, o! suflete al meu, el — Nenumitul, — căruia doar cîntecul viitoare îi vor găsi în fine-un nume! Și-ntr-adevăr, chiar răsuflarea ta are mireasma cîntecelor viitoare, —

— căci iată-te: tu arzi, visezi, tu sorbi cu sete toate izvoarele adînci cu mormurul consolator, tristețea ta se liniștește în fericirea cîntecelor viitoare! —

O, suflete al meu, acum ți-am dat totul și chiar supremul bun ce l-am avut, și-n mina mea n-am mai păstrat nimic: — și-am poruncit să cînti, și iată — acesta-i ultimul meu dar!

Pentru că eu ți-am poruncit să cînti, tu spune-acuma, spune: cine din noi este dator — să mulțumească? — Mai bine, însă, cîntă, cîntă, o! suflete al meu! Și lasă-mă să-ți mulțumesc!

Așa grăit-a Zarathustra.

Cele șapte peceji (sau cîntecul lui Da și Amin)

1

IAR dacă sunt profet, și plin de spiritul profetic care pe sau, dintre două mări colindă, —

cutreierînd între trecut și viitor ca un nor negru, — dușman al adîncurilor apă-sătoare și-al tuturor celor sleiți, cei care nu mai pot nici să trăiască, nici să moară —

— gata-ntr-o clipă-n pieptul lui întunecat de fulger și trîznetul liberator, gravid de fulgere, strigînd și hohotînd dai da! gata de trîznetul profetic: —

— dar fericit e cel ce poartă-atare sarcină! Și-ntr-adevăr mult timp e nevoit să-și spînzure furtuna grea de-asupra muntelui, cel destinat să-aprindă lumina viitorului cîndva! —

O, cum aș putea să nu tinjesc după eternitate și după regele inelelor de nuntă, — inelul Reîntoarcerii?

Încă nicidecum n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

2

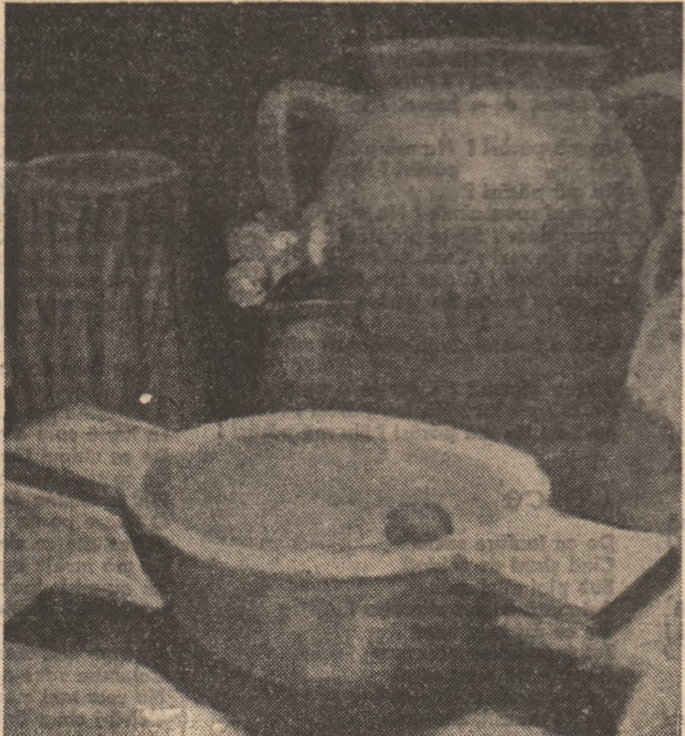
DACĂ vreodată minia mea a profanat morminte, a deplasat marj pietre de hotar și a rostogolit vechi table sfărîmate în abisuri reci:

— dacă vreodată sarcasmul meu a-nsprăștiat cuvinte viermănoase, iar eu am măturat paingi cu cruce aerisind ca vîntul bătrîne cripte imbicsite:

— dacă m-am așezat triumfător pe lespeziile zeilor înmormîntați, tubînd și bine-cuvînd această lume lingă statuile bătrînilor ei detractori: —

— căci mie-mi plac chiar și bisericile și mormintele de zei, cînd ceru-și lasă pura lui privire să străbată acoperisurile lor crăpate; cu mare bucurie mă așez peste ruine de biserică ca iarba și ca macul înfocat —

O, cum puteam să nu tinjese după eternitate și după regele inelelor de nuntă, — inelul Reîntoarcerii?

COSTIN NEAMȚU : Bol de lemn

Încă nicidecum n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

3

DACĂ vreodată-a adiat spre mine suflarea spiritului creator și-această preacerească necesitate, care constringe tot ce e hazard să dăntuiască pe orbitele stelare: dacă vreodată-am ris cu risul fulgerului creator, căruia lungul tunet al faptei bubind, dar plin de ascultare îl urmează:

— dacă vreodată am jucat la masa zeiască a pămîntului cu zeii zaruri, încît pămîntul s-a cutremurat și s-a crăpat și fluviul de parcă au erupt din el: —

— căci o zeiască masă e pămîntul, care se zguduie de noile cuvinte creatoare și de zarurile zeilor: —

O, cum puteam să nu tinjesc după eternitate și după regele inelelor de nuntă, — inelul Reîntoarcerii?

Încă nicidecum n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

4

DACĂ vreodată am sorbit cu poftă din ulciorul cu spumegînde-arome-amestecate, în care toate lucrurile învăluite bine:

— dacă vreodată mina mea turnat-a laolaltă departele și-aproapele, și spiritul și focul, și bucuria cu durerea, supremul bine cu supremul rău:

— dacă eu însumi sunt doar un grăunte al sării dizolvante care face ca toate lucrurile să fie bine-amestecate în ulciorul amestecului: —

— căci ne-ndoios există-o sare, care unește binele și răul; supremul rău, chiar el, e vrednic să fie-aromă licorii, s-o facă spumegînd să se reverse: —

DRAGOȘ VIȚELARU : Străfunduri

O, cum puteam să nu tinjesc după eternitate și după regele inelelor de nuntă, — inelul Reîntoarcerii?

Încă nicidecum n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

5

DACĂ mi-e dragă marea și tot ce-i este asemănător, și dacă-mi este și mai dragă, cînd mi se-mpotrivesc minioasă:

— dacă se-agită-n mine plăcerea căutării, ce-mpinge către insule necunoscute corăbiile, dacă-n plăcerea mea e o plăcere de explorator:

— dacă vreodată am strigat în culmea bucuriei: „uscatul a dispărut — acum m-am smuls din ultima verigă —

— nemărginitul mugeste-n jurul meu, timpul și spațiu-mi strălucesc în zare, curaj! curaj! bătrînă inimă!” —

O, cum puteam să nu tinjesc după eternitate și după regele inelelor de nuntă, — inelul Reîntoarcerii?

Încă nicidecum n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

6

DACĂ virtutea mea este virtute de dansator, și dacă deseori m-am avîntat eu amîndouă picioarele într-un extaz de aur și smarald:

— și dacă răutatea mea e-o răutate rizătoare, intimă coasteilor cu trandafiri și gardurilor de magolii

— căci tocmai risul cuprinde-n el întreaga răutate, dar spusă eliberator și sacru prin propria sa fericire: —

— și dacă Alfa și Omega mea înseamnă, că trebuie ca tot ce-l greu să se transforme în ușor, și orice corp în dansator și orice duh în pasare: și-ntr-adevăr, aceasta este Alfa și Omega mea! —

O, cum puteam să nu tinjesc după eternitate și după regele inelelor de nuntă, — inelul Reîntoarcerii?

Încă nicidecum n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

7

DACĂ vreodată am desfășurat de-asupra-mi cerul limpede și-n propriu-mi cer cu propriile-mi aripi am zburat:

— dacă am înnotat jucîndu-mă-n profunde infinituri de lumină iar libertatea mea a devenit o înțelepciune de pasare: —

— așa vorbește libertatea mea de pasare: Privește, nu există niciun sus și niciun jos! Aruncă-te-mprejur, înainte, înapoi, tu — preașorul! Cîntă! nu mai vorbi de-acum nainte!

— n-au fost cuvintele făcute, toate, pentru cel greu? Oare nu-i mint toate cuvintele pe cel ușor? Cîntă! nu mai vorbi de-acum nainte! —

O, cum puteam să nu tinjesc după eternitate și după regele inelelor de nuntă, — inelul Reîntoarcerii?

Încă nicidecum n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceea, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

În remănește de Ștefan Aug. Doinaș

(Volumul este în curs de apariție la Editura „Humanitas”)

Seducătoarea artă a marionetelor japoneze

● Chipul lui Minosuke Yoshida, mobil și zimbitor ori de câte ori vorbește cu interlocutorii săi, devine o mască rigidă atunci când ajuns pe scenă, ființa sa exprimă cele mai tulburătoare și profunde trăiri emoționale. Sentimentele sunt transferate mișcărilor care stă să minuiască fecioara-marionetă copleșită și năucită de durere. „Important este nu ce se citește pe chipul meu, ci tot ceea ce se ascunde în sufletul păpușii”, explică Minosuke maestrul în arta minuirii marionetelor. Fiecare păpușă are o înălțime de două-trei metri din aceea naturală. Ea este minuită de trei păpușari îmbrăcați în negru, care își execută rolurile de animatori în văzul spectatorilor: jocul este acompaniat de incantațiile unui povestitor și de cliupirea lăutei shamisen. Scena este largă și des-

chisă, scenografia simplă. Pe o esplanadă mică în dreapta scenei stau povestitorul și interpretul la shamisen care stabilește ritmul în timp ce povestitorul redă dialogul spiritual și comentariul acolo unde este necesar. Pentru deprinderea acestei arte este nevoie de zece ani ca păpușarul să stie a minui picioarele și încă zece-cincisprezece pentru a mișca mina stângă a păpușii și abia după aceea mingyo sukai poate învăța să minuiască mina dreaptă și capul. Și tot acest efort pentru ca fata să fie cu adevărat „partea cea mai expresivă a păpușii” — explică Minosuke. (In imagine, Kiritake Utoko de la Teatrul național de marionete din Japonia, lucrind cu câteva dintre marionetele folosite în spectacolele Bunkaru). (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 14-15 martie).

Opinie critică

● Jack Valenti, președinte și director executiv al asociației americane Motion Picture, consilier al fostului președinte Lyndon B. Johnson, a denunțat filmul JFK a fi o „mistificare”, o „mărdărie”, comparabilă cu peliculele de propagandă nazistă realizate de Leni Reifenstahl. Filmul sugerează că Johnson a făcut parte din conspirația guvernamentală care l-a asasinat pe Kennedy. „Datorez locul pe care-l ocup acum lui Lyndon Johnson”, a mărturisit Valenti. „N-aș mai putea să mă privesc în oglindă dacă as tăcea mai departe și as lăsa ca realizatorii acestui film

să-și pingărească în continuare memoria”. La o asemenea declarație, regizorul Stone a replicat în The New York Times: „Sper că acum, după ce și-a golit fierea, domnul Valenti ne va susține propunerea înaintată Guvernului de a deschide și a supune cercetării dosarele guvernamentale privitoare la asasinarea lui Kennedy, astfel ca poporul american să aibă o percepție și o înțelegere cât mai complete asupra acelei tragedii care are implicatii până în ziua de azi asupra democrației americane”. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 3 aprilie).

Fiica Larei

cut la rîndul ei, frumoasa Lara din Doctor Jivago. După moartea eroului principal, ea a apărâșit, în mod misterios, scena literară. Acum, ziarul Die Welt anunță o continuare a romanului, cu titlul provizoriu Fiica Larei.

Manuscrisul circulă de un timp în cercurile editorilor americani, dar drepturile de publicare n-au fost încă clarificate. Editura italiană Feltrinelli detine în exclusivitate drepturile asupra originalului lui Pasternak. Se așteaptă deci răspunsul cunoscutului case editoriale la intențiile de a se publica o continuare a romanului Doctor Jivago. (In imagine Julie Christie și Omar Sharif interpretii rolurilor principale din filmul Doctor Jivago). (DIE WELT, 7 aprilie).

Telefoanele Bastiliei

● Centrala telefonică a Operei Bastiliei din Paris a fost pur și simplu scoasă din funcție din pricina suprasolicității, atunci când mii de apeluri telefonice au asaltat-o, practic simultan, pe 11 martie. În urma anunțului că se fac rezervări de bilete la seria de 5 spectacole cu opera Baj Masca de Verdi. Solicitanții erau nenumărați admiratori ai lui Luciano Pavarotti care detine rolul principal. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 14-15 martie).

Drepturile de autor ale lui Kurosawa

● Cunoscutul regizor Akira Kurosawa a dat în judecată societatea producătoare de filme „Toho”, sancționind în felul acesta refuzul de-a i se achita drepturile de autor ce i se cuveneau pentru transmiterea pe micul ecran a 21 din filmele sale. După cum a precizat avocatul lui Kurosawa, gestul octogenarului regizor se înscrie în „lupta pentru respectarea drepturilor de autor în Japonia”. (LA REPUBBLICA, 23 martie).

Farsă

● Cetățenii americani care ascultă emisiunea „Glasul Națiunii” transmisă de postul de radio național, au avut ocazia, la începutul lunii aprilie, să-l audă pe Richard Nixon anunțându-și din nou candidatura pentru președinție din partea Republicanilor. S-au stîrnit multe emoții cu această veste dar numai până la consultarea calendarului din perete: era 1 Aprilie, ziua păcăleliilor — sau a „prostului”, cum o numesc americanii. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 3 aprilie).

Kafka pe ecran

● În 1989 lua marea premiu la Cannes un tânăr regizor pentru Sex, mindul și video, o comedie amară ai cărei eroi erau de vîrstă regizorului. Acum Steven Soderbergh a realizat un film îndrăzneț despre care comentarii găsesc cuvinte de laudă. Datorită Jurnalului kaffian, Soderbergh a reușit să refacă universul scriitorului cu angoasele sale. Regizorul evidențiază disprețul pe care Directorul îl manifestă față de indeletnicirile scriitoricești ale funcționarului — „caută să-ți petreci timpul într-un mod mai athletic”. Agnès Peck în revista Positiv din martie marchează forța artistică de comunicare a sugestiei, stilul foarte personal de exprimare al lui Steven Soderbergh. În rolul principal joacă Jeremy Irons.

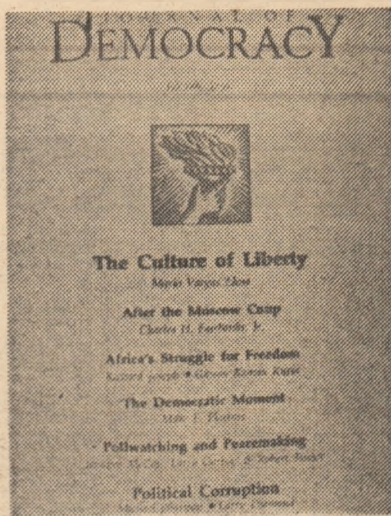
Un vienez devenit american

● La 29 aprilie, regizorul Fred Zinnemann, împlinește 85 de ani. Cu acest prilej, el a acordat un interviu revistei austriece Die Bühne. „Ce s-a întimplat cu un vienez care a dorit să devină american? Este un proces de lungă durată. Timp de doi ani, n-am înțeles mai nimic. În principal, înveți de la prietenii, de la cei ce te înconjoară. Evident, cultura pe care ai adus-o joacă un mare rol. Am colindat mult spre a vedea teatrul. Timpurile în deceniile 40 și 50 erau minunate, deoarece erau foarte liberale și foarte deschise. Sistemul în care m-am dezvoltat semăna cu niște fabrici care se concureau între ele. Această era atmosfera. Oamenii care lucrau acolo erau, în parte, extrem de inteligenți. «Fabricanții» au știut exact ce au neapărat nevoie de oameni talentați. Indiferent că erau actori, scriitori sau regizori de primă mînă, ei erau într-o neîncetată căutare”. La venerabila vîrstă de 85 de ani, Fred Zinnemann se prezintă cu un palmares de invidiat: El este realizatorul filmelor Nigh Noon și From Here to Eternity, devenite mituri ale cinematografului american. Filme cum sint The Men cu Marlon Brando, The Seventh Cross cu Spencer Tracy, A Man For All Seasons cu Paul Scofield, Julia cu Jane Fonda și Vanessa Redgrave, The Sundowners cu Robert Mitchum, The Nuns Story cu Audrey Hepburn și-au cucerit un loc meritoriu în istoria filmului american.

Semicentener Casablanca

● Printr-o festivitate care s-a bucurat de patronajul regelui Hassan al II-lea al Marocului, New Yorkul a sărbătorit la 7 aprilie, semicentenerul celebrului film, realizat în 1942, de Michael Curtiz, Casablanca. Au fost de față Isabella Rossellini și Stephen Bogart. Cu acest prilej, „Turner entertainment” și Mgm au pregătit o nouă ediție a filmului original, pe peliculă de 35 mm. (LA REPUBBLICA, 23 martie).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

Journal of Democracy

● Incercarea de recuperare a distanței, nu numai temporale, ce desparte națiunile bine stabilite în tiparele democrației de acele țări de pe continentul european și latino-american care abia pășesc pe acest drum se dovedește o întreprindere dificilă și frământată. Ce anume au de înfruntat țările care abia au scăpat de tirania totalitarismului de orice fel sintetizează Mario Vargas Llosa în discursul său, The Culture of Liberty, pe care l-a ținut în martie 1991 în Managua—Nicaragua și pe care revista Journal of Democracy (editată trimestrial de John Hopkins University Press) îl publică în paginile sale. Sistemul de referință al lui Llosa, pe plan economic, politic și social, este general valabil în contextul dramaticelor schimbări ce au loc pe cele două continente. Istoria nu poate fi „scrisă” înainte de a se petrece — preia Llosa ideea lui Karl Popper —, că este o creație continuă și variabilă care urmează cele mai neașteptate meandre ale evoluției sau involuției, ale contradicțiilor. La fel și istoria fiecăruia în parte — indivizii își definesc destinul de la o zi la alta, păstrindu-și deplina libertate de a alege, chiar dacă opțiunile lor nu mai confirmă ceea ce a fost deja ales în numele lor de către circumstanțe sau alți indivizi. Istoria pe care o trăim astăzi nu este un sfîrșit, ci reprezintă însăși eliberarea de sub imperiul ideologizării și al prostituției prin indoctrinare. Destinul nostru, al europenilor din Est și al latino-americanilor, este acela de a trăi „vremuri interesante” care oferă libertatea, dar impun, în același timp, un preț uriaș și neiertător. Victoria libertății asupra totalitarismului este un eveniment copleșitor, dar nu este nici totală și nici certă fără depășirea acelor etape care o pot submina. Trebuie înțeles din capul locului că democrația politică și libertatea economică nu oferă soluții instantanee la toate problemele. Imobilismul și colectivismul sint praguri greu de trecut, deoarece trebuie înlocuite cu responsabilitatea individuală — și oamenii s-au obișnuit să pună în seama guvernării și să lase în grija aceluiași guvernării rezolvarea tuturor greutăților care se ivesc. Fostele state comuniste au astfel de înfruntat o sarcină mult mai grea decît aceea a distrugerii vechiului sistem: construirea fundamentelor unei societăți libere pe ruinele socialismului. Asta înseamnă ca toți cetățenii să înțeleagă necesitatea libertății economice pentru a o realiza pe cea politică, dar să fie pregătiți să plătească și prețul pe ineficiență sau pe eroare de calcul. „Libertatea, care este întotdeauna necesară pentru progres și dreptate, stabilește un preț pe care oamenii trebuie să-l plătească zilnic dacă doresc să rămînă liberi.” Deschiderea spre lumea dinafară, lăgirea dintre granițele strîmte ale naționalismului xenofob este o altă condiție pentru asigurarea prosperității. Și dacă un guvern se doarește un adevărat promotor al libertății și al democrației, el nu poate fi astfel fără o politică socială și una culturală bine structurate. Cultura devine un cuvînt de ordine, un domeniu în care „statul are obligația de a lua inițiativă, de a investi resurse și de a promova acțiunea și participarea tuturor.” Beneficiile culturale trebuie să fie accesibile oricui, iar stimularea curiozității, a interesului și a plăcerii în ceea ce imaginația și spiritul artistic sint capabile să inventeze pentru a contracara lipsurile existenței, devine calea esențială pentru a menține într-o stare de luciditate a spiritului critic, a sensibilității oamenilor, asigurîndu-se astfel acea permanentă nemulțumire fără de care nu se poate vorbi de reînnoire socială. Funcția statului în domeniul cultural este aceea de a garanta diversificarea, abundența și receptivitatea culturii în fața oricărui curent sau influență. „Atunci cînd există în adevăratul sens el-cuvîntului, cultura se protejează singură mult mai bine decît ar face-o orice guvern. Dar statele au fără îndoială datoria să asigure fiecăruia mijloacele necesare pentru receptarea și producerea culturii; adică, să asigure educația și condiții existențiale minime pentru ca oricine să se poată bucura de actul cultural.” (I.H.).

Le Nouvel Observateur

● Chiar dacă viața unui săptămînal este indicată de perioada apariției, se întîmplă adesea — chiar în secolul nostru, al vitezei excesive, — să supraviețuiască prin conținutul său. Nr. 1429 (26 martie — 1 aprilie) al revistei Le Nouvel Observateur o dovedește. Alegerile regionale franceze sint un „termometru” incontestabil al vieții politice. În pofida campaniei electorale, a pronosticurilor obiective sau subiective se pot constata clar oscilațiile autorității partidelor. Iar în Franța se observă net un recul al socialiştilor. Chiar la Elysée — așa cum remarcă în comentariul său, Mitterrand: regards sur un paysage eclairé, Robert Schneider — președintele așteaptă verdictul ultimelor cifre care dovedesc apariția unei noi Franțe politice. Căci Franța a devenit heptagonală iar alegerile au făcut două victime: scrutinul proporțional și scrutinul majoritar, explicate în cronica lui Jacques Julliard, Le miroir brisé du président. Dacă stînga, respectiv socialiştili, au „urcat” spre putere din 1972 pînă în 1981, acum, cînd apar pe arena politică și alte partide, se schimbă punctele de greutate. Verzii sau Generation Ecologie cu o pondere greu de bănuț; Alain Touraine o mărturisesc în L'appel d'un intellectuel — Les Veris au pouvoir! François Bazin, comentînd neliniștile noului prim secretar al partidului socialist (Socialistes: la „renovation” selon Fabius), este de acord referitor la scrutinul regional fărîmitat. Partidul socialist a pierdut nenumărate voturi, mai puțin decît spera, iar autoritatea sa este în scădere. Și dacă în aceste condiții, comunistii sperau, că li, se va „deschide un bulevard” spre putere s-au înșelat. Triumfalismul politic nu mai poate ascunde destinul iremediabil (Hervé Algalarrondo e clar în articolul său: Communistes: l'occasion manquée). Ingrijorarea manifestată în convorbirea avută de Carole Barjon cu politologul Pascal Perrieanu, profesor la Institutul de studii politice și directorul Centrului de studii al vieții politice franceze, se referă la Frontul Național care a intrat în 1986 în Adunarea Națională și acum realizează cel mai bun scrutin. Niciodată în Franța un partid de extremă dreaptă, precum cel al lui Jean-Marie Le Pen, n-a obținut asemenea rezultate. Semnalul de alarmă este tras și de articolele referitoare la rasism și antisemitism. Dezbaterile de la Nantes, organizată de Le Nouvel Observateur, condusă de Laurent Joffrin, pe tema A eșuat antisemitismul? s-a bucurat de patru sute de participanți, relevîndu-se probleme ca emigrația, asimilarea în Franța, paradoxul refuzului integrării în Anglia, dezvoltarea separată a comunităților etnice. În același număr, revista publică punctele de vedere exprimate de Jean Daniel — L'antisemitisme a-t-il échoué?, Pierre-André Taguieff — Vous avez trop diabolisé?, Harlem Désir — La timidité ne paie jamais, Emmanuel Todd — France—Angleterre; le tournai rasiste, Jean-Pierre Dupuy — La science? Un piège pour les antisemites! și Emmanuel Levinas — Derrière la couleur, un visage. Cîteva corespondențe de la trimisiile speciali: Laurent Bijard — Afrique du Sud: même l'or a bien voté, Jean-Paul Mari (Algeria) — Farid, le Coran et le Transxène, Kenzè Mourad — Le désir des Tatars, Serge Raffy — Marx va mourir aux Seychelles, ecuri din unele puncte „fierbinți” ale planetei. O veste importantă: după hotărîrea primăriei Parisului de a înființa noi biblioteci (în 1967) s-a ajuns, în 1988 la concluzia că aceste lăcașuri de cultură trebuie informatizate. Din lumea cărților sint prezentate traduceri-le neobostului călător-romancier-om de știință american Peter Matthiessen (Le Loup d'Aquila și Urubamba). Anoi Ernest Hemingway — Défence de titre și L'Infini, Frederic Prokosh — Un chant d'amour, Silvie Germain — L'Un et l'Autre și La pleurante des rues de Prague, Angelo-Maria Ripellino — Chroniques pragoises, Christine Orban — La Femme adultere. Rubricile de teatru, muzică (rock, clasică) și cinematograful ocupă un spațiu important în revistă. (A.F.).

Calul troian de bătaie

● În nr. 15 (15—21 aprilie) al publicației M.A.N. **ARMATA ROMÂNĂ**, sub titlul **Arhivele — calul de bătaie al presei** e comentată de către mr. Dumitru Roman conferința de presă a ministrului apărării naționale pe tema arhivelor Securității. Pe lângă ceea ce știam, aflăm acum că, la sfârșitul lui decembrie '89, „în timp ce în stradă se trăgea, câteva cadre ale Securității, ascunse la unul din etajele clădirii Palatului C.F.R., au tocat documente cu nemiluita. După trei zile, când și-au isprăvit treaba, s-au predat armatei.” (Asta n-am aflat-o de la conferința de presă!) Din moment ce ei sînt cunoscuți, ar fi interesant de știut ce s-a întimplat cu „tocătorii” de documente, din ordinul cui au făcut aceasta și ce anume au distrus. Se mai precizează că în afara celor 39.000 de dosare sustrate de persoane din țară și alte 19.000 trecute peste graniță (or fi fost numărate la vamă?), dosarele privind acțiuni ce lezau securitatea statului au fost predate S.R.I.-ului, cele privind cazurile penale pentru care nu s-a dispus trimiterea în judecată — Procuraturii Generale, iar 81.205 dosare denumite generic „cazuri politice” au trecut în arhiva Ministerului Justiției. De ce a mai rămas, „armata vrea să scape cit mai repede” căci „acest «cal troian» i-a adus numai critici din partea presei și nu numai a ei”. Multe din întrebările ziariștilor — se scrie cu obiectivitate în relatare — nu au primit răspunsuri mulțumitoare, dar și unele din întrebările lor au ieșit „din matca anunțată. Prima care a încercat să sară calul (prin ton și atitudine) a fost Angela Băcescu (cea care a introdus mahalaua în presa românească). „Cine altcineva ar fi reușit performanța de a sări calul troian de bătaie? ● Din **ACADEMIA CATAVENCU** nr. 15, în care comicul de limbaj e depășit de cel de colaj, reluăm un fragment din editorialul lui Mircea Dinescu intitulat **Anchetatori în numele lui Eminescu**: «De vreo trei săptămîni, generalul în rezervă Ion Alexandru Munteanu publică în foaia foștilor săi subordonați, încă activi, portrete duioase ale disidenților care i-au dat „cel mai mult de furcă”. Ei sînt: Eugen Barbu, Fănuș Neagu, Vadim Tudor, Romulus Vulpescu, Traian Iancu, Paul Anghel. Anchetarea odioasă a bleștilor disidenți se petrecea „în limba lui Eminescu”, și avea loc de obicei la restaurantul Casei Scriitorilor sau în pivnița tămioasă de la Casa de creație Mogoșoaia. Dintre tipetele schingiuiților ar fi de reținut cel al „sufletului mare de român” Fănuș Neagu: „Hai mă, polițaiule, nu fi supărat pe mine, să rupem gîtu la citeva sticle de vin” și cel al „senatorului roman” Romulus Vulpescu: „Mă ofițerașule, geaba mizgălești hirtia, că n-ai înțeles nimic... Să pleci acasă, sau la slujbă, de-abia după ce o să bem o sticlă de vin.” Nu știu cum vorbea Maniu cu anchetatorii săi, sau cit singe a curs în beciurile Gherlei, cert e că pe vremea tovarășului Ceausescu a curs mult vin la anchetele Securității. ● La rubrica „Să nu știe stînga ce face dreapta” din nr. 15 al revistei **CUVINTUL** e relatată cu oarecare stupeoare conferința de presă pe care Marian Munteanu a ținut-o recent la Timișoara: „Întrebat în legătură cu eventualele afinități pe care partidul său le-ar avea cu mișcarea legionară, charismaticul lider al Pieței Universității a afirmat că Miș-

ghe pentru România se desparte de legionari prin aceea că este un partid democratic, care nu neagă pluralismul politic, chiar dacă disprețuiește toate partidele. Acest partid, declarat liderul său, promovează nonviolența și militează pentru reconsiderarea, pe plan istoric, a mișcării legionare. [...] O adevărată perplexitate a stîrnit însă afirmația conform căreia pentru a intra în Mișcarea pentru România eventualii amatori trebuie mai tîrziu să dea un examen de admitere compus din patru probe: istoria României, operele lui Mircea Vlăduțescu, Naș Ionescu, Mircea Eliade, Constituția (care din ele?) și noțiuni de politologie. Ideea nu e chiar nouă. Și pe vremea lui Stalin, la intrarea în partidul comunist se dădea un examen cu bibliografie obligatorie. Sugerăm purtătorilor de chimire și cămeșoale să se întîlască, pentru înlesnirea pregătirii candidaților, și un Curs scurt.

Cartea României se va juca în vară

● Ne-a sosit la redacție numărul 3 al revistei **TOMIS**. O apariție remarcabilă. Echipa redacțională construiește acest număr pornind de la mărturiile unor scriitori, doborogeni sau nu, care au supraviețuit experienței Canalului. Din interviul poetului Nicolae Caratană, **I-am cunoscut pe magi**, cităm următorul pasaj: „Într-o bună dimineață, în vara lui '52, înainte de deșteptare a ieșit afară un șugubăt și s-a întors imediat: Măi, veniți că au venit magii în colonie (la Poarta Albă, n.n.). Cînd am ieșit, platoul era plin de moșnegi. Peste trei sute de oameni cu părul alb, cu bastoane, girboviți, alabi. Erau foști demnitari: primari, prefecți, senatori, deputați, personalități marcante din partidele politice. Oameni pe care nu-i putea condamna penal pentru că activitatea lor nu fusese ilegală, nu comiseseră nimic, și atunci i-au adus la canal, să moară.” Interviul e interesant de la primul pînă la ultimul cuvînt, cum interesante și zguduitoare sînt și celelalte două mărturii venite din partea lui Ion Roșioru și Teohar Mihadaș. În contrast, Gheor-

ghe Grigurecu semnează un comentariu asupra condițiilor de detenție ale comuniștilor înainte de 23 august, prezentate în volumul lui Marius Mircu, **Ana Pauker**: „Deținuții politici în România burgheză se bucurau de drepturi de neimaginat: puteau primi pachete cu îmbrăcăminte călduroasă, cărți și reviste românești și străine, asistență medicală la cerere, puteau să aibă vizite (nu la vorbitor, ca deținuții de drept comun) în birourile închisorii, puteau lucra în ateliere (cei care doreau să învețe o meserie), se puteau intruni o dată pe săptămîna, pentru completarea educației și pregătirii (chiar politice)...” În parlamentarii încă nu par convingși de ce trebuie scos comunismul în afara legii. ● O revistă a presei de dreapta din România de azi, semnează N.M. sub titlul **Acul de busolă. Ocupîndu-se mai puțin de România Mare și Europa**, comentatorul ne oferă mostre de gazetărie profesională în **Gazeta de Vest**, care apare la Timișoara, nici o legătură cu revista cu același titlu de la Oradea, din **Romanian Voice** (care e tipărită în Canada) și din **Puncte cardinale** din Sibiu. ● Mai semnificativă cronică plastică semnată de Andrei Pleșu la grafica lui Marcel Cătrinoagă (numărul memorabil e ilustrat cu gravurile acestuia), o traducere din Isaac Asimov, în serial, și un fragment rotund și bine tradus din romanul **Rindunica**, de D.M. Thomas. ● Toate sau aproape toate cotidianele care și-au trimis reprezentanți la conferința de presă a noului ambasador al Marii Britanii la noi în țară notează cu litere de-o șchioapă că dl Andrew Bache „știe românește. Probabil că d-nea va fi ambasadorul cel mai des intervievat în presă.” Sub titlul **Guvernul face în continuare propagandă mincinoasă**: **TINERETUL LIBER** nr. 638 publică observațiile dlui James Thayer, președintele firmei americane de consultanță economică Overseas Strategic Services. Una dintre ele sună astfel: „Constat în România, la doi ani și ceva de la cel mai fantastic eșec militar politic al ultimului secol, persistența unei democrații nestructurate în care legea o fac foști comuniști ori delincvenți de drept comun și o aplică mînerii, o țară a nimănui în care singura normă este bușul plac.” Iată și finalul: „Cartea României se va juca, cred, în această vară, cînd trebuie depuse eforturi imense pentru a capta încrederea investitorilor noștri”. Cîteva demitiri și alte cîteva demisii ar usura aceste eforturi, dar la noi demisiile sînt pentru prostii care cred în onoare, binele public, adică tot lucruri desore care cei vizati nu vor să audă. ● Într-o „Correspondență specială” de la Paris **FORMULA AS** nr. 13 publică un interviu în exclusivitate cu Michel Barat, marele maestru al Marii Loji Masonice a Franței din care aflăm pe sfîd că: „Francmasoneria respinge extremismul politic”, că românii sînt cei care trebuie să refacă francmasoneria din România, că „Marea Lojă a Franței activează în România prin Grupul de Paris”, că „Ajutorul material, pe care l-ar putea oferi francmasoneria franceză României, ar trebui precedat de ajutor moral și spiritual” și, în sfîrșit, că trebuie să avem grijă ce facem cu libertatea. ● Nu ne îndoiim că interviul cu principala va fi întors pe toate fețele de gazetele extremiste din România. Care amical vor, Le Pen, ce-o fi zicînd?

Semnături și semnături

● Textele în engleză dintr-un catalog al Muzeului Național de Artă al României realizat în Japonia sînt reproduse, în facsimil, în revista **CONTEMPORANUL** nr. 15. Pentru cine nu cunoaște limba engleză, revista reproduce, tot în facsimil, și versiunea japoneză a textelor respective. ● Revista menționată cuprinde însă și un text care o salvează: un interviu cu scriitorul de uimitoare longevitate literară, Radu Tudoran. „Poate să pară ciudat — mărturiseste Radu Tudoran —: deprins să scriu sub cenzură, pe căi ocolite, mi-e greu să mă obișnuiesc cu libertatea care îmi deschide orizonturi atât de largi că nu pot să le cuprind cu ușurință în cîmpul meu vizual, atît de limitat înainte.” ● În cea mai jeftină revistă literară a țării, **LITERATORUL** (nr. 14), Andrei Grigor deplînge faptul că prezența lui Nicolae Manolescu la aniversarea lui Nichita Stănescu la Ploiești a conferit un caracter... politic unui eveniment care ar fi trebuit să rămînă literar. Din fericire, din a doua tranșă a participanților la aniversare a făcut parte și Andrei Grigor, astfel încît caracterul literar al evenimentului a fost restabilit. ● Totuși, dacă nu sîntem indiscreți, ce operă are Andrei Grigor? ● Revista la care ne referim beneficiază, și de această dată, de semnătura lui Valeriu Cristea, care răspunde la o scurtă notă a noastră printr-un articol lung cît o zi de post. (Deci nu dînte pentru dînte, ci dantură pentru dînte!). Distinsul critic ortografiază greșit **Moftul român** în loc de **Mortul român**. ● În revista **ROMANIA** nr. 14 se remarcă un articol virulent semnat de Anatolie Paniș: **PNL un partid de guvernămînt sau de opoziție?** Grav este că la o asemenea întrebare se poate răspunde: și una, și alta. ● Ziarul **AZI** își sărbătorește 2 ani de la apariție. Pe prima pagină a nr. 546 scrie cu litere mari: „2 ani în slujba cititorului”. Nu se precizează însă și cum se numește cititorul... ● Trezind prin mai multe eclipse totale sau parțiale, revista **FOTOGRAFIA**, editată de Asociația Artiștilor Fotografi, a ajuns la numărul 200. O vom sărbători cu aceeași bucurie, în haine tipografice noi, sperăm, și în 1996.

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Nicoleta Micu (telefoane 50 62 86 și 50 33 69). Critică: Alex Ștefănescu (50 47 28). Poezie: Constanța Buzea (50 33 69). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, Constantin Toiu (50 33 69). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (50 33 69). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (50 47 28, 17 61 90 și 17 60 10/interior 1001). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (17 28 67). Corectură: Marla Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Nina Pruteanu (17 28 67 și 17 60 10/interior 2602). Stenodactilografie: Elena Mareș (50 33 69). Curier: Maria Micu (17 28 67). TELEFAX: (40.0) 12 82 53. CORESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington) ISSN 1220-6318